

SVAMPE $\frac{71}{2015}$

Sæsonens mykolog – Jens Mårbjerg

Svampebestemmelse i Värmland, Sverige. Foto Lars Skovgård.

Hvordan blev du interesseret i svampe?

I den lille landsby på det nordlige Djursland, hvor jeg voksede op i 1950'erne, var den eneste organiserede fritidsaktivitet fodbold. Ville man mere, måtte man selv finde på, og det var ikke noget problem. Vi var fire eventyrlystne drenge, som oprettede et naturhistorisk museum i et loftværelse hjemme hos mig. Far og mor var yderst positive, med visse begrænsninger: – I kan udstille hvad I vil, men ingen fugleæg eller levende dyr! Hver søndag drog vi på ekspedition og samlede fjer, kranier, forstenede søpindsvin, egerbehandlede grankogler, flintredskaber og meget mere. På en af turene til Randers fjord et par kilometer væk husker jeg en eng med græssende heste – og hundredvis af hvide svampe i alle størrelser, fra små kugleformede til store

rigtige paddehatte. Vi tog nogle stykker med hjem og slog op i „Svampe i farver“ af Else og Hans Hvass. Her var det ingen kunst at finde navnet: Ager Mandel-Champignon, god spise-svamp. Mine forældre kendte navnet på engens ejer, og efter en opringning fik vi tilladelse til at plukke alle dem, vi havde lyst til. Han skulle i hvert fald ikke selv nyde noget.

Som 11-årig kom jeg på realskole og var så heldig at få en rigtig biologilærer. Han interesserede sig for svampene og havde ofte en kurvfuld med. Engang demonstrerede han et bundt Foranderlig Skælhat, som ifølge ham ikke var til at forveksle med andre arter, hvis den smagte mildt. Den følgende søndag forærede jeg min mor en håndfuld hatte og foreslog, at vi puttede dem i sovsen til flæskestegen. Det syntes far, vi

Profiles of mycologists: Jens Mårbjerg

Syv hurtige

Favorit-spisesvamp?

Karl Johan. Men den skal tilberedes rigtigt.

Bedste svamperet?

Stegte Karl Johan svampe. – De skal skæres i små stykker og stege længe, til de bliver brunlige og knitrer. Herefter evt. lidt fløde og en dråbe citron. Tilberedt sådan er der ingen ende på, hvad de kan bruges til. Når nogle svampespisere ikke bryder sig om Karl Johan, må det skyldes, at de mishandler dem i køkkenet. Og at Punktstokket Indigo-Rørhat skulle være på højde med, som mange hævder, er jeg helt uenig i. Den er bare lidt fastere i kødet.

Vigtigste svampebog i dit liv?

Danske storsvampe af Jens H. Petersen og Jan Vesterholt. Den har vi gamle i Østjysk Lokalafdeling et særligt forhold til, fordi vi i fire sæsoner var med til at afprøve nøglerne på mandagsaftenerne. Selv om den på mange punkter er forældet, griber jeg ofte fat i den før atlasnøglerne eller Funga Nordica. Af alle bøger, også de skønlitterære, er det den, jeg i mit liv har brugt mest tid sammen med.

Den svamp du helst vil finde i Danmark?

Der er ikke noget, jeg brænder efter at finde, men en samling Indigo-Slørhatte i alle stadier eller en bøgestamme oversmurt med Indigoskorpe kunne nok få pulsen i vejret.

Drømmer du om svampe?

Ikke så vidt jeg ved.

Den smukkeste svamp?

Jeg har et nært forhold til Gyldenhat. Denne gyldenbrune, matte skønhed kommer hvert år flere steder i store mængder i Skanderborg Dyrehave, så jeg kan følge den fra de første små kugleformede frugtlegerer til forrådnelsen sætter ind.

Hvilken mykolog er dit største forbillede?

Jan Vesterholt, igen. Men stor respekt for mykologerne i atlasprojektet. Hvad de ikke ved, finder de ud af og deler gerne ud til os andre.

Jeg holder meget af at fotografere svampene, og forbilledet her er Jens H Petersen, der i tidens løb har givet mange gode råd både om teknikken og æstetikken. – Det er ikke seriøst uden stativ! sagde han. Jeg brugte også Kodachrome 64 dengang. Det gjorde han jo. Men det var en svær film for os amatører at anvende. Mit første digitale kamera var et Nikon Coolpix 4500, fordi han foreslog det. Og hvorfor mon jeg nu er den tilfredse ejer af et Nikon Coolpix 7700?

Jens med en stor portion af favorit spisesvampen Karl-Johan. Foto Jens Mårbjerg.

skulle prøve, når nu Jens anbefalede det. Men her satte mor hælene i og sagde til far:

– Så kan du spise dem, men børnene skal ikke have!

I bagklogskabens lys var det vel et rimeligt standpunkt at indtage. Det var der i barndommen, kimen til svampeinteressen blev lagt. Senere skete så meget andet: Karl på landet, højskole, seminarium, lærerarbejde, kone, børn. I mange år gled svampene i baggrunden, indtil jeg som 38-årig tilmeldte mig et AOF svampekursus på Åby skole i Århus.

Hvem var din første mentor?

Underviseren var en nyuddannet geograf ved navn Jan Vesterholt. Hvilken betydning, han skulle få for mit svampeliv, havde jeg selvfølgelig ingen anelse om dengang. Han havde om dagen samlet en kurvfuld svampe til os. Det kunne være i Moesgårdskovene eller i Hårup Sande. På den måde fik vi kendskab til svampe med forskellige krav til voksestedet.

Det begyndte altid med, at Jan delte et klasesæt af en svamp ud, hvorefter han sammen med os nøglede den efter Morten Langes Illustreret Svampeflora. Vi var temmelig imponerede over, at han tilsyneladende kunne flere af nøglerne udenad. Bagefter sad vi parvis og bestemte egne svampe eller dem, Jan havde samlet. I et nøglepunkt skulle vi tage stilling til, om svampen var tykkere eller tyndere end en strik-pind. Det kunne de kvindelige deltagere få en del ud af at diskutere, og Jan medgav, at det var en noget upræcis formulering.

Som afslutning på kurset var vi hjemme hos

ham og fik en lækker svampesuppe lavet på Ægte Ridderhat fra Hårup Sande – med knasende sand i bunden af gryden.

Det var på dette meget inspirerende kursus med Jan, min interesse for svampene blussede op. I 1986 begyndte jeg på hans opfordring en undersøgelse af svampelivet i Skanderborg Dyrehave (se senere). I 1987 tog Jan og Jens H. Petersen initiativ til at oprette en lokalafdeling for Østjylland. Den blev rammen om et inspirerende svampemiljø for os, der var så heldige at være med. Hvad Jan i øvrigt har betydet for mykologien, kan læses i Svampe 64.

Hvad finder du særlig fascinerende ved svampe?

Jeg er nået derhen, hvor jeg ikke har lyst til at fortolke, analysere og begrunde alting. Når jeg har læst en god bog, hørt et stykke musik eller set en film, der har fanget mig, så gider jeg altså ikke altid at forklare, hvorfor jeg synes det var godt.

Jeg kunne selvfølgelig udbrede mig om svampenes former, farver, dufte, uforudsigelighed, voksesteder, velsmag og hvad der ellers er. Men svampe udmærker sig vel ikke mere end alle andre organismer. Jeg kunne lige så vel have samlet sommerfugle eller købt et teleskop og kørt land og rige rundt. Det gjorde jeg ikke. Hvorfor det lige blev svampene, det endte med hos mig, ved jeg ikke. Sådan blev det bare.

Fortæl om din bedste svampeoplevelse

For 10 år siden spurgte en kollega, om jeg havde lyst til at tage med til en hytte i Sverige, han havde del i. Han kendte Kantarel, Karl Johan og andre almindelige spiselige arter, men jeg kunne måske gøre ham lidt klogere på, hvad der ellers myldrede frem af svampe. Det lød spændende, så kunne jeg måske se en Fåreporesvamp og andre arter, som ikke var hverdagskost i Danmark.

Det endte med, at vi var fire kolleger, som tog afsted. Det blev en uforglemmelig oplevelse. Hytten ligger i den sydlige del af Värmland og er omgivet af skov på de tre sider. Resten grænser op til en sø. Vi boede der i to hele dage, hvor vi i de lyse timer samlede ind, noterede navne, lavede udstilling, bestemte arter så godt, vi kunne – og led utallige nederlag. Der er mange slørhatte på de kanter, og andre skørhatte, mælke-

Undersøgelse af svampe i Biowide-projektets prøveflade ved Odderholm. Foto Torbjørn Borgen.

hatte, pigsvampe m.m. end herhjemme. Vi blev slet ikke færdige på de to dage, så vi aftalte at tage et år mere. I 2015 har vi 10 års jubilæum. Så skal propperne springe.

De fund, vi er sikre på, lægges ind på den svenske artportal, ofte med et foto. Fundene fra de 18 dage, det gennem årene er blevet til, bringer os på en andenplads for svampfund i Värmland. Vi er oppe på 35 arter slørhatte, 33 skørhatte, 34 mælkehatte, 15 pigsvampe og ser hvert år Okkerblad og Nordisk Gyldenblad plus meget andet, som det vil føre alt for vidt at nævne.

De 18 septemberdage i Värmland har uden forbehold været min bedste svampeoplevelse.

Fortæl om din værste spiseoplevelse med svampe

Engang ville vi prøve at ovntørre Foranderlig Skælhat. En plade blev fyldt med fine, unge, friske hatte. Da vi efter en halv times tid så til dem, vrimlede det med tusindvis af svampemyggelarver på vild flugt fra frugtlegererne. Hvad man ikke ved, har man ikke ondt af, jvf. friske hindbær, men nu ved vi desværre, og min kone har ikke rørt Foranderlig Skælhat siden. Det var ikke den værste spiseoplevelse, men det var tæt på.

Svampefund dokumenteres ved den årlige svampeudstilling på Ørnereden i Århus. Foto Jens H. Petersen.

Den værste? Det må være, da jeg fik store, bløde, halvkogete, slimede, flødestuede Karl Johan-er. De var ækle!

Hvad er din favoritlokalitet?

Det er Skanderborg Dyrehave. Efter nogle år med spisesvampe, fotografering af svampe og begynderundervisning fik jeg lyst til at målrette indsatsen. Jan Vesterholt opfordrede mig som nævnt til at gå i gang med Skanderborg Dyrehave og lovede støtte og rådgivning, når der var behov for det. Jeg besøgte ham i hans hjem i Hedensted, hvor han på sin Mac lavede en database, som kunne anvendes til indtastning af arterne. Vi delte skoven op i otte biotoper og gjorde i databasen plads til registrering i alle årets måneder. Han foreslog, at jeg noterede alt, og det jeg ikke selv kunne bestemme, skulle jeg tørre og videregive til ham. Det gjaldt også barksvampe, som han opfordrede mig til at indsamle i milde perioder om vinteren.

Det blev til utallige besøg i Dyrehaven, bl.

a. på cykel på vej fra arbejde, og der blev holdt mange ekskursioner, nogle få også med deltagelse af sjællænderne. Engang undersøgte vi en bevoksning af Strudsvinge for Bregnerør, som hurtigt blev fundet. På et tidspunkt stod Jens H. Petersen foran mig og holdt stubben af en Strudsvinge op. Den var overgroet med en masse små, stilkede frugtleger med sølvfarvede, kugleformede hoveder. – Det er slimsvampe. (Det kaldte han dem dengang, nu siger han svampedyr). Dem er der ikke så mange, der kigger på. Er det noget for dig?

Jeg bed på og havde i nogle år stor fornøjelse af at indsamle og studere disse organismer. Henrik Gøtzsche var eksperten, der beredvilligt tog sig af de tilsendte pakker fyldt med tændstikæsker med belæg. Da operation dyrehaven var slut, stod 78 svampedyrarter på listen.

Undersøgelsen stod på i 11 år – fra 1986 til 1997, og der blev i alt registreret 881 svampearter. Senere er flere kommet til.

Hvad ville være godt at gøre for svampekundskaben i Danmark?

Jeg beskriver det fra amatørens synsvinkel. Det videnskabelige må andre udtale sig om.

Der er i den sidste halve snes år sket meget, som har været gavnligt for svampekundskaben i Danmark. Personligt har jeg haft stor glæde af at deltage i atlasprojektet og fik nærmest abstinenser, da det var afsluttet. Der var noget tilfredsstillende ved at vide, at ens data blev taget alvorligt og brugt til noget fornuftigt, og samtidig var man nærmest på et fem års kursus under kyndig vejledning fra atlasgruppen. Heldigvis er siden stadig åben for indtastninger, og validatorerne er klar, hvis man indberetter sjældne fund.

Fugle og Natur skal man heller ikke kimse ad. Den fungerer på samme måde som atlas og opfylder et behov hos mange naturinteresserede.

Svampeforeningen gør også sit med afholdelse af begynderkurser og ekskursioner.

Men så er der den nye blockbuster, som jeg rent ud sagt er vild med: Svampeatlas [på Facebook]. Denne facebookgruppe blev oprettet i forbindelse med atlasprojektet og havde ved dets afslutning ret få medlemmer, men så tog pokker ved den, og i november 2014 var vi 2000. Uanset hvad man ellers måtte mene om

facebook, så er dette en rendyrket succes. Det er sket helt af sig selv, der likes og kommenteres, mobilene tager billeder, der hoppes på nettet alle steder fra. Nybegynderen får bekræftet fundet af den første Karl Johan, der er smukke billeder af Blågrøn Navlehat fra et nyt voksested, gode svampeopskrifter, diskussion om, hvorfor svampene har den farve de nu har, gode råd om svampelitteratur, fotografering, tørreapparater, forvekslingsmuligheder og meget mere. Indimellem sludres, og hvad så? Heldigvis tages siden alvorligt af de bedste mykologer og må have en stor fremtid foran sig. Jeg håber, at administratoren Jens H. Petersen fortsat har lyst og energi til at pleje og passe dette unikke forum. Hvis det sker, og hvis de nævnte aktiviteter fortsætter, er der ikke grund til bekymring for svampekundskaben/interessen i fremtiden, snarere tværtimod.

Jens med Karl Johanner i Värmland.
Foto Lars Skovgård.

Jens Mårbjerg

Født i Holbæk på Djursland
Lærer (nu pensionist)
Sneglebakken 5, 8660 Skanderborg
E-mail: maarbjerg.jens@gmail.com

Mykologiske aktiviteter

Medlem af bestyrelsen i Østjysk Lokalfdeling siden oprettelsen i 1987 til i dag. De sidste par år som formand.

Tilrettelægger af begynderkursus. Har undervist på begynderkursus siden det blev oprettet i Århus.

Ansvarlig for lokalafdelingens program i „Svampe“ Ekskursionsleder i foreningen og andre steder Censor ved diplomprøven i Østjylland Svampekyndig tilknyttet Giftlinjen

Vigtigste mykologiske udgivelser:

Mårbjerg J. 1998. Svampene i Skanderborg Dyrehave. – Gejrfuglen 34 (3): 1-63.
Mårbjerg J. 1999. Svampene i Skanderborg Dyrehave. – Svampe 39: 1-12.
Mårbjerg J. 2006. Svampene på Odderholm & Dalgård. – Gejrfuglen 42 (1): 1-28.

Svampene i Biowide

Thomas Læssøe & Rasmus Ejrnæs

De to forfattere inventerer Biowide-feltet på Glatved Strand på en særdeles regntung oktoberdag. Foto Jens H. Petersen.

I slutningen af 2013 fik et konsortium ledet af Rasmus Ejrnæs en stor bevilling fra Villum Fonden til at udforske Danmarks landbaserede biodiversitet i bredden og dybden (BIOWIDE – Biodiversity in Width and Depth). Bredden er i projektet repræsenteret ved 130 prøveflader på 40 x 40 meter, fordelt så de repræsenterer Dan-

marks geografi og økologi bedst muligt. Dybden er repræsenteret ved, at vi i projektet indsamler og bestemmer så mange arter som muligt – ikke kun planter og mosser, men også besværlige og artsrige grupper af insekter og svampe. Og så topper vi de klassiske inventeringer op med sekvensering af DNA fra jordprøver og fra ind-

Thomas Læssøe, Biologisk Institut/Statens Naturhistoriske Museum, Universitetsparken 15, 2100 København Ø; thomasl@bio.ku.dk

Rasmus Ejrnæs, Institut for Bioscience – Biodiversitet, Aarhus Universitet, Grenåvej 14, 8410 Rønde; rasmus@bio.au.dk

The fungi in the Biowide project

A grant donated by the Villum Foundation made it possible to study biodiversity of plants, invertebrates and fungi across ecological gradients within most terrestrial biomes in Denmark, under the heading “Biodiversity in width and depth”. Here a preliminary report on the mycological findings is presented. It is based on two inventories made by Thomas Læssøe in August and October, where all 130 40 x 40 m sites were visited. The season 2014 was a good one but peaked in most areas in between the two inventories. Nevertheless, a very high number of taxa were recorded, including 37 new or potentially new Danish records and a long list of red listed species. One of the new species, *Mycena atropapillata*, was found in 5 of the sites – all those with open, ± south facing slopes on chalky soils.

Hanne Petra Katballe og Thomas Læssøe under inventering af Biowide-prøvefladen i Stråsø Plantage. Foto David Boertmann.

samlede smådyr og insekter. Formålet med projektet er dels at skabe ny viden om Danmarks biodiversitet og hvordan vi kan kortlægge den bedst, dels at skabe engagement og begejstring for naturen omkring os.

Vi besluttede at ansætte TL på projektet som ansvarlig for kortlægningen af svampene i prøvefladerne. For at tilstræbe en sammenlignelig svampeinventering på tværs af de 130 flader besluttede vi at gennemføre to inventeringer i 2014, en i august og en i oktober. Dette ambitiøse mål blev stort set opfyldt. Jacob Heilmann-Clausen tog sig af Suserup og Broby Vesterskov under den første inventeringsrunde, men ellers har TL kravlet, mast sig og vandret gennem de 130 flader to gange. De 130 prøveflader er for at lette logistikken placeret i en række klynger med 8-10 prøveflader i hver. En kreds af amatørmykologer blev inviteret til at deltage som frivillige

under inventeringerne – både i felten og med bed and breakfast og arbejdsplads til TL. RE stillede selv op i begge runder og var assistent i Draved-Lindet-Gram, Silkeborg, dele af Vejle og Thy-klyngerne. Jette Anitha Hansen hjalp til i det meste af Vejle-klyngen, hvor også Ane Kirstine Brunberg hjalp til i første runde. Oppe nordpå tog Erik Arnfred over i felten og Roar Poulsen og Lise Frederiksen på forplejningsfronten, og ved andet besøg kom også Anne-grete Eriksen på banen – både ude og inde. Ude i det vestjyske (Ulfborg-klyngen) stod Hanne Petra Katballe klar, og i anden runde var David Boertmann også med i denne klynge (bl.a. som fotograf). Længere sydpå i Oksbøl-klyngen kørte Leif Wegge Laursen over helt fra det østlige Fyn for at assistere, og han agerede også base og assistent i den fynske klynge med hjælp fra hustru Ida Bjerger Laursen. Vestsjælland blev dæk-

Anne Molia og trøffelhunden Lello leder efter trøfler i prøvefladen ved Buderupholm, hvilket gav tre arter hvoraf de to formodentlig kan regnes som nye for landet. Foto Jens H. Petersen.

ket med hjælp fra Hans Henrik Bruun og siden også Tom Smidth. Nordsjælland blev også dækket med hjælp af TS, og i anden omgang klarede TL den i ensom majestæt. Thomas Kehlet var manden, der trådte til med Midtsjælland og Lolland i første runde, mens TS hjalp til med dele af Møn, resten tog TL solo. Hanne Farnæs hjalp med catering. I anden runde meldte Anne Storgaard sig og hjalp med Møn-klyngen og deltog også med databasearbejde og catering til ud på nætterne.

På trods af en gennemtænkt plan var tidspresset voldsomt. Det viste sig umuligt at inventere prøveflader på mindre end én time, og når dertil lægges kørsel til landets fjernere egne og bugnende kasser med friske svampe til bestemmelse efter hjemkomst, så endte arbejdsdagene ikke helt i overensstemmelse med almindelige hviletidsregler. Så meget som muligt af det ind-

samlende materiale blev forsøgt bestemt i frisk tilstand, men for at gøre inventeringen mulig havde vi på forhånd besluttet at en del fund kun fik kaldenavne – slægt eller gruppe – før en lille prøve af svampen blev samlet i rør med alkohol til senere sekvensering. En del vanskelige arter kan kun bestemmes på gode, friske indsamlinger, og selv da findes der artsgrupper, som endnu ikke er taxonomisk udredt i en grad, hvor det er muligt at nå en tilfredsstillende bestemmelse. Når man skal samle alt i en prøveflade, vil en del indsamlinger desuden være uegnet til bestemmelse. I hver flade blev alle erkendte arter samlet på denne måde, både de bestemte og de som forblev ubestemte.

De enkelte flader blev gennemgået i et fastlagt mønster for at komme ud i hjørnerne, og i anden runde blev de gennemgået i omvendt rækkefølge. Alle steder med høj græs-urtevegetation

blev undersøgt med en lille håndrive, men i sagens natur kun i form af stikprøver rundt i ruden. Arbejdet involverede altså en meget hyppig ned på knæ og op igen-aktivitet.

En del af fladerne har også fået besøg af frivillige inventører, men i en meget ujævn fordeling på klyngerne (og fladerne) og også med store forskelle i indsatsen. I alt har godt 20 frivillige personer bidraget med fundangivelser fra prøvefladerne. En del af denne aktivitet skyldes besøget af British Mycological Society i september, hvor vi med udgangspunkt i Molslaboratoriet på Strandkær besøgte tre flader i Djursland- og Himmerland-klyngerne (Elbjerg, Glatved og Buderupholm). Her havde vi også lejlighed til at eftersøge trøfler i Buderupholm-fladen (ved Anne Molia og ikke mindst hunden Lello), hvilket gav tre arter, hvoraf de to formodentlig kan regnes som nye for landet.

Der er registreret over 10.000 Biowide-fund i svampeatlas-databasen, fordelt på 1863 taxa. Langt hovedparten af fundene stammer fra de to inventeringsrunder, men der er også gjort betydelige fund af frivillige. Tallet medtager også arter som kun er registreret på niveau til slægt (*Entoloma* sp.) eller gruppe (barksvampe). Det virkelige antal arter er snarere omkring 2000, mens det navngivne artsantal er noget lavere, omkring 1500. Der er stor forskel på hvor mange arter der er blevet fundet i prøvefladerne. Nogle flader havde ingen eller ganske få arter – typisk nogle af omdriftsmarkerne, mens topscorerne med mere end 200 svampearter findes blandt flader med skove og krat.

Nye arter for landet

Der blev fundet 36 nye eller potentielt nye arter for landet (se tabel med spændende fund). I TL-runderne blev det til 32, og de supplerende besøg gav yderligere fire. Dette er et højt tal, selvom om en god sæson som den i 2014 kunne forventes at give interessante fund. Især de meget tørre habitater blev så våde, at de producerede frugtlegemer af mange spændende arter. Den detaljerede inventering i relativt sjældent besøgte naturtyper er klart en anden vigtig faktor, både hvad angår de nye arter og det store antal rødlistede og andre spændende arter.

Rødlistede arter

Ud over de nye arter for landet blev der fundet et stort antal rødlistede arter. Alle arter med en rødlistekategori inklusive DD (med utilstrækkelige data til præcis kategorisering) er medtaget i tabellen. Der blev gjort ca. 300 fund af rødlistede arter (uden DD) fordelt på ca. 130 arter.

Nogle generelle tendenser

De meget våde prøveflader

Især i forbindelse med den anden TL-inventering stod enkelte prøveflader helt under vand, og der var derfor stort set ingen svampe at inventere. I første runde, i august, stod Råbjerg Mile under vand, men „søbunden“ var dækket af Vokshatte og Trævlhatte. De næstvådeste flader, diverse pilekrat, fx Ejstrup-prøvefladerne i Hoverdal, Gjessøvej og Ellemosen i Nordsjælland, var blandt begge runders mest artsrige flader. Af mere specielle fund kan nævnes Trompet-Stilkporesvamp (*Polyporus tubaeformis*), Anis-Sejhat (*Lentinus suavisimus*), barksvampen *Tubulicium vermiferum*, Grovporet Sejporrevamp (*Antrodiella americana*) og Løvegul Skærmhat (*Pluteus leonis*). Den mere blandede, men også meget våde prøveflade, Tømmerby Fjord, var også helt i top både hvad angår artsantal og specielle arter. Her står den nordiske Løvegul Mælkehag (*Lactarius leonis*) i særdeleshed frem som ny for Danmark. Dette er fint i tråd med de oplevelser vi har haft i forbindelse med atlasundersøgelsen, og det vi har forsøgt at formidle i „Husk nu gummistøvlerne-artiklerne“ her i Svampe.

De meget tørre (og kalkrige) prøveflader

Prøveflader som Glatved Strand, Tyskertårnet ved Sletterhage, Røsnæs-krattet, Høvblege og Jydelejet er karakteriseret ved ± høj indstråling og meget veldrænet, kalkholdig jord. Sådanne arealer kræver god timing for at finde mange arter, men 2014 har vist sig meget egnet til netop disse flader. Den mest karakteristiske og gennemgående art må siges at være Mørkpuklet Huesvamp (*Mycena atropapillata*). Se andetsteds i bladet, hvor arten er mere udførligt omtalt. En anden overraskelse var den mærkelige barksvamp *Trechinothus smardae*, der i første omgang var forsøgt bestemt til den overfladisk

lignende *Lindtneria leucobryophila*, der dukkede op i tre af de tørre prøveflader. Iflg. Karl-Henrik Larsson (pers. medd.) er *Trechinothus smardae* kendt fra to tidligere danske fund (Kongelunden og Fosdalen). En anden barksvamp, der overraskede, var Tensporet Tømmer-svamp (*Coniophora fusispora*), der er kendt som brunmuldsdanner på nåletræ og stort set ikke er kendt fra den danske natur. Den blev også fundet i tre flader (Diesbjerg, Melby og Høvblege) og ikke på ved, men ved basis af græstuer. Slægten Røghat (*Pseudobaeospora*), der har meget få danske fund, dukkede også op i en stribe af de tørre prøveflader, inklusive klitfladen Blåvand. Det er sjovt, at den sarte Finskælet Skærmhat (*Pluteus exiguus*) tilsyneladende stortrives på de tørre kalkskrænter, hvor den findes direkte på jord. Det er mindre overraskende, at det er her Violet Køllesvamp (*Ramariopsis pulchella*) skal findes, selvom den jo også fremtræder som noget sart.

Strandoverdrev og marker med permanent græs
Her blev der to gange (Hegnede Bakke v. Ulvs-hale og Røsnæs) fundet en barksvamp, der indtil videre er bestemt til *Lindtneria panphyliensis*. På førstnævnte lokalitet (fåregræsset) dannede den en meget kraftig og tydelig heksering, og den var også associeret med kraftig græsvækst på Røsnæs (kogræsset mark). På strandoverdrevet ved Malles Næs, Saltbæk Vig fandt vi en rød-blad, der synes at stemme med *Entoloma festiva*, der ellers kun er kendt fra den hollandske typeindsamling. På undersiden af tørre, gamle kokasser er der fundet *Cristinia coprophila* ved flere lejligheder, og muligvis også *Lindtneria chordulata*. Derudover er der fundet en række spændende blækhatte.

Marker i omdrift

Det var ikke her vi havde de store mykologiske forhåbninger, men en stubmark ved Kjærsgård i Vendsyssel gav nogle spændende fund: Ager-Bovist (*Bovista graveolens*), (der sjovt nok hedder Feld-Bovist på tysk), Mark-Bredblad (*Leratiomyces laetissimus*) og Rodslående Agerhat (*Agrocybe arvalis*). På marken ved Hestehaven på Mols fandtes en mærkelig brun- og kuglesporet barksvamp (på undersiden af større jordklumper), der indtil videre er ubestemt.

Nye eller dårligt udredte taxa

Der er blev fundet en masse svampe, som det ikke umiddelbart har været let at sætte navn på. Det er ikke mindst slægten Rødblåd (*Entoloma*), der volder hovedbrud. I Biowide 112, Stævningen, bedre kendt som Snarup Mose, fandt vi en Rødblåd (Blåhat) med en svampeinfektion på hatten. Og til vores overraskelse var der peritecier i det vattede mycelium, der dækkede hatten. Det synes at være en *Nectriopsis*, lidt ala den der snylter på Kliddet Fnughat (*Tubaria furfuracea*), men vi har ikke p.t. et navneforslag. I Vesterskov-ruden ved Vejle Fjord fandt vi en ± sort skivesvamp, der heller ikke har ladet sig bestemme på nuværende tidspunkt, og sådan kunne vi blive ved.

Dårligt eller næsten ikke dækkede grupper

Vi skal gøre opmærksom på, at vi ikke har inventeret alle svampegrupper med frugtlegerer eller andre tydelige strukturer. Det gælder ikke-stromatiske kerne- og tyksæksvampe og små skivesvampe, rust- og brandsvampe, meldug m.v. Ligeledes har vi ofte undladt nærmere bestemmelse af vanskelige slørhatte.

Sæsonen 2015

I 2015 håber vi at kunne ramme en oplomstring af mykorrhizasvampe ved en inventering i september. Og så er vi i gang med at lægge planer for involvering af frivillige mykologer, for vi vil gerne have hjælp til at gøre artslisterne fra prøvefladerne endnu længere.

Det bliver også spændende i 2015 at se hvor stor overensstemmelse, der er mellem de klassiske bestemte arter og sekvenseringen af det indsamlede materiale i spritrørene og de blandede jordprøver.

Tak

I første række en stor tak til hele flokken af frivillige, og også tak til de private lodsejere og administratorer af offentlige arealer, der har gjort undersøgelsen mulig ved at tillade forskning på deres arealer. Og sidst men ikke mindst takkes Villum Fonden for den finansielle støtte.

Interessante fund fra BIOWIDE prøvefladerne

Rødlistestatus er angivet efter de enkelte artsnavne. Der er medtaget enkelte LC-arter, der i hvert fald er så sjældne, at de er værd at bemærke. Der er ligeledes en række NE (ikke rødlistevurderede) og NA-arter (arter der ikke kunne rødlistes). Enkelte arter i tabellen er nu så almindelige, at de uden tvivl vil forsvinde fra rødlisten når den revideres.

Nye arter for landet fundet i forbindelse med TL-runderne

Amanita friabilis – Grynet Kam-Fluesvamp
Annulohyphoxylon minutellum – Ege-Kulbær¹
„*Clavaria entolomatoides*“ (en køllesvamp med rød-bladsporer)
Conocybe magnispora (cf) – art af Keglehat
Coprinopsis bicornis – art af Blækhat
Coprinopsis episcopalis – Bispehue-Blækhat
„*Coprinopsis*“ (*Coprinus*) *pseudocortinatus*
Coprinopsis pseudoradiata – art af Blækhat
Entoloma festiva (cf) – art af Rødblåd
Entoloma fuscotomentosum – art af Rødblåd
Entoloma mediterraneense (?) – art af Rødblåd
Entoloma nausiosme – Kvalmende Rødblåd
Galerina cerina var. *longicystis* – Varietet af Hjelmhhat
Glomus fuegianum – art af Arbuskelsvamp
Rimbachia bryophila – Året Mosskål
Russula griseascens (cf) – art af Skørhat
Torrubiella albolanata – Edderkoppe-Snyltekølle
Trechinothus smardae – art af „barksvamp“²
Tremella juniperina – art af Bærvsvamp
Vuilleminia alni (cf) – art af Barksprænger
Hymenoscyphus seminis-alni – Ellefrø-Stilkskive
Hypocrea estonica – art af Kødernesvamp
Hypocrea lutea (cf) – art af Kødernesvamp
Hypoxylon salicicola – Pile-Kulbær
Leucogyrophana lichenicola – art af Hussvamp
Lyophyllum tomentellum – Finfiltet Gråblad
Microglossum nudipes – Turkis-Farvetunge
Mycena atropapillata – Mørkpuklet Huesvamp
Peniophora reidii – art af Voksskind
Psathyrella purpureobadia – art af Mørkhat
Pseudobaeospora calcarea (?) – art af Røghat
Pseudobaeospora pyrifer – art af Røghat
Psilocybe liniformans – Slimægget Nøgenhat
Ramariopsis „arbuscula“ – art af Køllesvamp

Arter tilkommet uden for TL-runderne

Elaphomyces anthracinus – art af Hjortetrøffel³
Hymenogaster citrinus (s.l.) – art af Knoldtrøffel
Lactarius leonis – Løvegul Mælkehhat
Mycena parca – art af Huesvamp

Art af Hjortetrøffel (*Elaphomyces anthracinus*). Foto Jens H. Petersen.

- 1) Ud over det nye fund er der også dukket et gammelt ubestemt fund op (fra Frederikskilde hvor der også ligger en Biowide-prøveflade).
- 2) stod ikke opført som dansk, men der findes mindst to gamle fund fra landet (K.-H. Larsson pers. medd.).
- 3) fejlagtigt angivet som dansk ifølge Kers og fejlagtigt rødlistet som VU på basis af et fejlbestemt fund fra Gribskov.

TL-runderne, inklusive to prøveflader dækket af Jacob Heilmann-Clausen

Agaricus moellerianus – art af Champignon DD
Agrocybe pusiola – Dværg-Agerhat LC
Agrocybe vervacti – Lav Agerhat EN
Aleurodiscus aurantius – Brombær-Skiveskorpe DD
Amanita olivaceogrisea – Olivengrå Kam-fluesvamp EN
Amanita strobiliformis – Flosset Fluesvamp VU
Amaurodon mustialaensis – Blåsporet Frynsehinde DD
Amylocorticium cebennense – art af „barksvamp“ DD
Anomoporia myceliosa – Fyrre-Vatporesvamp EN
Antrodia malicola – Brunlig Sejporesvamp EN
Antrodia americana – Grovporet Elastikporesvamp NE
Arrhenia acerosa var. *tenella* – varietet af Muslinge-Fontænehhat NE
Arrhenia gerardiana – Tørvemos-Fontænehhat DD
Arrhenia lobata – Siddende Fontænehhat EN
Arrhenia onisca – Glat Fontænehhat NT
Ascocoryne turficola – Tørve-Sejskive NE
Aurantiporus croceus – Safrangul Fedtporesvamp CR
Botryobasidium intertextum – Tensporet Spindhinde NT
Bovista graveolens – Ager-Bovist NE
Buglossoporus quercinus – Egetunge EN
Byssocorticium pulchrum – Smuk Førnehinde DD
Camarophyllopsis foetens – Latrin-Vokshat NT
Camarops tubulina – Knudret Kulsnegl NT
Ceratelopsis sagittiformis – Art af Sylkølle DD
Ceriporia purpurea – Purpur-Voksporesvamp VU
Ceriporiopsis subrufa (cf) – art af Pastelporesvamp NA
Chlorociboria aeruginella – Urte-Grønskive NE

Tensporet Tømmersvamp (*Coniophora fusispora*) fra Melby Hede-fladen. Foto Thomas Læssøe.

Sodgrå Køllesvamp (*Clavaria greletii*) fra Odderholm-fladen. Foto Thomas Læssøe.

Dadelbrun Vokshat (*Hygrocybe spadicea*) fra Rødme Svinehaver-fladen. Foto Thomas Læssøe.

Chromocyphella muscicola – Muslingskål VU
Ciboria viridifusca – Ellekogle-Knoldskive NE
Clavaria flavipes – Strågul Køllesvamp VU
Clavaria greletii – Sodgrå Køllesvamp NA
Clavaria incarnata – Kødred Køllesvamp NT
Clavicornia taxophila – Trompetkølle VU
Clavulinopsis microspora – Småsporet Køllesvamp VU
Clitocybe aff. collina/trulliformis – art af Tragthat NA
Clitopilus nitellinus – Orangebrun Trolldhat VU
Clitopilus sp. (Rhodocybe, Højkol) – art af Trolldhat/Melhat
Colpoma juniperi – Ene-Sprækkeskive NE
Coniophora fusispora – Tensporet Tømmersvamp NE
Conocybe dumetorum – Rusporet Kegelhat VU
Conocybe microspora (cf) – Småsporet Kegelhat DD
Conocybe singeriana – art af Kegelhat DD
Conocybe subxerophytica (cf) – art af Kegelhat DD
Coprinellus brevisetulosus – Korthåret Blækhat DD
Coprinellus subdisseminatus – art af Blækhat DD
Coprinellus subpurpureus – Purpur-Blækhat DD
Coprinopsis poliommalla – Gråfnugget Blækhat DD
Coprinopsis semitalis – Gråpudret Blækhat LC
Coprinopsis trispora – Tresporet Blækhat NA
Cordyceps bifusispora – Bolasporet Snyltekølle NE
Cortinarius laniger – Teglbladet Slørhat NA
Cortinarius pratensis – Hede-Slørhat DD
Cortinarius subporphyropus – Ametyst-Slørhat DD
Cotylidia muscigena – Mos-Navlesvamp NE
Cristinia coprophila – Art af „barksvamp“ NE
Cuphophyllus colemannianus – Rødbrun Vokshat EN
Cuphophyllus russocoriaceus – Ruslæder-Vokshat NT
Dacrymyces macnabbii – Navle-Tåresvamp LC
Dermoloma pseudocuneifolium – Mark-Nonnehat VU
Disciseda bovista – Mørksporet Skivebold CR
Eichleriella deglubens – Bævraskorpe NT
Entoleuca mammatata – art i Stødvampfamilien NE
Entoloma albotomentosum – Hvidfiltet Rødblåd NA
Entoloma ameides – EN
Entoloma anatinum EN

Entoloma atrocoeruleum NT
Entoloma bisporigerum LC
Entoloma byssisedum NT
Entoloma caesiocinctum EN
Entoloma clandestinum VU
Entoloma corvinum – Sødlig Rødblåd EN
Entoloma cuniculorum – art af Rødblåd DD
Entoloma dysthaloides – art af Rødblåd LC
Entoloma elodes – art af Rødblåd EN
Entoloma exile – Rødplettet Rødblåd NT
Entoloma formosum – Brungul Rødblåd VU
Entoloma griseocyaneum – Gråblå Rødblåd VU
Entoloma incanum – Grøngul Rødblåd NT
Entoloma jahnii – Muslinge-Rødblåd DD
Entoloma jubatum – Ruskællet Rødblåd VU
Entoloma juniperinum – Ene-Rødblåd VU
Entoloma lepidissimum – Sart Rødblåd EN
Entoloma longistriatum Gråfodet Rødblåd EN
Entoloma lucidum – art af Rødblåd DD
Entoloma mougeotii – Violetgrå Rødblåd EN
Entoloma myrmecophilum – art af Rødblåd DD
Entoloma poliopus – Glatstokket Rødblåd NT
Entoloma prunuloides – Mel-Rødblåd VU
Entoloma pseudocolestinum – art af Rødblåd NA
Entoloma queletii – Rosalilla Rødblåd EN
Entoloma resutum – art af Rødblåd DD
Entoloma rhombisporum – Rombesporet Rødblåd EN
Entoloma xanthochroum – Gulstokket Rødblåd EN
Eocronartium muscicola – Moskølle DD
Euepixylon udum – art i Stødvampfamilien DD
Fayodia bisphaerigera – Kuglesporet Gråhat LC
Flagelloscypha pilatii – Græs-Hængeskål DD
Galerina cephalotricha – art af Hjelmmhat DD
Galerina nana – Dværg-Hjelmmhat DD
Galerina sphagnum – Tørvemos-Hjelmmhat DD
Ganoderma pfeifferi – Kobberrod Lakporesvamp NT
Geoglossum glutinosum – Slimet Jordtunge NT
Glioxanthomyces vitellinus – Kromgul Vokshat VU
Globulicium hiemale – art af „barksvamp“ LC

Gloeocystidiellum clavuligerum – art af Olieskind EN
Gloiocephala caricis – Star-Spatelhat NE
Gymnopilus fulgens – Tørve-Flammehat DD
Gymnopus fagiphilus – Bøgeløv-Fladhat DD
Gymnopus inodorus – Lugtløs Bruskhhat VU
Gyrodon lividus – Ellerørhat NT
Hauerslevia pulverulenta – art af „bævrsvamp“ DD
Hebeloma fusisporum – Kandis-Tåreblåd EN
Helvella phlebohora – art af Foldhat DD
Hemimycena epichloë – art af Huesvamp DD
Hemimycena gypsella – art af Huesvamp DD
Hemimycena nitriolens – art af Huesvamp DD
Hemimycena pseudogibba – art af Huesvamp DD
Hemimycena subtilis – art af Huesvamp DD
Hemimycena tortuosa – art af Huesvamp NE
Hohenbuehelia mastrucata – Skællet Filthat VU
Hohenbuehelia petaloides – Stor Filthat VU
Hydnomerulius pinastri – Pigget Hussvamp NE
Hygrocybe cantharellus – Kantarel-Vokshat NT
Hygrocybe coccineocrenata – Tørvemos-Vokshat VU
Hygrocybe mucronella – Bitter Vokshat NT
Hygrocybe punicea – Skarlagen Vokshat EN
Hygrocybe reidii – Honning-Vokshat NT
Hygrocybe spadicea – Dadelbrun Vokshat VU
Hygrocybe splendidissima – Knaldrød Vokshat EN
Hygrocybe substragulata – Kær-Vokshat VU
Hyphoderma macedonicum – art af Kalkskind VU
Hyphoderma obtusum (cf) – art af Kalkskind DD
Hyphoderma tsugae – art af Kalkskind DD
Hyphodontia alutacea – art af Tandsvamp NT
Hyphodontia barba-jovis – art af Tandsvamp NT
Hyphodontia cineracea (cf) – art af Tandsvamp DD
Hyphodontia rimosissima – art af Tandsvamp DD
Hypocrea delicatula (cf.) – art af Kødernesvamp NE
Hypocrea placentula – art af Kødernesvamp NE
Hypocrea protopulvinata – art af Kødernesvamp NE
Hypocrea spinulosa s.l. – art af Kødernesvamp NE
Ischnoderma resinosum – Løv-Tjære-poresvamp EN
Inocybe pelargonium – Pelargonie-Trævlhat NT

Inocybe praetervisa – Grovfibret Trævlhat NT
Inocybe squarrosa – art af Trævlhat DD
Ionomidotis fulvotungens – Rødmende Tjæreskive NE
Jaapia ochroleuca – art af „barksvamp“ NT
Kavinia albiviridis – Grøn Korallpig DD
Lasiochaeria sulphurella ss auct. – art af „kernesvamp“ NE
Lentaria byssiseda – Kødfarvet Grenkølle VU
Lactarius trivialis – Nordisk Mælkehhat NT
Lactarius uvidus – Violetkødet Mælkehhat EN
Lentinellus flabelliformis – Navle-Savbladhat NT
Lentinus suavissimus – Anis-Sejhat VU
Lepiota ochraceofulva – Sødtduftende Parasolhat EN
Lepiota oreadiformis – Blegbrun Parasolhat DD
Lepiota pseudolilacea – Gråbrun Parasolhat VU
Lepiota tomentella – Filtet Parasolhat NT
Leratiomyces laetissimus – Mark-Bredblad NA
Leucogyrophana romellii – Romells Hussvamp NE
Lindtneria chordulata (?) – art af Labyrinthinde NE
Lindtneria panphyliensis – art af Labyrinthinde NE
Lindtneria trachyspora – Orange Labyrinthinde VU
Lopadostoma dryophila – art i Stødvampfamilien NE
Macrolepiota fuliginosa – art af Kæmpeparasolhat DD
Melanoleuca microcephala – Spinkel Munkehhat DD
Microglossum olivaceum – Olivenbrun Farvetunge EN
Microglossum „rufa“ – art af Farvetunge NE
Mycena albidolilacea – Lysilla Huesvamp NE
Mycena clavata – Brunbladet-Huesvamp VU
Mycena concolor – Tørvemos-Huesvamp EN
Mycena fagetorum – Bøgeløv-Huesvamp DD
Mycena juniperina – Ene-Huesvamp NA
Mycena kuehneriana (cf) – art af Huesvamp NE
Mycena leptophylla – Abrikos-Huesvamp VU
Mycena meligena – Vinrød Bark-huesvamp NT
Mycena mucor – art af Huesvamp LC
Mycena pearsoniana – Lillabrun Huesvamp DD
Mycena picta – Kantet Huesvamp NT
Mycena riparia – Star-Huesvamp DD
Mycena tenuispinosa – Finpigget Huesvamp NE
Mycena tubarioides – Mose-Huesvamp DD
Mycenella salicina – Glatsporet Dughat LC
Mycenella trachyspora – Rødprikket Dughat LC
Mucronella bresadolae – Knippe-Hængepig DD
Naucoria subconspersa – Filtet Knapshat DD
Nemania diffusa – Brun Kuldyne VU
Oligoporus floriformis – Art af Kødporesvamp DD
Oxyporus corticola – Art af poresvamp DD
Panaeolus guttulatus – Dråbe-Glanshat DD
Panaeolus subfirmus – Fælled-Glanshat NA
Pauillacorticum delicatissimum (?) – art af „barksvamp“ DD
Phlebia subochracea – Svovl-Åresvamp NT
Pholiota tuberculosa – Finskællet Skælhat VU
Pholiotina teneroides – art af Dansehhat DD
Pistillina brunneola – art af „køllesvamp“ NE
Plicatura crispa – Krusblåd NT
Pluteus exiguus – Finskællet Skærmhat EN
Pluteus hispidulus – Stivhåret Skærmhat VU
Pluteus leoninus – Løvegul Skærmhat EN

Polyporus tubaeformis – Trompet-Stilkporesvamp NE
Poronia punctata – Stor Priksvamp CR
Porothelium fimbriatum – Poreskål VU
Porpolomopsis calyptriformis – Rosenrød Vokshat CR
Psathyrella dicrani (cf.) – art af Mørkhat DD
Psathyrella potteri – art af Mørkhat DD
Pseudobaeospora cellulodermi – art af Røghat NE
Pseudobaeospora sp. – art af Røghat (p.t. ubestemt)
Pseudochaete corrugata – Sprække-Ruslædersvamp NT
Psilocybe fimitaria – Prægtig Nøgenhat DD
Psilocybe turficola – Tørve-Nøgenhat EN
Ramariopsis pulchella – Violet Køllesvamp VU
Rugosomyces chrysensteron – Brandgul Fagerhat EN
Russula alnetorum – Elle-Skørhat NT
Russula aquosa – Vand-Skørhat NA
Russula pelargonica – Pelargonie-Skørhat VU
Scutellinia bartae – art af Skjoldbæger NE
Simocybe laevigata – Mose-Skyggehat DD
Simocybe sumptuosa – Stor Skyggehat VU
Stypella dubia – art af Bævregryn EN
Stypella glaira – art af Bævregryn DD
Stypella legonii – art af Bævregryn NA
Stypella subgelatinosa – art af Bævregryn VU
Tomentella lateritia – art af Frynsehinde VU
Tomentella fuscocinerea – art af Frynsehinde DD
Tomentella viridula – art af Frynsehinde DD
Tomentellopsis zygodemoides – art af Frynsehinde DD
Trechispora byssinella – art af Vathinde DD
Trechispora praefocata (cf.) – art af Vathinde DD
Tremella exigua – art af Bævresvamp DD
Tremella obscura – art af Bævresvamp DD
Tremellodendropsis tuberosa – Bævrekølle VU
Trichoglossum variabile – art af Jordtunge NE
Tubulicium vermiferum – art af „barksvamp“ DD
Tubulicrinis glebulosus – art af „barksvamp“ NE
Tubulicrinis regificus – art af „barksvamp“ DD
Vararia gallica – Gallisk Stjerneskind DD
Vararia ochroleuca – Okkergul Stjerneskind NE
Velutarina rufo-olivacea – Filtskive NE
Xenasma pulverulentum – art af „barksvamp“ EN
Xerula longipes – Filtet Pælerodshat EN

Fund af yderligere arter gjort af frivillige.

Agaricus porphyrizon – Purpur-Champignon VU
Armillaria ectypa – Ringløs Honningsvamp EN
Bovista dermoxanthum – art af Bovist/Støvbold LC
Camarophyllopsis atrovelutina – art af Kratvokshat NE
Camarophyllopsis micacea – Brungul Vokshat EN
Conocybe subalpina – art af Kegelhat DD
Cortinarius aprinus s.l. – Vildsvine-Slørhat DD
Cortinarius elegantissimus – Orangegylden Slørhat VU
Cortinarius nanceiensis – Banan-Slørhat CR
Dendrocollybia racemosa – Grenet Fladhat VU
Entoloma lividocyanulum – Mørkøjet Rødblåd EN
Entoloma occultopigmentatum – art af Rødblåd DD
Entoloma strigosissimum – Stridhåret Rødblåd EN
Hygrocybe helobia – Hvidløgs-Vokshat NT

Hygrocybe quieta – Tæge-Vokshat EN
Hygrophorus mesotephrus – Askegrå Sneglehat EN
Hygrophorus unicolor – Orangeøjet Sneglehat NT
Inocybe margaritispora – art af Trævlhat VU
Lactarius fuliginosus – Sodbrun Mælkehat DD
Lactarius musteus – Elfenbens-Mælkehat VU
Marasmius epiphyllodes – Vedbend-Bruskhat DD
Microglossum viride (s.l.) – Grøn Jordtunge NT
Mycena pseudopicta – Overdrevs-Huesvamp EN
Mycenella bryophila – Mos-Dughat DD
Pluteus umbrosus – Skygge-Skærmhat NT
Pseudobaeospora paulochroma – art af Røghat DD
Sarcosphaera coronaria – Stjernebæger NE
Simocybe centunculus var. *filopes* – varietet af Skyggehat NE
Suillus collinitus – Rosafodet Slimrørhat NT
Suillus flavidus – Mose-Slimrørhat LC
Tricholoma umbonatum – Puklet Ridderhat CR
Xerula caussiei – Dunet Pælerodshat EN

Spændende fund af svampedyr/slimsvampe

(der er ikke foretaget nogen systematisk indsamling af disse, men da der er fundet særdeles fine arter, fortjener de at blive listet her). * ny for landet.

Badhamia affinis
Didymium clavus
Didymium dubium
*Hemitrichia aurea/chrysoesperma**
Hemitrichia serpula
Licea minima
Physarum schroeteri (2. danske lok.)
*Physarum sulphureum**
Trichia contorta var. *attenuata*

Svampedyret *Hemitrichia serpula* fra Ellelose-fladen
 Foto Thomas Læssøe.

Poul Borup er død

Den triste meddelelse om, at Poul Borup er død 60 år gammel den 4. august 2014, kom efter et relativt kort sygdomsforløb. Poul var med til at starte den lokale arbejdsgruppe, der senere blev til Æ Skurrehat, vestjysk lokalafdeling af Foreningen til Svampekundskabens Fremme i 2009. Ved opstarten af lokalafdelingen havde han været medlem af Svampeforeningen i nogle år. I arbejdsgruppen var der enighed om, at kommunikationen til medlemmerne skulle foregå pr. mail, og Poul påtog sig arbejdet med at etablere og drive den mailing, som nu er et effektivt kontaktorgan til medlemmerne.

I opstarten var der behov for et kursus, som kunne kickstarte lokalafdelingens arbejde, og Poul var sammen med Benny Christensen og Arne Jakobsen ankermand i arbejdet med at organisere kurset, hvor han havde ansvaret for den sidste kursusaften, den del, der handlede om, hvordan svampene kan tilberedes og spises. Et oplagt valg, fordi han var meget kulinarisk in-

teresseret og havde stor erfaring med at lave forskellige retter.

Også på det mere formelle plan var Poul Borup aktiv. Således lavede han udkast til Æ Skurrehats vedtægter, og han var med til at indkalde til stiftende generalforsamling i lokalafdelingen den 23. marts 2010. Ved første generalforsamling blev han indvalgt i bestyrelsen som sekretær og kasserer, og han lavede et fint oplæg til vedtægter for bestyrelsesarbejdet. Som turleder og medleder på turene var Poul Borup altid god at arbejde sammen med, fordi han havde stor indsigt i svampenes biologi og lyst til at fortælle andre om dem. Det har også betydet meget for Æ Skurrehats medlemstal at Poul altid, når en svampetur var slut, var opsøgende over for de deltagere, der ikke var medlemmer af foreningen, med tilbud om materialer og evt. medlemskab.

På Æ Skurrehats hjemmeside finder vi Poul Borups grundige vejledning til nye svampesamlere. Den kan også med udbytte læses af mere rutinerede svampefolk, fordi den giver mange praktiske anvisninger på, hvordan man får mest muligt ud af sine svampe hjemme i køkkenet.

Med Poul Borups alt for tidlige død har Æ Skurrehat mistet et meget værdsat medlem af bestyrelsen, som engagerede sig 100 % i arbejdet med at udbrede kendskabet til svampene. Han var et varmt menneske med et stort overskud, en aktiv og passioneret svampepelesker med en finurlig personlighed, som vi kunne lide at være sammen med. Poul var altid forsigtig i omgangen med svampene, og ofte hørte vi hans motto, når vi var sammen: „Hvad vi ikke ved med sikkerhed, det ved vi ikke“ – Æret være hans minde.

Bestyrelsen i Æ Skurrehat

- at de fleste hatsvampe på grund af klimaforandringerne tilsyneladende sætter frugtlegemer væsentligt tidligere på sæsonen efter årtusindskiftet (1998-2013) end før (1980-1997). I en tysk undersøgelse af 18 forskellige gode spisesvampe i et større undersøgelsesområde var tendensen klar. Gennemsnitsdatoen for sæsonens første fund i de to perioder lå i reglen 2-5 uger tidligere, f.eks. for Alm. Kantarel (20. juni til 5. juni), Karl-Johan (1. august til 13. juli), Broget Skørhat (6. juli til 10. juni) og Stor Kæmpeparasolhat (14. august til 19. juli). Mængderne af hver art var også blevet større, og det skyldtes tilsyneladende både en højere temperatur (ca. 1°C) og mere nedbør (ca. 10 mm pr. måned) sommeren igennem. En art reagerede dog negativt på højere temperaturer, nemlig Brunstokket Rørhat, som konsekvent forekom i mindre mængder og ikke dukkede tidligere op (13. juli). Nogle af Slimrørhattene påvirkedes heller ikke voldsomt meget af det lunere og fugtigere klima, men ellers var frugtlegeme-dannelsen også af ikke-mykorrhizadannende svampe som Ager-Champignon og Blomkålssvamp rykket væsentligt frem (D. Richter: Der Tintling nr. 88, årg. 19 (3): 85-92, juni 2014).

- at den største Piemonteser-Trøffel (*Tuber magnatum*) i 60 år blev fundet en af de sidste dage i november 2014 i Umbrien (Midt-Italien) af trøffeljægeren Matteo og hans hund Ray. Trøfelen vejede 1,890 kg og er så vidt vides kun overgået af en legendarisk kæmpetrøffel på 2,5 kg fra 1954. Finderen arbejder for Sabatino Tartufi, et af verdens største trøffelfirmaer, og direktøren Federico Balestra fik straks foranlediget, at trøfelen blev fløjet til New York, hvor den blev fremvist i CBS's morgen-nyheder i tv for at sikre firmaet passende publicity. Det har Balestra god sans for. Halvanden måned tidligere havde han under stor medieopmærksomhed haft den amerikanske tv-vært Oprah Winfrey på trøffeljagt i Umbrien, så fundet af kæmpetrøfelen kom som sendt fra himlen. På trods af al pressedækningen lykkedes det dog ikke at sætte ny rekord i salgspris. På en auktion arrangeret i hast af So-

Verdens næststørste Piemonteser-Trøffel på 1,890 kg i morgen-nyhederne på amerikansk tv, december 2014.

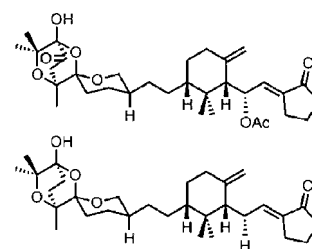
they's i New York blev den solgt for 61.250 US\$ inkl. gebyrer, svarende til 370.913 kroner. Det lyder af meget, men er dog ikke i nærheden af de 330.000 US\$, som en casino-milliardær fra Macau betalte for en 1,497 kg-trøffel på en tilsvarende auktion i 2007. En anden auktion med flere trøfler indbragte i 2010 et samlet beløb på 417.200 US\$. Kæmpebuddene på disse auktioner sikrer byderen uvisnelig hæder i gourmetkredse, og traditionen byder, at hele beløbet skænkes til velgørenhed – således som det også blev gjort i 2014 (N. Twilley: The New Yorker, 8. december 2014; CBS-News Share video at www.sabatinostruffles.com, december 2014).

- at Broget Læderporesvamp (*Trametes versicolor*) kan anvendes til at rense jord, forurenet med dioxin og polyaromatiske kulbrinteforbindelser. På Aalto University i Finland har Erika Winquist forsvaret en disputats, hvori hun dokumenterer, hvordan et medium med Broget Læderporesvamp i løbet af blot tre måneder kan nedbryde op til 96 % af kulbrinterne og 64 % af dioxin-indholdet i forurenet jord. Fyrrebark, der holder de fleste andre nedbrydere væk, gennemvokses af Broget Læderporesvamp over en 4-6 ugers periode, og derefter blandes mediet ned i den forurenet jord. Både dioxin og kulbrinter har lignin-lignende strukturer, som Broget Læderporesvamps hvidmuldsdannende en-

Jordrensning med mycelium af Broget Læderporesvamp. Foto: Aalto University.

zymer kan nedbryde. Alternativet er at brænde den forurenet jord ved 1000°C, og det er både dyrt, meget energiforbrugende, og er en metode med begrænset kapacitet. Omkring 45 % af al verdens forurenet jord indeholder enten dioxin eller polyaromatiske kulbrinter, og hidtil har de fleste lande valgt at deponere jorden i særlige jorddepoter – Finland således over 1 million tons årligt. Nu åbner brugen af Broget Læderporesvamp op for et lovende alternativ (E. Winquist: The potential of ligninolytic fungi in bioremediation of contaminated soils. Aalto University Doctoral Dissertations 54/2014, 124 s., april 2014; The Ecologist, 22. maj 2014).

Saponaceolid A og B

- at giftstofferne, som menes at have forårsaget dødsfald ved spisning af Ægte Ridderhat (*Tricholoma equestre*), nu muligvis (næsten) er blevet identificeret. Et kinesisk forskerhold anført af kemikeren Xia Yin i professor Ji-Kai Liu's gruppe på Kunming Institute of Botany, Chinese Academy of Sciences, har fra Jordfarvet Ridderhat (*Tricholoma terreum*) isoleret 15 tri-terpenoider, hvoraf to såkaldte saponaceolider var dødelige over for mus i ganske små doser (63-88 mg/kg legemsvægt). Begge stoffer forøgede musenes

serum kreatinkinase-niveau, så de må formodes at udvikle netop den rhabdomyolyse, som er konstateret ved dødsfald hos mennesker, der har spist Ægte Ridderhat. Man må derfor formode, at Jordfarvet Ridderhat også kan medføre dødelig rhabdomyolyse. De to isolerede saponaceolider er tilsyneladende ikke helt identiske med giftstofferne i Ægte Ridderhat, men det er tæt på. Professor Liu mener, at mere end 200 mennesker hvert år dør af svampeforgiftninger i Kina (X. Yin: Chemistry – A European Journal 20 (23): 7001-7009, juni 2014; Chemistryworld (RSC Publishing), 16. juni 2014).

- at smarte smartphone-apps har forårsaget adskillige svampeforgiftninger blandt unge mennesker i Schweiz de seneste år. I 2012 registrerede Schweizerische Toxikologische Informationszentrum over 400 forgiftningstilfælde, og det var ny rekord for landet. Det er blevet mode at samle svampe i Schweiz, også blandt de unge, og da man spurgte 252 tilfældigt udvalgte, om de kunne lide at gå på svampejagt, svarede 53 %: – Ja, ich finde das super! – Peter Knaupp, der er Pilzkontrolleur i Basel-kantonen, fortæller, at unge helt uden forudsætninger gerne samler svampe i skoven. De har ikke en svampebog, men forlader sig på uvederhæftige svampe-apps på deres smartphone. Når de unge endelig kommer forbi en offentlig svampekontrol, bliver 90% af høsten kasseret. – Vi redder liv hver dag, siger Peter Knaupp (J. Skorup: Pilzsammeln im Trend – Hunderte vergiftet. www.20min.ch, 17. oktober 2012).

Prægtig Skørhat er en af de mest iøjnefaldende, store skørhatte i de sandede fyrreplantager langs vore kyster. Trolde skoven, Tisvilde Hegn, september 2012.

Grydeklare Prægtig Skørhat uden hathud og skåret i passende stykker. Alle fotos Flemming Rune.

Prægtig Skørhat (*Russula paludosa*) er den „stædigste“ skørhat i de sandede gran- og især fyrreplantager ude langs vore kyster. Dens stok er som regel over 10 cm høj, ja nogle gange bliver den næsten 20 cm, og hatten kan måle det samme. Men sin brunrøde til orangerøde, glinsende hatoverflade lyser hatten op i den mosklædte skovbund, og det er let at samle nok til et fint måltid.

Vi har langt over 100 arter skørhatte i Danmark, mange er almindelige, og i hvert fald 20 af dem kan betegnes som gode spisesvampe med fast, mildt svampekød, der er sprødt (og aldrig trævler!). Det kan være meget vanskeligt at skelne mellem flere af arterne – næsten et specialisterområde i sig selv. Jeg hørte engang en flok skørhatte-eksperter blive omtalt som „russuloger“ med tanke på slægtens latinske navn *Russula*.

Nogle arter er skarpe, bitre, uspiselige eller endda svagt giftige, men det gamle råd, om at alle de milde, velsmagende skørhatte er ugiftige, gælder stadig. Det er dog træls, som det hedder på jysk, at skulle smage sig frem i blinde gennem vrimlen af skørhatte, for det vil uundgåeligt medføre talrige hårrejsende oplevelser på svampetur. Vil man samle skørhatte til spisning, gælder det derfor om først og fremmest at lære farverne, formerne og duftene at kende i selskab med kyndige svampesamlere, så man slipper med at kontrolsmage de arter, man i forvejen har identificeret.

Næsten alle grønne og blålige skørhatte

er spiselige, men de brunlige er det som regel ikke. De rødlige omfatter både skarpe og milde arter, og heriblandt finder vi mange af de bedste spisesvampe. Prægtig Skørhat kan af de mest fintfølede svampeplukkere opfattes som en anelse skarp før tilberedning. Men andre uspiselige forvekslingsmuligheder, som f.eks. Stor Gift-Skørhat, er brændende skarpe (du er ikke i tvivl) og har ikke den særlige brunorange farvetone på den glinsende hatoverflade.

Prægtig Skørhat er fast tilknyttet vores klitplantager og sandede nåleskove, hvor den hen på sensommeren kan sætte en forbavsende mængde frugtleger på ganske kort tid, når fugt og temperatur akkurat passer den. Der er ingen grund til at lede efter den i mere frodige skovtyper, for der kan den slet ikke vokse.

Voksestedet gør imidlertid, at man skal være omhyggelig med rengøringen i felten, så man ikke får sand mellem hattens lameller. Skær basis af stokken, og skrab om nødvendigt overfladen med en kniv, så svampene er helt rene, før de lægges i svampekurven. Vær opmærksom på, at store frugtleger ofte er angrebet af larver, så det er sikrest at samle unge frugtleger, der også har det fasteste kød.

I køkkenet er det let at trække hathuden af i hvert fald de unge hatte. Den er ret elastisk som fugtig og efterlader det fine, lyse hatkød klar til udskæring i små terninger. Faste skørhatte som Prægtig Skørhat er særdeles velegnede til en frisk

Trolde skovssalat med Prægtig Skørhat.

Trolde skovssalat

250 gram Prægtig Skørhat
 1 meget fint hakket løg
 20 gram smør til stegning
 2 hårdkogte æg
 1 æble
 1 æggeblomme
 2 dl creme fraiche
 1 tsk. dijon-sennep
 dild
 evt. brøndkarse til pynt
 salt & peber

efterårssalat. Det virker næsten som svampekødet bliver endnu fastere efter tilberedning.

Når jeg har været på svampetur i den krogede, forblæste fyrreskov nær kysten, rører jeg ofte en 'Trolde skovssalat' med Prægtig Skørhat sammen som forret til aftensmaden. Der skal blot bruges nogle få, unge frugtleger, da de i reglen vejer godt til.

Træk hathuden af svampene, og skær dem i cm-store stykker, og steg dem med et fint hakket løg, salt og peber, til de bliver let brune i kanterne. Afkøl svampe og løg, og hæld dem i en skål sammen med hakkede, hårdkogte æg og et æble skåret ud i små terninger. En æggeblomme og en spiseskefuld dijon-sennep blandes med 2 dl creme fraiche og rigeligt friskklippet dild, og det hele røres sammen. Der pyntes evt. med dild og lidt brøndkarse.

Salaten smager fint på varme flûtes, men vil man lave et egentlig måltid ud af den, så servér den i et par store, bage kartofler.

Nye bøger, etc.

Jens H. Petersen: Svampe – du kan spise. Gyldendal 2014, 152 sider. Pris fra 169,00 kr. Jens H. Petersen har skrevet og fotograferet endnu en dejlig svampebog, myldrende fuld af praktiske anvisninger, baggrundsviden og smukke svampefotos.

Bogen er skrevet til „dig, der for første gang vil til at samle svampe“ og beskriver 66 arter af spisesvampe i tekst og billeder. Inden håndbogsdelen starter, er der en række afsnit af mere generel karakter. Dem kan man læse en regnvejrsdag, hvor det alligevel er for vådt og mørkt til at gå i skoven, foreslår forfatteren.

I de indledende afsnit fortæller han over 40 sider om svampenes opbygning, liv og voksesteder og fortsætter med en praktisk gennemgang af, hvordan man samler, renser, tilbereder og gemmer svampene, og hvordan giftige svampe virker. Indledningen slutter med svampenes formering og anvisninger på, hvordan man finder sporefarven, når man skal bestemme en svamp med bogens nøgler.

De næste godt 100 sider beskriver de bedste spisesvampe, samlet i artsgrupper, og de tilhørende forvekslingsmuligheder. Står man med en svamp, man ikke kender, kan man enten gå ind gennem en oversigt forrest i bogen med enkle, letafslæselige tegninger af de forskellige former på frugtlegerer, foldede, med porer eller rør, med pigge, runde eller pæreformede, glatte, rynkede eller med lameller. Eller man kan benytte en tilsvarende nøgle midt i bogen, som med fo-

tos viser vej til den enkelte artsgruppe.

Her finder man så en kort introduktion til artsgruppen, en beskrivelse af de spiselige arter i gruppen samt beskrivelser af eventuelle forvekslingsmuligheder. Illustrationerne er helt overvejende fotos, men suppleret med tegninger, når det f.eks. er et vigtigt kendetegn, hvordan lamellerne på en svamp er hæftet til stokken. Det kan være svært at fotografere en svamp, så alle væsentlige kendetegn kan ses, men det problem løser Jens H. Petersen ved at bringe flere billeder af samme svamp. Ligesom han også har fundet plads på nogle af opslagene til billeder, der viser jordbund og typiske voksesteder.

Bogen er velskrevet, de teoretiske afsnit er letforståelige, de gode råd er helt nede på jorden og vidner om mange års glæde ved at samle og spise svampe. Samtidig er bogens overflod af information og dejlige billeder også dens svaghed. Bogen mangler den overskuelighed, som jeg selv foretrækker i en håndbog. Men for dem, der er vant til at navigere på netmedier, vil det formentlig ikke være noget problem at finde de væsentlige oplysninger, og når man har lært bogen at kende, kan den fint blive en god ledsager i marken. Bogen er ganske vist for stor til en lomme, men den er ikke tungere, end at man godt gider have den med i rygsækken.

Om man ligefrem kan bruge bogens nøgler og beskrivelser til at bestemme en svamp, man aldrig har set før, er nok lidt tvivlsomt. Har man f.eks. fundet en mælkehat, kan man nøgle sig frem til, at den hører til i gruppen af skør- og mælkehatte, side 94-104. På disse sider skal man så først blade igennem skørhattene, før man får præsenteret mælkehattenes kendetegn, mælkesaften. Her kunne det have været nyttigt, hvis der på side 94 havde været en anvisning på at gå videre til side 104, hvis svampen har mælkesaft.

Men forhåbentlig er der heller ikke mange, der finder på at samle spisesvampe på egen hånd uden noget kendskab til i hvert fald de mest populære arter. Har man til gengæld været på en svampetur eller to sammen med mere erfarne svampesamlere, er bogen et godt redskab, når man går i skoven for sig selv og vil kontrollere, om svampen, man står med i kurven, faktisk er den, man tror.

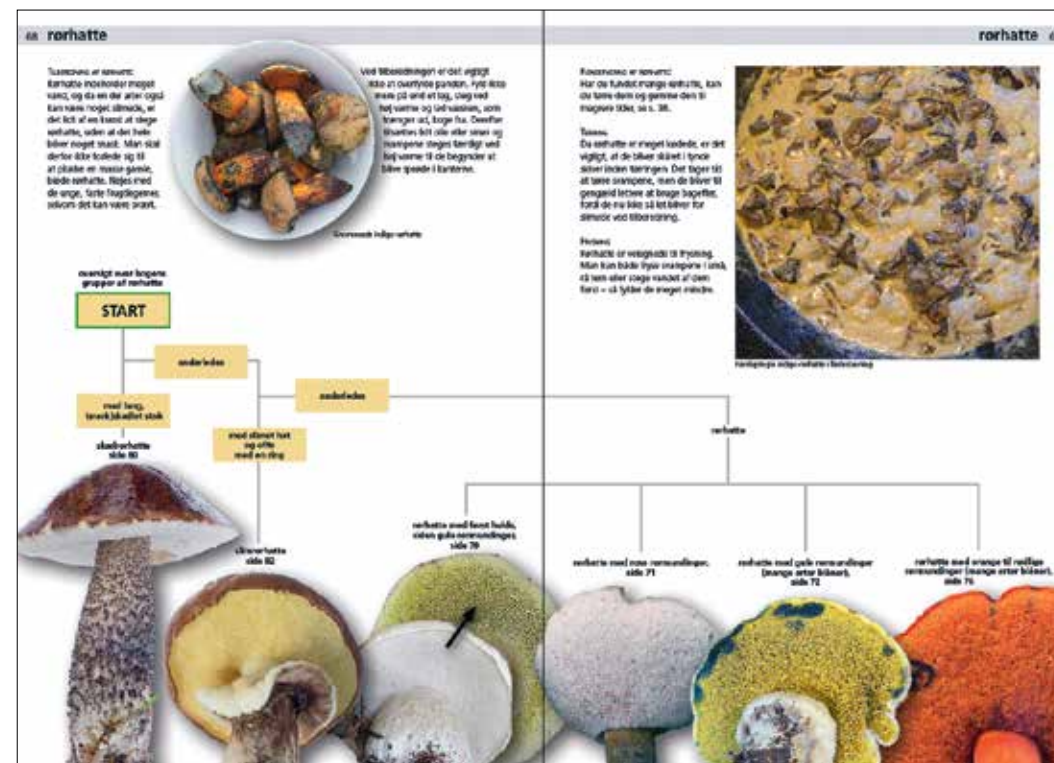
Det udvalg, Jens H. Petersen har foretaget, indbyder også til, at man udvider sit repertoire og ikke kun går efter de aller mest eftertragtede svampe. Bogen medtager f.eks. en hel del poresvampe. Omvendt mangler flere arter, der normalt tæller som gode spisesvampe, f.eks. Røgrå Gråblad og Foranderlig Skælhat, der slet ikke er omtalt. Især Foranderlig Skælhat regnes af mange for at være virkelig velsmagende, så man gætter på, at udeladelsen er sket af sikkerhedsgrunde. Det må være, fordi forveksling med Randbæltet Hjelmmhat er så farlig, at forfatteren ikke vil slippe læserne løs på små brune svampe på træstubbe uden anden vejledning end en håndbog? De spiselige fluesvampe er heller ikke omtalt, sikkert af samme grund.

De giftige svampe bliver i øvrigt grundigt gennemgået, både i indledningen, i opslagene om artsgruppen fluesvampe og i forbindelse med de arter, som kan forveksles med giftsvampene. På de enkelte opslag er systematikken den, at en god spisesvamp er markeret med en eller to grønne prikker (efter kvalitet). Giftige for-

vekslingsmuligheder er markeret med en eller to røde prikker ud for teksten samt en rød ramme omkring billedet eller en rød cirkel anbragt som et lille stempel på billedet af svampen. Endelig er forvekslingsmuligheder, der ikke er giftige, markeret med orange.

Den, der læser grundigt, overser nok ikke de røde advarsler, men man kunne godt savne en mere iøjnefaldende skiltning ved giftsvampene. I et layout med rigtig mange billeder og tekstelementer på hvert opslag er det et spørgsmål, om man straks får øje på en meget lille farvet prik eller en tynd farvet ramme. Farvemarkeringerne er heller ikke brugt helt konsekvent. Nogle billeder af ubrugelige svampe er forsynet med orange ramme, nogle er ikke. En detalje, men uheldigt i et layout, der i forvejen er svært overskueligt. [red: Denne fejl er blevet korrigeret i bogens 2. oplag]

I det hele taget ville bogen have vundet ved en kærlig sidste gennemgang og redigering, der havde fundet de forskellige små korrekturfejl og det indhold, der med fordel kunne være frem-

hævet bedre i layoutet. Det virker ikke, som om Gyldendal har brugt megen tid på den side af udgivelsen.

Omvendt må man tage i betragtning, at bogens pris er så lav som 169 kr. At forfatteren selv har fotograferet og stået for den grafiske tilrettelæggelse, er garanteret en forudsætning for, at prisen har kunnet holdes nede.

De små skønhedsfejl skal heller ikke afholde nogen fra at købe „Svampe – du kan spise“. Bogen har en helt speciel kombination af spændende oplysninger om svampenes særlige liv og konkrete, brugbare råd til svampeturere og bagetter. Selv et par opskrifter er der blevet plads til.

Det er en bog, som både nye og mere erfarne svampesamlere kan have glæde af.

Kirsten Bjørnsson

Leif Ryvarden & Klaus Høiland: Er det liv, er det sopp!, 3. udgave. 2014. Dreyers Forlag, Oslo, 175 s., 399 NOK.

Der findes efterhånden en del populære bøger med beretninger fra svamperiget, men kun få af dem kan man med ret kalde „klassikere“, fordi de er blevet genoptrykt flere gange i kun let revideret form gennem mere end 20 år.

John Ramsbottoms legendariske „Mushrooms and toadstools“ fra 1953 er en af dem. Ryvarden & Høilands „Er det liv, er det sopp!“ fra 1990 er en anden. Nu er den kommet i 3. udgave, fint indbundet i rødt helbind med sølvbogstaver på ryggen og farvestrålende smudsomslag. En smuk gavebog, der sikkert vil glæde mange naturhistorisk interesserede.

Sproget er norsk, hvor en svamp hedder en sopp, og man kommer langt omkring i svamperiget med mere end 50 vidt forskellige historier. Sjampinjonsuppe, plagsom fotsopp og rød fluesopp. Spændende svampeøkologi, øl, vin, ost, hekseringe og sortsimmel i jetmotorer.

Svampedyr (Mycetozoa) og ægsporealger (Oophyceae) behandles på lige fod med svampene i flere afsnit (f.eks. kartoffelskimmel og vandskimmel på krebs), og de kaldes slimsopper og ægsporesopper, selv om kun få andre mykologer har villet kendes ved dem de sidste 20 år, da de ikke har meget med svampe at gøre. Men de var med i 1. udgaven, og afsnittene har overlevet næsten uændret til 2014.

Faktisk er over 80 % af bogens tekst identisk med de tidligere udgaver, men der er også nye afsnit med, bl.a. om svampenes nye gruppering på livets træ som følge af DNA-studier og om det seneste tiårs svøbe, Asketoptørre-Stilkskive (*Hymenoscyphus fraxineus* (= *pseudoalbidus*)), der for tiden tager livet af vore asketræer. Selv om nogle af de genoptrykte afsnit godt kunne have trængt til en grundigere revidering, er de på ingen måde dårlige. Bogens 2. udgave fik i 1998 tildelt den fornemme, norske bogpris, Brageprisen, vel nok den flotteste anerkendelse en bog kan få i Norge, og det var helt retfærdigt.

Til udbredelse af svampekundskaben er den et glimrende værk, og den har med 3. udgaven fået et layoutmæssigt og billedmæssigt løft, som i høj grad var tiltrængt. Den første udgave i 1990 var særdeles spartansk trykt i sort/hvid på Ryvardenes eget forlag Fungiflora, men nu er der kommet over 150 farvefotos med. Brødtekst, overskrifter og billedtekster er smagfuldt arrangeret i to forskellige farver, og historierne er mere logisk sorteret end tidligere.

„Er det liv, er det sopp!“ har lidt en særstilling i Norden inden for populær formidling af svampeviden. Den kan varmt anbefales til alle som ønsker en letlæst indføring i mange af svampeverdenens bedste „historier“, og med de to erfarne professorers fortælleglæde kan man let tilgive de få forældede oplysninger, der er sluppet gennem revisionen. Og sproget er jo næsten dansk, bare lidt smukkere. Selv om de kalder en svamp for en sopp...

Flemming Rune

Usædvanlige danske svampefund

red. Thomas Læssøe

Edderkoppe-Snyltekegle (*Torrubiella albolanata*) på dværggeddekop. Atlas t12014-671762. Foto Jens H. Petersen.

2014 var på mange måder en fantastisk svampesæson, og rigtig mange fund kunne fortjene en omtale i denne klumme. Der er også mange fund fra atlasårene, der stadig fortjener en mere

udførlig omtale. Dette var hvad der blev plads til, og også hvad der blev modtaget.
– God jagt i 2015!

David Boertmann; Institut for Bioscience sektion Arktisk Miljø, Århus Universitet, Frederiksborgvej 399, 4000 Roskilde; dmb@bios.au.dk

Torbjørn Borgen, Sensommervej 142, 8600 Silkeborg, torbjorn.borgen@gmail.com

Rasmus Ejrnæs, Institut for Bioscience – Biodiversitet, Aarhus Universitet, Grenåvej 14, 8410 Rønede; rasmus@bio.au.dk

Michael Löhner; Hauenreuth 12, 95632 Wunsiedel, Tyskland; michael_loehner@yahoo.de

Thomas Læssøe; Biologisk Institut/Statens Naturhistoriske Museum, Universitetsparken 15, 2100 København Ø; thomasl@bio.ku.dk

Karen Nisbeth; Kirkebakken 1, 3740 Svaneke, karen.nisbeth@gmail.com

Jens H. Petersen, Nøruplundvej 2, Tirstrup, 8400 Ebeltoft; jens@aebletofte.dk

Notes on rare fungi collected in Denmark

The somewhat controversial *Clitocybe foetens* is reported as Danish based on three collections from rather varied locality types including conifer plantations and old growth beech forest. *Hygrocybe olivaceonigra* is reported as new to Scandinavia based on Danish records from a dune area near Hanstholm in northwest Jutland. *Pseudolasiobolus minutissimus* is likewise reported as new to Scandinavia based on a Danish and a Norwegian record on *Typha angustifolia* stems and *Tilia* wood, respectively. *Boletellus projectellus* has now crossed the Baltic Sea and was recorded on Bornholm under *Pinus*. *Mycena atropapillata* is reported as new to Denmark based on records from five dry and calcareous localities. An old specimen of *Annulohypoxylon minutellum* was finally determined – a new Danish record – and shortly after a new site was discovered – a southern Danish locality with very big oak trees and a warm microclimate. *Lyophyllum tomentellum*, a very poorly known species, was recorded twice in 2014, and also constitutes a new Danish species. In both instances in plots designed for a nationwide biodiversity study called Biowide. The five sites for *M. atropapillata* were all part of the same programme and also the *Annulohypoxylon* site. Also on a calcareous slope in the Biowide setup, *Entoloma nausiosme* was discovered and recorded for the first time in Denmark. Despite many years of diligent search, it was not until 2014 that *Torrubiella albolanata* finally got recorded – and from three sites! All sites were wet or very wet, and the diseased, small spiders were located close to the ground. Two of the sites belong to Biowide. Finally *Lentinus tigrinus* is reported from Bornholm – the third Danish record.

Ribbestokket Rørhat (*Boletellus projectellus*) – ny dansk rørhat fundet på Bornholm

Den 17. oktober 2014 modtog Svampeforeningen en e-mail fra Michael Löhner – en tysk amatørmykolog, der havde holdt ferie ved Dueodde på Bornholm. Han havde her set hvad han siden mente var *Boletellus projectellus* – en meget karakteristisk, nordamerikansk rørhat. Foreningen pingede e-mailen videre til mig (JHP), der modtog meddelelsen med dyb skepsis.

Hvorfor pokker skulle en nordamerikansk rørhat pludselig vokse på Bornholm? Jeg fik hurtigt forbindelse med Michael, der sendte mig en stak billeder af kræet, der godt nok så utroligt rigtige ud. En hurtig googling afslørede da også, at arten var fundet på Østersøkysten af Litauen i 2011 (Motiejūnaite m.fl. 2011), i Letland i 2013 (Mukins 2013) og i Polen i 2014 (Bio-forum.pl 2014). På det polske forum var der endda billeder af kurve fulde af frugtleger, og også fra de andre baltiske lande meldes om mange fund, så den må have været til stede i nogle år. De ældste litauiske fund er fra 2007. Næsten alle fund er fra sandede kystområder med tonålede fyrrearter (Pinus).

Det vækker altid undren, når fund i Europa bestemmes til amerikanske arter. I dette tilfælde skulle bestemmelsen imidlertid holde, idet det litauiske materiale er blevet sekvenseret og stemmer overens med amerikansk materiale. Selv om der desværre ikke er gemt noget materiale af det bornholmske fund, er der ikke tvivl om, at Michaels bestemmelse af fundet er korrekt: vi har nu Ribbestokket Rørhat (*Boletellus projectellus* (Murrill) Singer) i Danmark.

Ribbestokket Rørhat er en middelstor rørhat, der af statur ligner en skælrørhat. Hatten er typisk 3-10 cm bred, glat til fint filtet og har en ret karakteristisk rosabrun, koralrød til brunrød farve. Rørlaget starter labyrintisk med ret tynde rør og er bleggult i

Gennemskårne frugtleger af Ribbestokket Rørhat (*Boletellus projectellus*). Foto Michael Löhner.

Ribbestokket Rørhat (*Boletellus projectellus*) fra Dueodde. Foto Michael Löhner.

alle aldre. Stokken er relativt lang, 1-3 cm tyk og op til 12 cm lang og lyst creme, men bliver mere brun mod basis. Den er i mindst $\frac{2}{3}$ længde dækket af et meget groft, lyst net med meget uregelmæssige netmasker. Kødet er hvidligt til bleggult. Der er ingen blånende reaktioner, hverken på overfladen eller i kødet. Smagen er mild eller lidt syrlig og lugten ubetydelig. Sporekastet er olivenbrunt. Sporerne er bredt tenformede, tilsyneladende glatte, kæmpestore – 27-36 x 8-13 µm målt på litauisk materiale.

Ribbestokket Rørhat kendes fra andre danske rørhatte på stokkens imponerende, grovmaskede net. Filtet og Vaskeskins-Rørhat kan undertiden også have et groft net, men i reglen kun på stokkens øverste del. Desuden er disse to arter filtede, de har meget store rørmundinger, der ikke er labyrintiske i ungdommen, og rørmundingerne er normalt også meget klart gule,

De bleggule rørmundinger hos Ribbestokket Rørhat (*Boletellus projectellus*). Foto Michael Löhner.

ikke bleggule som hos Ribbestokket Rørhat. Skælrørhatte, som ofte har samme lange stok, har ikke decideret net på stokken, og på nær Gul Skælrørhat har de hvidgrå rørmundinger.

Slægten *Boletellus* omfatter mange arter, der hovedsagelig er udbredt i troperne og Nordamerika. Molekylære studier har vist, at slægten, som den har været opfattet i moderne tid, er polyfyletisk. Den danner en gruppe med arter af *Aureoboletus* (Guldrørhat), *Xerocomus* (Filtet Rørhat m.fl.) og *Phylloporia* (Lamelrørhat) (Binder & Hibbet 2006). Der er næppe tvivl om, at *Boletellus* i fremtiden bliver splittet eller slået sammen med andre slægter, og det virker derfor for tidligt at opfinde et nyt, dansk slægtsnavn til *Boletellus*.

Jens H. Petersen & Michael Löhner

Nærbillede af Edderkoppe-Snyltekølle (*Torrubiella albolanata*) på dværgedderkop. Atlas tl2014-671762. Foto Jens H. Petersen.

Edderkoppe-Snyltekølle (*Torrubiella albolanata*) – en overraskelse fra de jyske sumpe

Der findes visse svampe der opnår en næsten mytisk status på basis af en illustration i et af de klassiske værker, det kan være Grønsporet Parasolhat (*Melanophyllum eyrei*) i Illustreret Svampeflora, men også emnet for vores opsats her, nemlig en art, der er afbildet på det smukkeste af R.W.G. Dennis i British Ascomycetes (Dennis 1986). Arten blev beskrevet som *Torrubiella albolanata* af Petch (1944), og det er også under dette navn Dennis illustrerer den. Han introducerede også et anamorft navn for arten *Cylindrophora araneorum* Petch, og siden er der kommet yderligere formodede synonymymer til – *Gibellula petchii* Humber & Rombach (1987) og *Granulomanus araneorum* (Petch) de Hoog & Samson (de Hoog 1978).

Arten har været eftersøgt af TL siden første gennemsyn af British Ascomycetes tilbage i de tidlige firserne, men det blev EAT der først fandt

arten herhjemme. Jeg (TL) sad i et lidt langtrukket møde oppe i Oslo, hvor jeg lige fik tid til at checke de seneste atlasfund, og der så jeg til min store overraskelse et billede af myten samlet af Erik i en sumpskov mellem Hobro og Hadsund. I øvrigt sammen med Bolasporet Snyltekølle (*Cordyceps bifusispora*)!

Ugen efter begyndte TL at undersøge Biowide-prøveflader, og til hans store begejstring dukkede Edderkoppe-Snyltekøllen op i en tagrørssump ved Rands Fjord – i rigelige mængder sammen med en ukønnet og almindelig edderkoppesnylter *Gibellula pulchra* og den formodentlig lidt sjældnere *G. leiopus*. Og sandelig om den ikke også blev fundet i Hoverdal Plantage i en lysåben, meget våd pilemose. I alle tilfælde sad de dræbte edderkopper på græsstrå, bl.a. Tagrør i ret lav højde over jorden – altså meget fugtigt. I Villestrup Ådal sad den dræbte edderkop på tagrør med klart vand under. Fundene er fra august, men Rands Fjord-lokaliteten gav genfund i oktober, da prøvefladen blev under-

søgt for anden gang. Spørgsmålet er så om vi bare har lært at finde arten, eller om 2014 var et så usædvanligt år, at det har fået snylteren til at danne peritecier. Året var jo specielt bemærkelsesværdigt på grund af de meget varme juli-temperaturer. *Gibellula pulchra* dræber tilsvarende små edderkopper, men findes lige så tit på ret tørre steder med langt græs. Der er intet der tyder på at den kønnede *Torrubiella* og den ukønnede *Gibellula* repræsenterer stadier af den samme svamp.

Arten blev som nævnt ovenfor beskrevet fra England, og der ligger et væld (136 records) af fund på den engelske database, hvoraf langt de fleste blev samlet sumpede steder af E.A. Ellis i fyrreerne og halvtredserne. Der foreligger enkelte helt nylige fund. Der ligger ingen fund på den hollandske database og ej heller i den svenske database. Fra Norge foreligger derimod et fund fra Hordaland bestemt af F.-E. Eckblad „under *Usnea* på selje“, 1971. Fundet ligger på universitetsmuseet i Bergen, men vi har ikke set det (anmodning ubesvaret). De økologiske omstændigheder kunne måske tyde på, at en anden art kan komme på tale. *Torrubiella aranicida* Boudier (1885) blev beskrevet fra Frankrig på en lidt større edderkop og med mere fritstillede peritecier, der udspringer mange steder på det dræbte dyr, inklusive fra benene. Det er en meget dårligt kendt art.

Beskrivelse

På ganske små edderkopper (et eksemplar er bestemt til en juvenil dværgedderkop i familien *Linyphiidae* af Nikolaj Scharff, Statens Naturhistoriske Museum), ca. 5-6 mm lange. Oven på den dræbte edderkop danner svampen en hvid pude, hvori de lodret stillede, smalt cylindriske, lysegule peritecier er nedsænket. Ved modenhed rager mundingerne tydeligt op over det hvide vatagtige stroma. Peritecierne måler ca. 900 x 340 µm. Sækkene er som hos andre medlemmer af denne slægt og i snyltekøllfamilien, meget lange og cylindriske med et glansagtigt hoved og måler i hvert fald op til 340 x 5,5 µm; sporerne er ligeledes meget lange, mere eller mindre snoede indeni sækkene og bryder ultimativt op i smalle, tenformede delsporer, 8,4-9,8 x 1,4-1,5 µm, hvilket er noget større end angivet i Dennis.

MATERIALE: NORDJYLLAND: Villestrup Ådal ved Barsbøl, nordsiden af åen, 6.VIII.2014, på juvenil dværgedderkop (*Linyphiidae*) (det. N. Scharff), E. Arnfred Thomsen Atlas EAT2014-671294 (C); Østjylland: Rands Fjord (Biowide 074), på små grupper af edderkopper siddende på tagrør lige over jordoverfladen i meget tæt og højt vokset tagrør, 12.VIII.2014, Rasmus Ejrnæs & Thomas Læssøe, Atlas tl2014-671762 (C); samme sted 10.X.2014 (C); Vestjylland: Hoverdal Plantage, Ejstrup Eng (Biowide 031), edderkopper på formodet Blåtop i fugtigt lysåbent pilekrat, 21.VIII.2014, T. Læssøe Atlas tl2014-673255 (C).

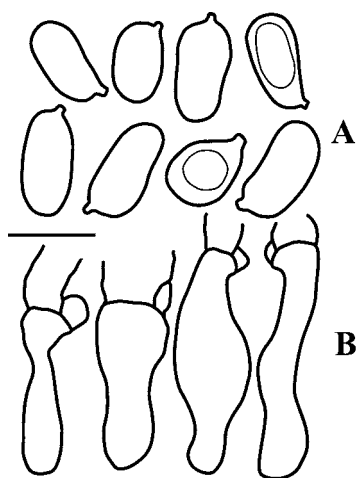
Thomas Læssøe & Erik Arnfred Thomsen

Oliven-Vokshat (*Hygrocybe olivaceonigra*), en ny vokshat i Danmark og Skandinavien

Det er meget få af Nordvesteuropas vokshatte vi ikke kender fra DK, og hovedparten af disse er kun fundet i alpine og arktiske områder og finder næppe vækstbetingelser hos os. Men tre arter var før Atlasperioden 2009-2013 potentielt danske. En af dem dukkede op i 2013. Jeg fandt den ikke selv, men det var meget tæt på.

Den 15. oktober 2013 var jeg på fugletur i Thy med Stinne Aastrup fra Viborg. Ikke mange fugle, så der var tid til lige at tjekke kalkskrænten og klitterne ved Kællingdal lige øst for Hanstholm for svampe. Det var ikke så tosset med fx. otte vokshatte og den Kobberbrune Champignon. Jeg var returneret til bilen og Stinne kom lidt efter fra en anden sti lidt længere ude mod klitrækken. Hun havde en svamp i hånden, som hun ville ha' navn på. Jeg lettede lige 1,5 m da jeg så den, for det var indlysende, at her var en ny vokshat for landet. Stinne kunne heldigvis huske, hvor den havde stået, så vi gik de 100 m tilbage fra bilen og fandt en større flok (= 10) frugtlegemer (se foto). Jeg kom forbi stedet igen to gange i oktober 2014. Den 4. var der kun tre frugtlegemer og den 10. var der fem som stod mere spredt end i 2013 (se foto). Voksestedet var langs en sti i grønklitten lige bag klitrækken. Her stod de i tæt, kort græs og Lancetbladet Vejbred og nær Krybende Pil.

Oliven-Vokshat er en af de sværtende vokshatte nært beslægtet med Kegle-Vokshat (*H. conica*). Den adskiller sig fra denne ved total mangel på klare røde og gule farver. Hatten på de fundne svampe var i stedet lyst gråligt creme,

Oliven-Vokshat (*Hygrocybe olivaceonigra*). (v): Sporer (A) og cheilocystider (B) fra 2013-indsamlingen (Atlas DB2013-644678). Skala = 10 μ m. (h) De mange frugtlegemer fundet den 15. oktober 2013 (Atlas DB2013-644678). Hattens farve varierer, sikkert med alderen, mens lameller og stok er ensartet hvide. Foto og tegning D. Boertmann.

strågul til brunligt okker med mere eller mindre oliven skær, og lameller og stok var hvide til gråhvide. Stokoverflade, lamel- og hatkanter løb meget let og hurtigt an i sort i kontrast til den hvide stok, hvor især fibre og sprækker omgående blev sorte ved håndtering. Habitus var også karakteristisk ved en relativt lille hat (diameter op til 2 cm på de ikke helt udbredte hatte) med tendens til papil på en lang og kraftig stok.

Sporerne var ret variable; mange var aflangt cylindrisk, heraf nogle med konkav side, enkelte var mere bredt ellipsoidiske, og de målte (8,5-)9,0-11,5 x 5,0-6,0 (-7,0) μ m. På lamelranden var der sterile celler, som man efter behag kan kalde cystider eller pseudocystider.

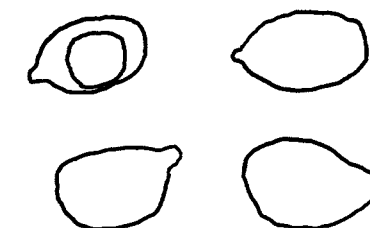
Arten blev oprindeligt beskrevet af P.D. Orton i 1960 på grundlag af en indsamling fra klitterræn i Norfolk i England (Orton 1960). Der er desværre ikke bevaret materiale af denne indsamling, men Orton malede en fin lille akvarel og tegnede sporerne. Akvarellen er typen for arten, og den er gengivet i min bog (Boertmann 2010) på side 175. Siden Ortons beskrivelse er Oliven-Vokshat kun rapporteret nogle få gange: Fra Italien (Franchi m.fl. 2001) og Frankrig (Bon 1990, Candusso 1997, Bon & Lefebvre 2000, Boertmann 2010), og alle fundene er gjort i klitter nær havet. Det materiale jeg beskriver i min bog (Jan Vesterholts fund fra Frankrig), afviger

noget fra fundet ved Kællingdal, idet sporerne er væsentligt længere (12-15 x 4,5-6,5 μ m). Det gælder også det italienske materiale beskrevet af Franchi et al. (2001) (10-13(-14) x 5-7(-8) μ m), mens de sporer som Orton beskrev og afbildede (9-12,5 x 4,5-5,5 μ m), er i bedre overensstemmelse. Det gælder også de angivne mål fra de øvrige franske fund: (8-)9-12(-14) x 5-6(-7) μ m (Bon & Lefebvre 2000) og (9-)10-11(-13) x (5,5-)5-6(-7) μ m (Bon 1990). De sterile celler på lamelranden er tilsyneladende en god skillemarkering mod Kegle-Vokshat i den typiske form. De beskrives dog også fra mere eksotiske „former“ af Kegle-Vokshatte fra troperne. Farvemæssigt stemmer de danske indsamlinger fra 2013 og 2014 fint overens med Ortons type og med fotografiet fra Italien (Franchi et al. 2001). Derimod har de franske indsamlinger afbildet af Candusso (1997) og Bon (1990) meget mørkere hatfarver, og Candussos foto viser desuden en afvigende gul stok.

Kegle-Vokshatten kendes fra hele verden, og den udviser meget stor variation i alle morfologiske karakterer. Der er ikke tvivl om, at der er tale om et artskompleks, og at det trænger til en gennemgribende revision som inddrager molekylærbiologiske analyser. Indtil den er foretaget, må vi leve med de forskellige artsopfattelser som variationen giver anledning til. Nogle

Olivengrå Tragthat (*Clitocybe foetens*), atlas TB2012-474106. Foto T. Borgen.

Sporer fra Olivengrå Tragthat (*Clitocybe foetens*), atlas TB2012-474106. Tegning T. Borgen.

forfattere anerkender talrige arter her i Europa, hvor jeg i min bog kun har to, nemlig Kegle-Vokshat og Oliven-Vokshat. Selv Klit-Vokshatten betragter jeg som en varietet, fordi der forekommer mellemformer til Kegle-Vokshat.

MATERIALE: NORDJYLLAND, Hanstholm, Kællingdal, på sandet jord i klit, 15.X.2013, D. Boertmann Atlas DB2013-644678 (C); do, 4. & 10.X.2014, Atlas DB2014-685235 & 687148 (C).

David Boertmann

Olivengrå Tragthat (*Clitocybe foetens* Melot), ny for Danmark

Det sker jævnligt at vi finder en Tragthat som trods godt materiale viser sig at være ubestemmelig efter de gængse bestemmelsesværker. Indimellem er der dog gevinst. Under den sene atlasuge i 2012 var vi nogle der besøgte Birkebæk plantage. På en græs- og mosbevokset sti i en lidt kedelig granplantage fangede en lille olivengrå hatsvamp TB's interesse, den kom i kurven til nærmere undersøgelse. Det måtte være en Tragthat, men de tilhæftede, olivengulige lameller, den olivengråbrune, lidt lakerede hat og stok lignede ikke noget vi havde set i Danmark før. Den blev lagt til sporefældning, og materialet holdt fugtigt, da TB skulle hjem og fotografere og beskrive fundet næste dag. På tørreapparatet viste det halvtørre materiale sig at lugte af hengemt fisk, og kombineret med sporemaal og hathudens beskaffenhed var han

nu helt overbevist om at det måtte være *Clitocybe foetens*, en art der ikke tidligere var rapporteret fra Danmark. Den havde dog stået på TB's ønskeliste siden han så den beskrevet og afbildet i Zeitschrift für Mykologie (Kriegelsteiner 1981). I 2013 kom der i forbindelse med atlasjeren i Vendsyssel yderligere et fund til, og på vej hjem fra samme begivenhed gav et frokoststop ved Galsklint yderligere et fund.

Beskrivelse af de to jyske fund (TB)

Hat indtil 38 mm bred, lavt hvælvet med lige, lidt og kort gennemskinneligt stribet rand og svagt navlet centrum, glat, skinnende, virker fedtet, olivengullig i randen, mørkere olivengrå til olivengul i centrum, ca. Munsell 10YR4/6, hygroman, blegere ved udtørring, ca. 5Y6.5/2-3. Lameller bredt tilhæftede til lidt udrandede, lidt tykke, ikke tætte, ulige lange, horisontale, op til 5 mm brede, olivengulige ca. 5Y7.5/3, siderne lidt årede, æg helrandet og glat. Stok indtil 40 x 7 mm, subcylindrisk, hul, ujævnt tværbølget glat, olivengulig (ca. 10YR7.5/3), basis uden tydelige mycelietråde. Kød 1,5 mm tykt halvt ude, ensfarvet, ikke skørt, blegt „off-white“ efter udtørring, lugt svag, ramt melagtig ved gennemskæring, ubehageligt fiskeagtig under og efter tørring. Sporefældning forlagt, ikke rent hvidt.

Sporer (målt fra stoktop og hathud): (32/2): (5,4-)5,9-7,4(-7,8) x (3,7-)3,9-4,4(-4,7) μ m, i gennemsnit 6,3-6,9 x 4,0-4,2 μ m, overvejende ellipsoidiske, sjældnere ægformede eller lidt mandelformede, med ret stor apiculus, reagerer kun

svagt med congorødt, højt svagt cyanofile, ingen reaktion med melzer, enlige i præparatet. Basi-dier 4-sporede. Cystider fraværende. Hathud en udifferentieret, tør cutis, nogle elementer svagt, sjældnere ret kraftigt pålejrede med pigment, andre med olivenbrunligt, lysbrydende, intra-cellulært pigment (oliehyfer?), med tilsvarende pigmentering i hatrama. Øskner til stede.

På sti domineret af græsser og mosser, nær nyplantninger af rødgran og ældre træer; samt i dybt mos i hjulspor i blandskov.

Udseende, farver og størrelse stemmer med Kuyper (1995), Ludwig (2012, fig. 102.46A), Vesterholt (2012) og Krieglsteiner (1981, 2001); men sporerne er i underkanten i de tre første kilder. De jyske indsamlinger ligner fint farve-fotografierne hos Krieglsteiner og Ludwig (kun fig. 102.46A), mens hverken beskrivelsen eller fotografiet hos Breitenbach & Kränzlin (1991) passer særlig godt. Melots originalbeskrivelse fra 1980 er ikke set. Arten synes at være let ken-delig, når feltkarakterer kombineres med lugten i tørret tilstand. Baseret på Krieglsteiner (1981) er det klart, at arten har været rapporteret som *Clitocybe pausiaca* (Fr.) Gilet i lidt ældre tysk og fransk litteratur, et navn der endnu mangler en overbevisende moderne tolkning.

MATERIALE: VESTJYLLAND: Birkebæk Plantage, 29.IX.2012, T. Borgen Atlas TB2012-474106 (C); Nordjylland: Lille Norge mellem Blokhus og Løkken, 23.IX.2013, A.V. Jørgensen Atlas AVJ2013-636879 (C).

Noter om det fynske fund (TL)

Fladhatteagtig med ret tynde, ret brede (4 mm), ret bredt tilhæftede, lyst guloliven tonede lameller. Hat ca. 10-30 mm, fint filtet, lyst oliven-gulgrå, næsten ustribet, som udtørret lyst grålig. Stok af samme farve, pruinøs øverst, ellers glat. Lugt ramt melagtig. Smag stærkt ubehagelig, ramt bitter. I felten blev der skudt på mærkelig Pælerodshat (*Xerula* s.l.), mærkelig Skyggehathat (*Simocybe*) eller en mærkelig Rødblåd (*Entoloma*), og til sidst *Callistosporium*, så det var på høje tid at komme hjem til mikroskopet. Her fortsatte problemerne dog. Sporerne var af den lyse type og ægformede til ellipsoidiske, ca. 7,5 µm lange, så Pælerodshat, Skyggehathat og Rødblåd kunne straks udelukkes. Ud over at være glatte og små havde sporerne et stort olieind-

hold, der dog ikke synes særligt gulligt på det friske materiale (*Callistosporium* har et gult legeme i sporerne). Alle organer var jodnegative, og der fandtes ingen cystider. Jeg (TL) tog svampen med til Corsica, hvor jeg skulle mødes med Pierre-Arthur Moreau, en af Europas bedste svampekendere. Iflg. PAM findes der ingen *Callistosporium* med melet lugt, og han pegede i retning af *Clitocybe foetens* non ss B&K og et upubliceret Romagnesi-navn. PAM aner ikke hvilken slægt svampen skal henføres til, men ikke til *Callistosporium* og formodentlig heller ikke til *Clitocybe*. Et billede af J.J. Wuilbaut på internettet ligner eksakt det fynske fund (http://users.skynet.be/jjw.myco.mons/Clitocybe_foetens_1.html), men ifølge TB i mindre grad de to jyske fund. Muligvis var det fynske materiale noget yngre end de to jyske.

MATERIALE. FYN: Galsklint, 26.IX.2013, i bøgeskov omkring stor stub, men ikke direkte på veddet, T. Læssøe og E. Rald Atlas tl2013-636941 (C).

Det er svært at få et overblik over artens udbredelse, ikke mindst fordi der åbenbart hersker forskellige meninger om fortolkningen af Melots art. Som antydnet ovenfor, anser P.-A. Moreau ikke Breitenbach & Kränzlin's (1991) fortolkning som værende det samme som i hvert fald svampen fra Galsklint. Navnet har været brugt i Mellemeuropa (Breitenbach & Kränzlin 1991, Krieglsteiner 1981, 2001, Ludwig 2012). Fra Skandinavien er den ifølge Vesterholt (2012) kun kendt fra et finsk fund. Men www.gbif.org angiver tillige to svenske og et norsk fund. Da to af de danske fund er fra tilsyneladende banale nåleskovslokaliteter, kan arten sagtens tænkes at være overset. En søgning blandt fotos og materiale på www.svampeatlas.dk gav dog ikke flere fund.

Angående artens økologi skriver Ludwig (2012), at den er vedhæftet træ i jorden eller gror på savsmuld, hvilket i hvert fald passer smukt med Galsklint-fundet. Til gengæld ligner de to fund afbildet af Ludwig ikke voldsomt svampen fra Galsklint.

Torbjørn Borgen og Thomas Læssøe

Finfillet Gråblad (*Lyophyllum tomentellum*), atlas tl2014-696372. Foto T. Læssøe.

Finfillet Gråblad (*Lyophyllum tomentellum* E. Ludw. & V. Kumm.) – en ny dansk art takket være Biowide-projektet

Finfillet Gråblad blev nybeskrevet så sent som i 2001 (Ludwig & Kummer i Ludwig 2001) og er tilsyneladende ikke genfundet siden. Arten blev funderet på to tyske fund fra ugødsket græsland. I 2002 fandt jeg på Bøndernes Egehoved en lignende svamp, som vist desværre er gået tabt. Begge de her rapporterede fund blev gjort i forbindelse med Biowide-inventeringen i oktober måned 2014, det første i tussmørket i Østerild Plantage, mens det andet (faktisk to mycelier på samme lokalitet) blev gjort under ideelle forhold på den fine fynske lokalitet Rødme Svinehaver. Det var dagens sidste prøveflade, så der var tid til at løbe tilbage til bilen for at hente det glemte kamera. Se mere om Biowide-projektet andetsteds i bladet. Noter vedrørende materialet:

Rødme Svinehaver: Mycelium 1 (14 frl. – se foto): i mos/græs på meget gammel kokasse? Hat fint koncentrisk zoneret, rand fint tottet-håret, længe indrullet, 5-15 mm, konveks, puklet til affladet-puklet, lyst gråbrun med svagt gulbrunt skær. Lameller bredt tilhæftede, ret tætte, L: 18-24, l: 5, ret smalle, æg hel og helt glat, tonet creme-grågullig. Stok 13-24 x 1-2,5 mm, lidt affladet og noget tilspidsende mod basis, lyst gråhvid øverst, mørkere smudsig grålig nedefter, lidt rodslående, stoktop

pruinøs. Helt unge eksemplarer med fine lyse hår på hat og stok, ikke på ældre. Lugt og smag neutral. Mycelium 2: i mos/græs. Hat 13-22 mm. Lameller bredt tilhæftede til svagt nedløbende. Smag noget ubehageligt melagtig. Tjenestejorden, Østerild Plantage: Fire frl. Af udseende nærmest som en grålig fladhat (*Collybia*), men hat mere zoneret, utydeligt stribet, fint fibrilløs, rand lidt indbøjet, fint håret, 9-19 mm, affladet med lille men markant pukkel. Lameller bredt tilhæftede, ret fjerne, L: 20, l: 3-5, lysegrå. Stok tilhæftet døde mosdele, 12-22 x 1-1,5 mm, lidt pruinøs ved stoktoppen, lysegrå, mørkere nedefter. Ingen lugt erkendt til ganske svagt melagtig ved gennemskæring.

Mikroskopisk er materialet meget homogent og svarer fint til originalbeskrivelsen, men der er jo ikke meget at komme efter hos en glatsporet gråblad.

MATERIALE: NORDJYLLAND, Østerild Plantage, Tjenestejorden (Biowide 016), 13.X.2014, på mosdækket jord på ugødsket græsmark med begyndende overdrevspræg, T. Læssøe & R. Ejrnæs Atlas tl2014-688435 (C); FYN: Rødme Svinehaver (Biowide 109), 20.X.2014, i mos/græs på meget gammel kokasse?, L. Wegge Laursen & T. Læssøe Atlas tl2014-696372 (C).

Thomas Læssøe

Frugtlegemer af Plejadeskål (*Pseudolasiobolus minutissimus*), JHP-14.282. Foto Jens H. Petersen

Plejadeskål (*Pseudolasiobolus minutissimus* Agerer) – ny art og slægt i Norden

Under et ret intensivt inventeringsarbejde i Horreby Lyng på opdrag af Guldborgsund Kommune stødte jeg, under undersøgelse af nogle rådne blade af Smalbladet Dunhammer, på en meget lille og langhåret sag, som jeg egentlig troede var en lille skivesvamp, der dog så tilstrækkeligt karakteristisk ud til mulig bestemmelse. Stor var min overraskelse, da det var basidier og store basidiesporer, der fyldte mit præparat, og ikke sporesække. Jeg kæmpede lidt med bestemmelsen, da jeg i første forsøg også brugte værten i MycoKey, og jeg måtte via en stor afhandling om alle mulige hængeskåle før jeg fandt en svamp, der passede med Horreby-svampen (Agerer 1983). I en nøgle lavet af Bodensteiner (2006) nøgler den nærmest ud i *Lachnella*! Derefter kunne jeg konstatere, at MycoKey også ville have givet mig svaret, hvis jeg havde undladt substratet eller tilladt én forkert karakter – en ting programmet faktisk har indbygget. Agerer (1983) beskrev svampen på ba-

sis af blot ét fund – på råddent ved. Siden er den fundet en enkelt gang i England på en af verdens bedst undersøgte svampelokaliteter (Slapton, South Devon), hvor den groede på cypress-bark (*Cupressus*) (se: <http://www.fieldmycology.net/GBCHKLST/gbchkst.asp>). I 2014 fordobledes så det kendte antal fund, og substratvalget blev yderligere udvidet. Det lykkedes nemlig tillige at finde arten under en kernesvampe-workshop i Sydnorge i oktober måned – nu på lind (*Tilia*).

Beskrivelse

Det generelle udseende meget som en lille, sidende, kridhvid Frynseskive (*Lachnum*) eller Klarskive (*Hyaloscypha*). Frugtlegemet ca. 200 µm i diam. Hår ca. 115 µm lange og brede ved basis (ca. 6,5 µm), men ellers opefter næsten cylindriske og blødt afrundede, fint prikket-piggede i hele længden, inklusive toppen. Ingen øskner set. Hår ikke kollaberende ved basis, men heller ikke specielt tykvæggede. Ingen KOH-reaktioner. Ingen reaktion med Melzer. Sporer

Et frugtlegeme af Plejadeskål (*Pseudolasiobolus minutissimus*) set i lysmikroskopet, JHP-14.282. Foto Thomas Læssøe & Jens H. Petersen.

ovoide-bredt ellipsoidiske, 6,2-8,4 x 4,8-6,4 µm. Basidier 19,6-28,6 x 5-8,4 µm, kølleformede, uden øsken.

Det danske navn Plejadeskål, spiller på, at en flok frugtlegemer minder om en himmel med en stjernehob. Slægt og art er derfor opkaldt efter syvstjernen – plejaderne.

MATERIALE: DANMARK, FALSTER, Horreby Lyng, 8.VII.2014, på blade af Smalbladet Dunhammer (*Typha angustifolia*), T. Læssøe Atlas t12014-669779 (C). Norge, Aust-Agder, Arendal kommune, Nedenæs, (58.421965680680 / 8.6987149715423), 4. X.2014, løvskov, på ved af lind (*Tilia*), T. Læssøe, JHP-14.282 (O).

Thomas Læssøe & Jens H. Petersen

Mørkpuklet Huesvamp (*Mycena atropapillata*) – ny dansk huesvamp

Det er blevet til adskillige nye huesvampe i den sidste tid, og her kan der berettes om endnu en, der sågar optrådte i hele fem Biowide-prøvefla-

der. Den blev beskrevet som *Mycena atropapillata* af Kühner og Maire i den store og klassiske huesvampemonografi (Kühner 1938), og da den ikke har amyloide sporer, blev den af Singer overført til *Marasmiellus*, men blev siden accepteret som en huesvamp i slægten *Mycena* i samme gruppe som Sen Huesvamp (*M. hiemalis*). Den nærtstående Kvist-Huesvamp (*M. speirea*) er for nylig overført til slægten *Phloeomania* Redhead, hvor Mørkpuklet Huesvamp nok også ender med at blive opført. Arten er ikke medtaget i Funga Nordica, men den er i Norden kendt fra Norge baseret på fund af bl.a. Anne Molia og undertegnede (se: <http://artskart.artsdatabanken.no/FaneArtSok.aspx>). Fra Sverige foreligger der ingen officielle fund, men Leif Örstadius (pers. medd.) fortæller at arten er fundet ved en enkelt lejlighed også i 2014. Fundet vil blive omtalt i et kommende nummer af Svensk Mykologisk Tidskrift. Der foreligger ingen sikre fund fra England og heller ingen fra Holland. Ludwig medtager ikke arten andet end som et

Mørkpuklet Huesvamp (*Mycena atropapillata*), t12014-693492. Foto T. Læssøe.

notat i hans Pilzkompendium 3 (Ludwig 2012). Iflg. Aaronsen (www.mycena.no) og Esteve-Raventos (1995) er arten kendt fra Frankrig, Schweiz og Spanien og måske også fra Tyskland. Det er muligt, at navnet *M. radificifer* Favre er et synonym, og materiale bestemt til dette navn er kendt fra Tyskland. Ludwig medtager denne art i kompendiet, og han angiver, at den som regel er rodslående til rødder af Krageklo (*Ononis*), hvilket lyder som en klar mulighed for flere af de danske fund af Mørkpuklet Huesvamp.

Tom Smidth fandt i 2012 en Huesvamp på Melby Overdrev som måske også kan henføres til Mørkpuklet Huesvamp (se: TS2012-483496 på Svampeatlas).

Mørkpuklet Huesvamp er en temmelig spinke, men dog robust Huesvamp. Den har en dybt rodslående stok og en meget mørk, ofte markant afsat pukkel. Lamellerne er ± udrandede, typisk ret fjerne, ret tykke og tit årede. Cystiderne er meget smalle og næsten hyfeagtige. Derudover gror den på meget eksponerede og meget kalk-

rige steder. Det er uklart hvad Mørkpuklet Huesvamp er rodslående til, men jævnfør ovenstående kan Krageklo (*Ononis*) komme på tale.

MATERIALE: ØSTJYLLAND: Glatved Strand (Biowide 055), 17.X.2014, rodslående på sydsiden af tæt krat på kalkholdig jord, T. Læssøe, J.H. Petersen & R. Ejrnæs Atlas t12014-692581 (C); Sletthage, Tyskertårnet (Biowide 058), 19.XI.2014, R. Ejrnæs Atlas 2014-696866,-71 & -74 (C); VESTSJÆLLAND: Røsnæs Krat (Biowide 94), 27.X.2014, T. Læssøe Atlas 2014-692581 (C); MØN, Høvblege, 30.X.2014, rodslående i åben vegetation på ekstremt kalkholdig bund, A. Storgaard & T. Læssøe Atlas t12014-693492 (C); Jydelejet, 30.X.2014, A. Storgaard & T. Læssøe (materiale p.t. ikke genfundet).

Thomas Læssøe

Kvalmende Rødblåd (*Entoloma nausiosme* Noordel.) – ny dansk rødblad på nordjysk kalkskrænt

Denne Rødblåd er en international sjældenhed, der bl.a. kendes fra nogle få norske fund og lidt spredte fund i Vest- og Centraleuropa. Arten kan

Kvalmende Rødblåd (*Entoloma nausiosme*), t12014-672225. Foto T. Læssøe.

nøgles ud i Funga Nordica (Noordeloos 2008). Det danske fund blev gjort i en BIOWIDE-prøveflade på en nordvendt kalkskrænt mellem Hanstholm og Vigsø. Arten forekom sammen med bl.a. Rosalilla Rødblåd (*E. queletii*) og *E. cf. fuscotomentosum* – sidstnævnte fandtes over hele den øvre del af skrænten, mens Kvalmende Rødblåd blot optrådte i et enkelt eksemplar.

Notater vedrørende fundet fra Kællingdal.

Lugt ekstremt kraftig – a la gummi, rådden løg og Slimtrøffel – helt vildt ved gennemskæring. Hat 17 mm bred, dybt navlet, noget gennemskinneligt stribet, svagt silkefibreret i overfladen, men stort set glat. Lameller meget brede, 6 mm, grå, nedløbende, L: 28, l: 3, ret tykke. Stok 27 x 2,5 mm, lyst gråbrun, næsten glat, med hvid støvle.

Mikroskopisk er arten karakteriseret ved store ægcystider. Sporerne er helt standard, 5-7-kantede, ca. 10 x 8 µm, og der findes øskner.

MATERIALE: NORDJYLLAND, Hamborg, Kællingdal (Biowide 010), 16.VIII.2014, på nordvendt kalkskrænt med ret ladden græsvegetation, Rasmus Ejrnæs & Thomas Læssøe Atlas t12014-672225 (C).

Thomas Læssøe & Rasmus Ejrnæs

Ege-Kulbær (*Annulohypoxyton minutellum* (Syd. & P. Syd.) Y.M. Ju, J.D. Rogers & H.M. Hsieh) – et nyt og et gammelt dansk fund

Jeg har kendt denne art siden jeg boede i England, hvor den stadig gik under navnet *Hypoxyton cohaerens* var. *microsporum* J.D. Rogers & Cand.. Det er dog indlysende en selvstændig art tilknyttet egebark, og den er så sammen med bl.a. Foranderlig Kulbær (*A. multiforme*) flyttet over i slægten *Annulohypoxyton*, der ellers primært er tropisk og sydhemisfærisk. Ud over at gro på Eg (*Quercus*) kendetegnes den ved at have ret store, mørke stromata, der er fæstnet ret smalt. Peritecieomridsene ses som hos Foranderlig Kulbær og Sammenflydende Kulbær (*A. cohaerens*) ret tydeligt. Ostiolemundingerne ses som spidse kegler, og det KOH-opløselige pigment er nærmest kirsebærfarvet (som hos unge stadier af Sammenflydende Kulbær). Det unge stadie er lyst og tonet i kirsebærrødt. Peritecierne og sporerne er meget små; sidstnævnte 7-9 x 3,5-4 µm med kort, utydelig spirefure. Sækkene er i modsætning til de fleste medlemmer af Stødvampfamilien (*Xylariaceae*) inamyloide

i toppen. Gode billeder og tekst kan findes på <http://pyrenomycetes.free.fr/>, under *H. coharens* var. *microsporium*.

De to danske fund er fra fine løvskovslokalteter. Frederikskilde-fundet er rigeligt, men lå ubestemt i over 10 år grundet manglende sporer. Løgnor er jo velkendt for sine gamle ege og er en varmebegünstiget lokalitet. Kulbærret forekom i rigelige mængder i Biowide-prøvefladen, og nu var der sporer at finde. Arten blev i 2014 for første gang rapporteret fra Norden baseret på et norsk fund nær Tønsberg (Nordén 2014).

MATERIALE: MIDTJÆLLAND: Frederikskilde Skov, 19.IX.2001, på bark af Eg (*Quercus*), T. Læssøe Atlas t12001-665485 (C); Lolland: Løgnor (Biowide 114), 3.XI.2014, T. Smidth & T. Læssøe Atlas t12014-694594 (C).

Thomas Læssøe

Tiger-Sejhat (*Lentinus tigrinus*) fundet på Bornholm

Den 2. september lagde en af mine gode svampevenner, Gitte Hauge, et billede af en lille flok svampe fra sin græsplæne i Tejn op på Bornholmske Svampevenners facebookgruppe. Den havde også været der sidste år, fortalte hun.

Hun er ret god til at artsbestemme svampe, men denne her kunne hun ikke klare. Og det kunne jeg heller ikke.

Beskrivelse af svampen: Hat hvid, op til 9 cm i diameter, tør, med nedtrykt midte og indrullet rand, og med kraftige, mørkegrå til sorte skæl på hele hatten. De mindste eksemplarer fremstod som rent mørkegrå, da skællene dækkede hatten fuldstændigt. Lameller hvide til lyst cremefarvede, tætte, let nedløbende. Stokken ca. 1 cm tyk, 4-6 cm høj, cylindrisk, hvid med tætsiddende sorte skæl, øverst næsten manglende. Kød meget sejt. Svag lugt og smag. Svampen voksede tilsyneladende på jord midt i græsplænen.

Jeg lagde svampen op på Svampeatlas' facebookgruppe, og hurtigt kom der gang i diskussionen (interesserede kan se opslag og kommentarer fra den 3. og 4. september 2014). Buddene gik fra Munkehat over Parasolhat til Nordisk Mælkehat og Skællet Sejhat. Gitte fik ordre til at undersøge, om der dog ikke var noget træ i den græsplæne, og det viste sig så, at der havde stået

Tiger-Sejhat (*Lentinus tigrinus*), KN2014-676726. Foto G. Hauge.

en Birk, og at der stadig var rødder under plænen. Hun kunne desuden fortælle, at haven er meget våd og jævnlige har været oversvømmet.

På facebook kom så gennembruddet: Tiger-Sejhat (*Lentinus tigrinus*)!

I første omgang vild uenighed, men til sidst samledes man om dette bud med henvisning til flere europæiske hjemmesider. Gitte og jeg søgte også videre og blev mere og mere sikre på, at det måtte være rigtigt.

Tilfældigvis skulle jeg til København, så på mandagsaften den 8. september kunne jeg efterlade et tørret eksemplar til Thomas Læssøe. Han kunne siden verificere fundet endeligt ved også at checke svampens mikroskopiske karakterer.

Svampen blev fundet sidste år på Lolland (hvor den altså også var fremme i Tejn på Bornholm), men ellers er den ikke fundet siden 1946 og var erklæret uddød (Ryden 2013). Den er vidt udbredt i resten af Europa syd for Skandinavien og er i nyere tid også dukket op i det sydligste Sverige.

Min rundtur på nettet har givet oplysninger om, at svampen bruges både kulinarisk og medicinsk (antibakteriel og blodsukkersænkende), og den dyrkes derfor visse steder kommercielt.

MATERIALE: BORNHOLM, Tejn, Kirkebakken 5, 30.VIII.2014, fra underjordisk ved i plæne, Gitte Hauge Atlas KN2014-676726 (C).

Karen Nisbeth

Litteratur

- Aaronsen, A. 2014. www.Mycena.no
- Agerer, R. 1983. Typusstudien an cyphelloiden Pilzen IV. *Lachnella* Fr. s.l. – Mitteilungen aus der Botanischen Staatssammlung München 19: 164-334.
- Binder, M. & Hibbet, D.S. 2006. Molecular systematics and biological diversification of *Boletales*. – *Mycologia* 98(6) 971-981 + supplement.
- Bio-forum.pl 2014. <http://www.bio-forum.pl/messages/33/701723.html>
- Bodensteiner, P. 2006. Maireina W.B. Cooke. Morphologisch-anatomische Untersuchungen an einer Gattung cyphelloider Homobasidiomyceten. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Naturwissenschaften der Fakultät für Biologie der Ludwig-Maximilians-Universität München.
- Boertmann, D. 2010. The genus *Hygrocybe*. 2nd revised edition. – *Fungi of Northern Europe* vol. 1, Svampetryk, Copenhagen: 1-200.
- Bon, M. 1990. Flore Mycologique d'Europe 1. Les Hygrophores. – Documents mycologique, Mémoire hors série N° 1: 1-99.
- Bon, M. & Lefebvre, B. 2000. Quelques *Hygrocybes* intéressants, nouveaux ou problématiques, en pelouses calcaires, dans le département de la Somme. – Documents mycologique 30 (119): 21-25.
- Breitenbach A. & Kränzlin, F.: *Fungi of Switzerland*, vol. 3. Mykologia Luzern (1991).
- Candusso, M. 1997. *Fungi Europaei. Hygrophorus* s.l. – *Alassio*: 1-784.
- Dennis, R.W.G. 1986. *British ascomycetes*. – Vaduz, J. Cramer.
- Esteve-Raventos, F. 1995. Studies on *Mycena atropillata* Kühner & Maire. – Documents Mycologique 98-100: 161-166.
- Franchi, P., Gorreri, L., Marchetti, M. & Monti, G. 2001. *Funghi di ambienti dunali*. – Pisa: 1-213.
- Krieglsteiner, G.J. 1981. Über einige neue, seltene, kritische Makromyzeten in der Bundesrepublik Deutschland, 2. – *Zeitschrift für Mykologie* 47(1): 63-80.
- Krieglsteiner, G.J. (red.) 2001. *Die Grosspilze Baden-Württembergs* 3. Ulmer.
- Kühner, 1938. Le genre *Mycena* (Fries). *Encyclopédie mycologique* X. – Paul Lechevalier, Paris.
- Kuyper, T.W. 1995. *Clitocybe*. I: Bas, C., Kuyper, T.W., Noordeloos, M.E. & Vellinga, E.C. A.A. (red). *Flora Agaricina Neerlandica* vol. 3. – Balkema.
- Ludwig, E. 2001. *Pilzkompendium* 1. – IHW-Verlag
- Ludwig, E. 2012. *Pilzkompendium* 3. – Fungicon.
- Motiejūnaite, J., Kasparavičius, J. & Kačergius, A. 2011. *Boletellus projectellus* – an alian mycorrhizal bolete new to Europe. *Sydowia* 63: 203-213.
- Mukins, E. 2013. *Boletellus projectellus* in Latvia. http://miko.ltm.gov.lv/Boletus_projectellus_Latvia.htm
- Noordeloos, M. 2008. *Entoloma*. – I: Knudsen, H. & Vesterholt, J. (red.): *Funga Nordica*, 433-491. Pdf version from MycoKey 3.1, Nordsvamp
- Nordén, B. 2014. *Annulohypoxylon minutellum* and *Obolarina dryophila* (Xylariales), two stromatic pyrenomycetes on oak new to Norway. – *Agarica* 35: 25-28.
- Orton, P.D. 1960. New check list of British agarics and boleti. Part III. Notes on genera and species in the list. – *Trans. Brit. Mycol. Soc.* 43: 159-468.
- Ryden, F. 2013. Tiger-Sejhat (*Lentinus tigrinus*) genfundet på Lolland. – *Svampe* 68:22.
- Vesterholt, J. 2008. *Clitocybe*. I: Knudsen, H. & Vesterholt, J. (red.). *Funga Nordica*, 2 ed. – Nordsvamp.

Diplommodtagere 2014

Jens Folke, Vipperød, Jette Meyn, Tølløse, Tobias Bøllingtoft, Kgs. Lyngby har alle bestået diplomprøven i svampekundskab, København, oktober 2014. Foreningen ønsker tillykke!

Sort Foldekantlav (*Polysporina simplex*) – en endolitisk lav, der ødelægger runesten og andre stenmonumentter

Mette Westergaard Nielsen og Ulrik Søchting

Sort Foldekantlav (*Polysporina simplex*) er fundet på flere runesten og andre stenmonumentter i Jylland. Observationer tyder på, at Sort Foldekantlav står for en alvorlig og aggressiv nedbrydning af stenenes overflader. Stenoverflader der er uden laver eller overgroet med epilittiske laver, synes ikke at forvitre med samme voldsomhed og hastighed. På runesten og andre monumentter, hvor indhugninger og overfladebearbejdnings er afgørende for forståelsen af monumentet, giver nedbrydning af den yderste overflade alvorlige bevaringsmæssige problemer. Nedbrydningen kan for eksempel observeres på runestenene ved Ålum, Øster Bjerregrav og Aars kirker, hvor bjergartsfragmenter og flager af mineralkorn i områder begroet med Sort Foldekantlav er afsprængt fra overfladen og kun hænger på plads, fordi de er indlejrede i laven.

Sort Foldekantlav afslører sig ved sine talrige, små, kulsorte frugtleger. Foto Ulrik Søchting

Kun frugtlegerne stikker frem

Sort Foldekantlav har sine hyfer og alger gemt mellem mineralkornene i stenen og afslører sig kun ved sine talrige, kulsorte frugtleger. Deres rand er tyk, uregelmæssig og radiært opsplittet på en karakteristisk måde, som gør arten let kendelig. Sækkene indeholder over hundrede encellede, farveløse og op til 5 µm lange sporer.

Sort Foldekantlav er en pionerart, der ynder en vis næringsberigelse i form af støv eller luftbåren nitrat og ammoniak. Den lever på sure bjergarter som granit og gnejs og tåler ikke overskygning af træer, alger eller andre laver. Nærmest er den at finde på fritstående, solbeskinnede sten. Langt de fleste stenmonumentter, kirkegårdsdiger m.m. er tildannet af granit eller gnejs; stene-

ne stikker op i landskabet og de holdes typisk fri for skyggende bevoksning. Sort Foldekantlav er fundet på runesten, genforeningssten, gravsten, kirkedigesten og skulpturer. Den koloniserer altså ikke kun ældre, forvitrede overflader som på runestenene, men også relativt nybearbejdede overflader på gravsten og skulpturer.

Den sorte død på Jellingstenene

Sort Foldekantlav er tydeligt at se på ellers rene sten, eksempelvis runestenene i Aars og Jelling, hvor laven danner større sorte plamager. På de to runesten i Jelling, som i 2011 blev overdækket med klimastyrede glasmontrer, er Sort Foldekantlav formentlig død på grund af lav relativ fugtighed (under 60 %) på stenenes overflader. Lavens frugtleger er bevarede og stadig meget synlige. På et foto fra 1999 af den store Jel-

Mette Westergaard Nielsen, Skovsmindevej 12, Øster Alling, 8963 Auning, mettown@gmail.com

Ulrik Søchting, Biologisk Institut, Københavns Universitet, Universitetsparken 15, 2100 København Ø, ulriks@bio.ku.dk

Polysporina simplex – an endolithic lichen, which deteriorates rune stones and other stone monuments.

The rock inhabiting *Sort Foldekantlav* is a significant agent of surface destruction of Danish stone monuments, including rune stones. The lichen stains the surface black due to the exposed fruitbodies and seems to erode the rock faster than both epilithic lichens and the climate weathering on fully exposed surfaces without lichens. More knowledge is needed about its specific biology and mode of erosion in order to counteract its destruction of the cultural heritage.

Frugtlegerernes rand er tyk, uregelmæssig og radiært opsplittet på en karakteristisk måde, som gør arten let kendelig. Fra Gallø (1927).

lingsten kan man se udbredt algevækst på tekst-siden. På daværende tidspunkt overskyggede et stort træ stenen. Senere, efter fældning af træet, er algerne forsvundet, og der kan i dag ses spredte områder med Sort Foldekantlav i tekstfeltet. På runestenene i Ålum optræder Sort Foldekantlav sammen med utallige arter af epilittiske laver, og man kan se hvordan den udfylder de flader, der ikke er begroet af andre laver, og samtidig sammenligne nedbrydningen forårsaget af de forskellige lavarter. Det er tydeligt, at Sort Foldekantlav forårsager større ødelæggelser end de på overfladen voksende laver og almindelig forvitring ved vind og vejr.

Biologisk og kemisk forvitring

Nedbrydningen af en sten foregår fra stenens overflade og ind. På runesten og andre monumentter med behugninger eller indhuggede skrifter og ornamentter vil nedbrydning og tab af den yderste overflade altid betyde tab af vigtig information og i sidste ende betyde, at monumentet

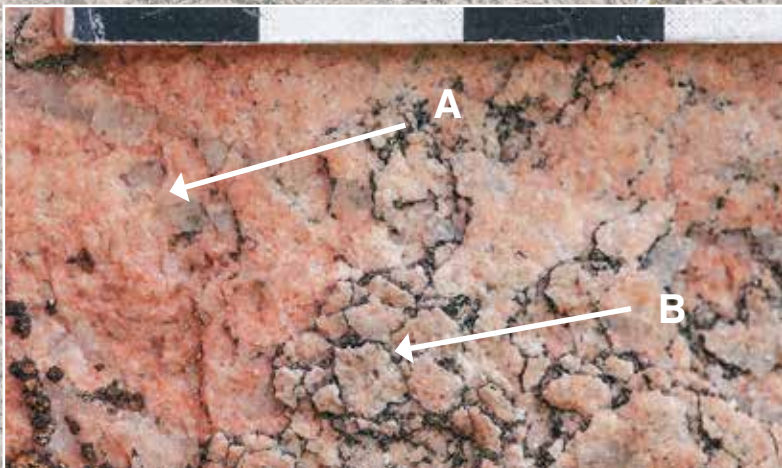
Sækkene indeholder over hundrede encellede, farveløse og op til 5 µm lange sporer. Fra Gallø (1927).

er uforståeligt som monument. Nedbrydning af sten er en kompleks proces, hvor fysiske, kemiske og biologiske påvirkninger forårsager nedbrydning af de enkelte mineraler og i det lange løb får stenen til at smuldre og blive til jord. Regn, vind, sol, tøj- og frostcykler og biologisk vækst nedbryder stenens oprindelige glatte og rene overflade, så denne bliver mere og mere ru og porøs, med mikroskopiske sprækker og fordybninger i og imellem de enkelte mineralkorn. Efterhånden mister overfladen sin sammenhængskraft og begynder at smuldre og skalle af.

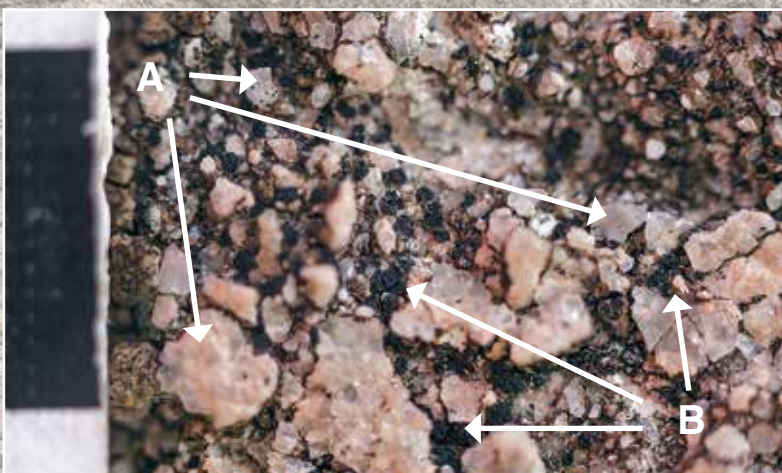
Nedbrydningshastigheden vil afhænge af bjergartens mineralsammensætning og struktur, det omgivende miljø og ikke mindst den biologiske vækst. Lavbegroning fremhæves af flere som en betydende nedbrydningsfaktor, idet lavens indtrængning i stenen forårsager en opsplitning og fragmentering af stenen, som er betydeligt hurtigere end nedbrydning ved vind og vejr. Det forøgede overfladeareal medfører samtidig accelererende kemisk nedbrydning. Forvitnings-

Runesten, Øster Bjerregrav. Fordybning efter tabt stenflage hvor frugtlegemer af Sort Foldekantlav er dannet på den nyeksponerede overflade. Foto Ulrich Schnell.

Runesten, Ålum (Ålum 3). A) Ikke-nedbrudt sten. B) Nedbrudt sten med løse flager og frugtlegemer af Sort Foldekantlav. Hvert felt på skalaen repræsenterer 1 cm. Foto Ulrich Schnell.

Runesten, Ålum (Ålum 3). A) løse fragmenter af stenen. B) Frugtlegemer af Sort Foldekantlav. Hvert felt på skalaen repræsenterer 1 cm. Foto Ulrich Schnell.

hastigheden kan derfor være 25-50 gange højere under en lav end på bar sten (Adamo & Violante 2000, Lee & Parsons 1999, Michalik & Wilczynska-Michalik 2002, Tiano 2002). Daglige udsving i fugtigheden, som vi har i Danmark, kan derfor medføre alvorlige forvitringsskader på relativt kort tid, og der er eksempler på mekanisk ødelæggelse af en stenoverflade på mindre end 10 år.

Endolitiske lavers ophobning af vand inde i stenen og den dybe vandindtrængning via hyferne kan medføre alvorligere frostsprængninger end dem man ser på rene sten (Chen et al. 1999, Michalik & Wilczynska-Michalik 2002).

Man kan se lavernes fysiske ødelæggelse af en stenoverflade med det blotte øje. Nedbrydningen er meget udtalt på runestenene ved Ålum og Øster Bjerregrav kirker, hvor Sort Foldekantlav breder sig over større områder. Småfragmenter og hele flager af gnejsen er afsprængt fra stenenes overflader og er udelukkende holdt fast, fordi de ligger indlejret i lavens frugtlegemer. Lysere og pulveragtige fordybninger i de lavbegrøede områder indikerer, at der for nylig er faldet flager af overfladen, og frugtlegemer på nyeksponerede flader i fordybningerne viser, hvordan laven vil kunne afsprænge lag på lag af stenen.

Ud over den fysiske belastning forårsager laverne også kemisk nedbrydning af stenen. Laver kan udskille organiske syrer som oxalsyre, citronsyre og såkaldte lavsyrer, som sætter og opløser de enkelte mineraler. Den kemiske nedbrydning foregår i kontakfladen mellem lav og sten, og under en epilittisk lav kan nedbrydningen ses som en bleget, rustfarvet eller pulveragtig omdannelse af stenoverfladen. Lavernes evne til at absorbere og holde på vand samt den dybere indtrængning af vand forstærker tillige den kemiske forvitring forbundet med fugt sammenlignet med forholdene på en ren sten (Adamo & Violante 2000, Chen et al. 1999, Lee & Parsons 1999, Michalik & Wilczynska-Michalik 2002, Prieto et al. 1997).

Det er begrænset, hvor meget man specifikt ved om Sort Foldekantlavs påvirkning af sten. De nedbrydningsfænomener man ser i forbindelse med Sort Foldekantlav, eksempelvis på runestenene ved Ålum og Øster Bjerregrav kirker, kan i det store hele forklares med det, man generelt ved om lavers nedbrydning af sten.

Lav starter koloniseringen af en sten i fugtige fordybninger og revner. Overflader, der allerede er forvitrede, vil være meget udsatte for kolonisering, og runestenene er et godt eksempel herpå. Hvis spredningen af laven sker ved sporer, som det er tilfældet med Sort Foldekantlav, vil dette kunne resultere i en hurtig udbredelse af laven ud over en stenoverflade. Når laven har etableret sig, vil den brede sig horisontalt og vertikalt ud under stenens overflade. Hyferne trænger ind i eksisterende hulrum og revner og sprænger sig aktivt ind mellem mineralkorn og ind i spalteplaner i de enkelte korn. Resultatet er en fysisk opsplitning og disintegration af bjergarten og af de enkelte mineralkorn. Det er uvist hvor dybt Sort Foldekantlav kan trænge ind i stenen. Der er set indtrængningsdybder på op til 3 centimeter for laver generelt, hvilket indebærer, at stenens sammenhængskraft kan være ødelagt til et niveau væsentligt under eksempelvis indhuggede runer (Adamo & Violante 2000, Bjelland & Ekman 2004, Chen et al. 1999, Lee & Parsons 1999, Lisci et al. 2003, Michalik & Wilczynska-Michalik 2002, Prieto et al. 1997, Tiano 2002). Hvis laven ikke længere kan holde sammen på den disintegrerede sten, vil stenen smuldre. Der er et eksempel på, at en endolittisk lav (*Lecideia sarcogynoides*) har forårsaget bortforvitring af 9,6 millimeter af en sandstens overflade på 100 år (Lee & Parsons 1999), hvilket indebærer, at en lav kan „æde“ sig stadig dybere ind i stenen efterhånden som overfladen smuldrer bort.

Ekspansion og sammentrækning af lavthallus, i takt med fugtighedsændringer i sten og omgivelser, er et andet forhold, der belaster stenen fysisk. Laver kan opsuge meget vand, og der kan ske vægtforøgelse fra 3 til 35 gange lavens tør-

vægt (Adamo & Violante 2000, Chen et al. 1999, Lee & Parsons 1999, Michalik & Wilczynska-Michalik 2002, Tiano 2002). Daglige udsving i fugtigheden, som vi har i Danmark, kan derfor medføre alvorlige forvitringsskader på relativt kort tid, og der er eksempler på mekanisk ødelæggelse af en stenoverflade på mindre end 10 år.

Runestenene i Ålum er studeret igennem 15 år. Sort Foldekantlav har igennem årene bredt sig til et stadig større område på den lille Ålumsten, mens den ikke synes at have bredt sig arealmæssigt på den store Ålumsten. På begge sten forværes nedbrydningen i dybden fra år til år, og i de seneste par år har der været tydelige spor

Runesten, Ålum (Ålum 3). A) Ikke nedbrudt sten. B) Nedbrudt sten med løse flager og frugtlegemer af Sort Foldekantlav. Hvert felt på skalaen repræsenterer 1 cm. Foto Ulrich Schnell.

efter nyligt bortfaldne fragmenter og flager fra stenenes overflader. De to sten har stået hvor de står, i lidt over 100 år, og det kan derfor undre hvorfor nedbrydningen trods alt ikke er værre end den er.

Der er stadig store områder, som er forholdsvis sunde i overfladen, og som, selvom de er forvitrede ved vind og vejr, ikke viser tegn på den nedbrydning af overfladen, som ses i forbindelse med Sort Foldekantlav. Det kan tyde på, at invasionen af Sort Foldekantlav er af nyere dato. Muligvis kan dette forklares med de senere års manglende afvaskninger og vedligehold af runesten; i dag er det således ikke tilladt at afvaske en runesten uden tilladelse fra Kulturstyrelsen. Eller det kan forklares med, at Sort Foldekantlav er blevet hyppigere på grund af forbedrede levevilkår. Klimaet er blevet mere fugtigt, og der er udbredt eutrofiering af naturen på grund af udledning af kvælstofforbindelser fra svinefarmene. Sort Foldekantlav er nitrofil og vil nyde

godt af disse forhold, mens andre laver kan bukke under og give plads til Sort Foldekantlav. En invasion af særligt aggressive, nitrofile laver på stenmonumenter, som er set i England i de seneste år, tilskrives eutrofieringen. Monumenter, der ellers har stået velbevarede i hundredvis af år, bliver i disse år koloniseret af laver og forvitrer med voldsom hastighed (Seaward 2003).

Mere viden om Sort Foldekantlav

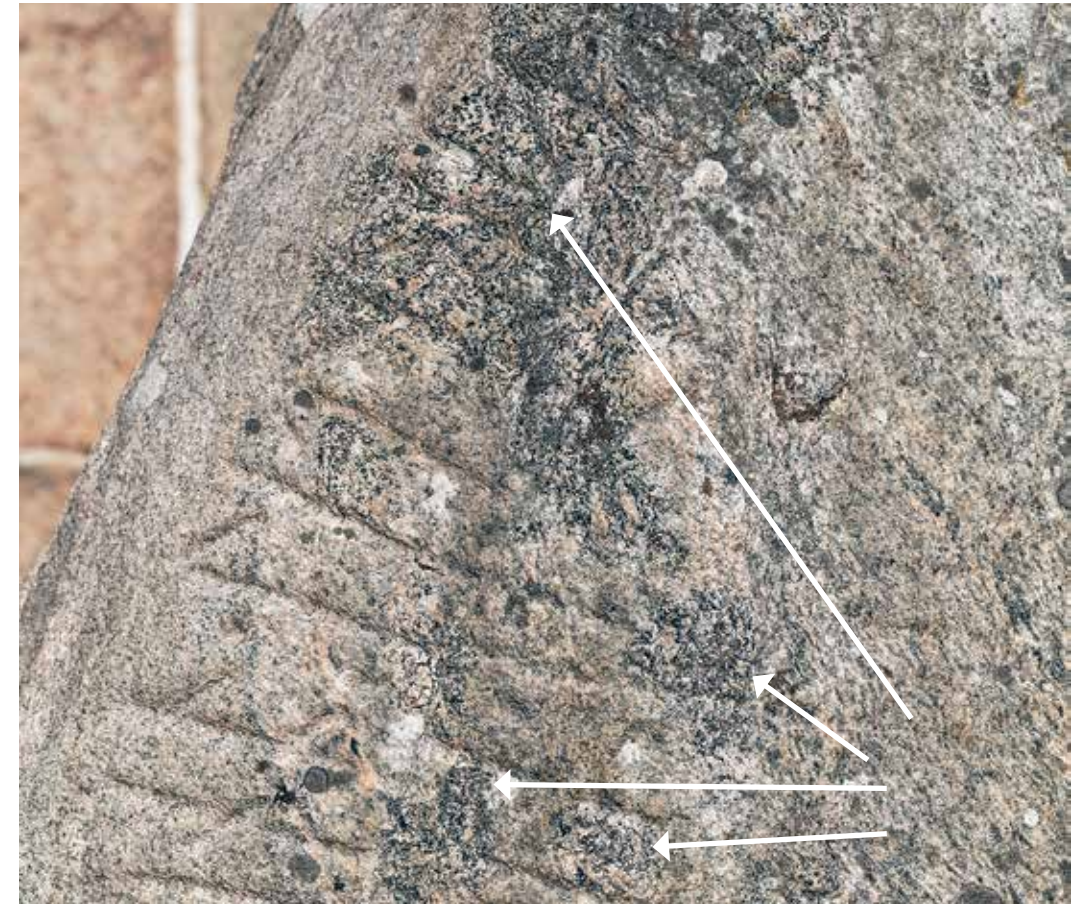
Sort Foldekantlav er en vigtig lav. Et detaljeret kendskab til laven kan få afgørende betydning for bevaring af vores kulturarv, og det er derfor nødvendigt at studere den nærmere. Vi må vide, hvordan laven breder sig på den enkelte sten, og hvordan udbredelsen eventuelt hænger sammen med forekomsten af epilittiske laver. Hvor omfattende er ødelæggelserne under stenens overflade? Hvordan slår man laven ihjel, og hvordan forhindrer man, at den usammenhængende overflade falder af, når laven er død?

Litteratur

- Adamo, P., Violante, P. 2000. Review, Weathering of rocks and neogenesis of minerals associated with lichen activity. – *Applied Clay Science* 16: 229-256.
- Bjelland, T. & Ekman, S. 2005. Fungal diversity in rock beneath a crustose lichen as revealed by molecular markers. – *Microbial Ecology* 49: 598-603.
- Chen, J., Blume, H.-P. & Beyer, L. 2000. Weathering of rocks induced by lichens – a review. – *Catena* 39: 121-146.
- Gallø, O. 1927. *Natural History of Danish Lichens*. – Munksgaard.
- Lee, M. R., Parsons, I. 1999. Biomechanical and biochemical weathering of lichen-encrusted granite: textural controls on organic-mineral interactions and deposition of silica-rich layers. – *Chemical Geology* 161: 385-397.
- Lisci, M., Monteb, M. & Pacinia, E. 2003. Lichens and higher plants on stone: a review. – *International Biodeterioration & Biodegradation* 53 (2): 1-17.

- Michalik, M. & Wilczynska-Michalik, W. 2002. Biological impact on weathering of granitoids in the High Tatra Mts. Proceedings of XVII. Congress of Carpathian-Balkan Geological Association, Bratislava, September 1st – 4th 2002 – *Geologica Carpathica*, special issue 53: 354-358.
- Prieto, B., Silva, B., Rivas, T., Wierzos, J. & Ascaso, C. 1997. Mineralogical transformation and neof ormation in granite caused by the lichens *Tephromela atra* and *Ochrolechia parella*. – *International Biodeterioration & Biodegradation* 40 (2-4): 191-199.
- Seaward, M. R. D. 2003. Lichens, agents of monumental destruction. – *Microbiology Today* 30: 110-112.
- Tiano, P. 2002. Biodegradation of cultural heritage: decay mechanisms and control methods. – Seminar article, New University of Lisbon, Department of Conservation and Restoration 7-12.

Runesten, Ålum (Ålum 4). Områder med Sort Foldekantlav. Foto Ulrich Schnell.

Vokshattene og mig

Per Taudal Poulsen

Jens Chr. Schou introducerede mig for vokshattene i 2011. Flere år forinden havde Aage Pedersen forsøgt at skubbe lidt på mht. til svampene. De var for svære, syntes jeg dengang – Morten Langes Illustreret Svampeflora gav ikke megen hjælp.

På Fugle og Natur begyndte jeg at „snuse“ til svampene, og på vore ekskursioner introducerede Jens mig for flere og flere svampe, herunder vokshattene.

„Du skal være medlem af Svampeforeningen“, sagde Jens og anbefalede mig ligeledes at anskaffe noget litteratur m.m. Bl. a. kunne jeg købe David Boertmanns vokshattebog – såvel som Jan Vesterholts Danmarks Svampe.

Dette åbnede en ny verden – specielt de flotte Vokshatte var nok værd at kigge efter. I 2011 tænkte jeg, at der på et nærliggende overdrev her i Øksedal (som på svampeatlas hedder Seberkloster Hede), da vist kunne være vokshatte. Det var meget sent på året, så jeg måtte have tålmodighed til at vente, hvilket jo ikke var et problem, idet der lige var en plantesæson forinden.

Det var med stor spænding, jeg vandrede til overdrevet i september 2012 – for første gang med vokshatte for øje. Men forinden havde jeg ved Frederik den Syvendes Kanal, Lendrup/Løgstør tidligt på svampeåret 2011 den 26. juli fundet min første vokshat, og det en af de lidt mere sjældne, nemlig Spidspuklet Vokshat samt senere på året Papegøje- og Kegle-Vokshat på limurtskrænten ved Klim Bjerg, ligesom et besøg på parcellen af Aage Pedersen og Lise Samsoe Madsen i forbindelse med svampeatlas var meget inspirerende for den videre svampe/vokshatteinteresse.

Tilbage til overdrevet her i Øksedal. Dårligt havde jeg svunget mig over det elektriske hegn, før jeg stod i Vokshatte „til livet“.....!!! Der var vokshatte overalt – nogle enkelte kunne jeg bestemme, men Jens Chr. Schou blev hidkaldt, og

Per Taudal Poulsen, Øksedal, 9240 Nibe, pertaudal@hotmail.com

Waxcaps and me

så fik vi sat navn på de overraskende mange arter, der voksede i min baghave. Ikke færre end ni arter: Snehvid, Mønje-, Eng-, Papegøje- og sågar Kantarel-Vokshat samt Gul, Cinnober-, Voks-gul og Kegle-Vokshat. Det var dog fornøjeligt.

Senere konstaterede Jens en jordtunge på naboparcellen, *Geoglossum elongatum* – og så kom de også „med på vognen“ – min nye svampevogn. Interessen blev yderligere forstærket, og flere overdrev blev undersøgt, bl.a. Sankt Nikolai Bjerg i Sebersund, Navnsø, Grønnestrand og klitheder/overdrev, bl.a. Råbjerg Mile og mange andre steder.

Grønnestrand med Jens Chr. Schou havde nær taget pippet fra mig – den ene sjældne vokshat afløste den anden. En sjov episode var, at Knud Knudsen (Thy) havde vandret turen en times tid forinden, og ikke meget kan gemme sig for Knud, så der lå fine, karakteristiske opstillinger – lige til at fotografere.... Desuden Jordtunger, Rødblade..... godt, der også var Baltisk-Ensian.... den kunne jeg da kende !!

Papegøje-Vokshatten har jeg et særligt forhold til – den kan jo KENDES (!) og de forskellige grønne farver fryder. På Sankt Nikolai Bjerg og ved landsbyen Stavn fandt jeg den „blålige-turkisblå“ form – meget smuk. På min parcel har jeg en mark, der har henligget i en snes år snart. To orkidéarter, Kødfarvet Gøgeurt og Purpur-Gøgeurt har i ni år frydet, men at se Kegle-Vokshat samt en enkelt Cinnober-Vokshat derovre i 2012 var næsten lige så stort som orkidéerne !! (I 2011 var der fem eksemplarer af Kegle-Morkel derovre – de er til gengæld tro-løse – har ikke vist sig siden...).

Ved havet, Vester Thorup, Jammerbugten fandt jeg oktober 2012 de skønneste Klit-Vokshat (bestemt af David Boertmann), ligesom jeg ved Vigsø Rallejer tæt på havet finder Klit-Jordtunge tillige med et par Vokshatte og den smukke Lerfarvet Køllesvamp i *Cladonia*-pletter.

I 2013 måtte jeg i det tidlige forår ta' mig selv i at „storglæde“ mig til vokshattene. Mig, der i næsten halvtreds år kun havde haft øje for blomster!!! Et fund ude i Aalborg af Finger-Lærkespore fik mig „på rette spor“ igen og jeg glædede mig til den kommende plantesæson. Men hele tiden „lurede“ der en lille vokshat oppe i baghovedet, når jeg bevægede mig ud på overdrev/biotoper, hvor jeg glædede mig over Kobjælder o. lign. Mange af de steder havde jeg aldrig besøgt om efteråret, så derfor imødeså jeg efterårets komme uden de sædvanlige „traumatiseringer“ over den sluttende plantesæson.

Årets første vokshatte dukkede op i begyndelsen af september. Svampene havde i 2013 sommeren igennem haft en lang tør periode, så der var begyndende utålmodighed, men den 2. september i tørvemos ved Øjesø i Vesthimmerland den første vokshat. Blev på svampeatlas, som jeg nu langt om længe var kommet i gang med, bestemt til Kantarel-Vokshat. Oprindeligt havde jeg på opfordring af Jens Chr. Schou været på udkig efter Tørvemos-Vokshat, som er fundet der, men det blev altså til Kantarellen. Den næste vokshat kom fire dage efter. På en kridtbakke i Thy (Brunbakke) fandt jeg den yndigste gule vokshat på vej igennem græs og kridt. Jeg nænnede ikke at plukke den – den fik lov at få en uges tid mere. Da jeg kom tilbage til stedet, var der kun et „fint hul“ ned til stokresterne. Stor græmmelse – med biotopen bør det nok ha' været Spidspuklet Vokshat, men nu får vi se her i 2014 – jeg kommer der nok igen.

De næste par måneder af 2013 var et festfyrværkeri af vokshatte. Vi skulle langt hen i september eller begyndelsen af oktober før de for alvor viste sig, men så skete det med manér. De gammelkendte overdrev blev besøgt, men nye overdrev dukkede op. Ved Lundby, en halv snes km fra Løgstør, havde jeg i 2012 meget sent konstateret Papegøje- og Brusk-Vokshat. Der blev det til ni arter vokshatte, Småskællet Jordtunge og Puppe-Snyltekeølle samt Hvid Køllesvamp.

Med Jens Chr. Schou ved Katbjerg Odde ses for første gang Skarlagens-Vokshat, der gør stort indtryk.

Frederik den Syvendes Kanal ved Løgstør blev selvfølgelig også besøgt. På den kalkrige jord sås mange Spidspuklede og Kegle-Voks-

hatte. Desuden Snehvid Vokshat og Slank Jordtunge. Jeg kom langt ud mod Løgstør. Her er der måske Kalk-Vokshat. David Boertmann er i tvivl. Håber på fund igen i år og afgørelse. Men på hjemturen gibber det i mig!!! Rødbrun Vokshat på et par kvadratmeter. Slet ingen tvivl. Herligt fund.

Dromshave uden for Fjerritslev havde om foråret givet Lyng-Star. Et særdeles kuperet overdrev, som omgående viste sig at huse mængder af Vokshatte. Her fandt jeg bl.a. Bitter Vokshat og Brunøjet Vokshat (bestemt af David Boertmann) foruden syv andre arter (nogle i store antal) samt Puppe-Snyltekeølle.

Også en dejlig tur til Mulbjergene østen om Lille Vildmose, hvor Isabella-Vokshat blev fundet. Her skal det store område besøges igen i år. En skøn oplevelse at træde ind på et Kobjældeområde og straks her i efteråret finde „Papegøjer“.

En planlagt „harmløs svampeskovtur til Vår Skov“ endte i stedet i brat opbremsning før Stavn ved Limfjorden. Et meget bakket område så yderst tillokkende ud. Ingen skovtur, men jeg skal ellers love for, jeg fik min sag for. Første blik fangede mængder af „Papegøjer“. Og der var vokshatte overalt. Her måtte jeg igen kalde Jens Chr. Schou til assistance. Dagen efter fik han sat Tæge-Vokshat og Slimstokket Vokshat på plads. Ligesom Jens i øvrigt fandt Mark-Nonnehat. Fem dage efter besøgte jeg igen stedet. Øjensynligt ikke noget nyt, men på tilbagevejen måtte jeg stoppe op – som ramt af lynet!! De to store vokshatte foran mig kunne KUN være Daddelbrun Vokshat!! Og det var det. Dem fulgte jeg til de ikke var mere.

Ti dage senere endnu en tur derover. Ny opdagelse – en lille klump af noget, jeg ikke umiddelbart kunne bestemme. Det viste sig at være Gråbrun Vokshat. Euforien var skyhøj, og et sidste besøg to dage senere føjede så Liden Vokshat og Slimet Vokshat til repertoiret på dette fantastiske, men lille sted. Tretten arter vokshatte.

Indimellem også besøg på andre overdrev – ved Tostrup nær Frejlev/Aalborg ses Knaldrød Vokshat for første gang og mængder af Skarlagens Vokshat foruden de mere almindelige samt Jordtunger. Ved Gammellund nær Nibe

finder jeg Honning-Vokshat (bestemt på Atlas), Skarlagen Vokshat, Slimet Vokshat foruden de „gængse“ – ni arter finder jeg, men området meget stort, så helt sikkert andre arter. I vokshat-tebogen angives 15 arter fra overdrevene ved Gammellund.

Årets sidste nyfund gøres ved Aggersund-skrænterne, hvor jeg på forlandet finder en „lille, hvidlig, Snehvidlignende“ – lugten siger omgående Ruslæder-Vokshat.

Som jeg efterhånden har fået et hæderligt kendskab til vokshattene, – deres biotoper, har jeg tit hoppet ind på „ydmyge“ steder, og der alligevel fundet en Kegel-, en Snehvid eller Møn-je- eller Cinnober-Vokshat – og glæden er stor hver gang.

Vokshattene og Jordtungerne har selvfølgelig givet interesse for andre svampe. En tur til Lild Strand gav ingen Vokshatte eller Jordtunger den dag – til gengæld en lille sjælden svamp Skjold-lav-Fontænehat. I Øksedal bl.a. Pindsvine-Parasolhat og Mørkprykket Sneglehat på parcel-len og udenfor Stød-Gyldenblad. Samt mange, mange andre. Alt bestemt på Svampeatlas, hvor det har været en stor glæde og fornøjelse at blive serviceret af rigets fremmeste mænd inden for svampeverdenen. Mange tak for det – og måtte det på en eller anden måde kunne fortsætte.

Når jordsvampene tages af frosten, er der svampe i træerne – på grene og bark. Og lige pludselig er der NOGET hele året rundt.

Og så ville jeg såmænd gerne finde et sted med Bitter Vokshat, Slimet Jordtunge, Gulfodet Vokshat og meget, meget mere. Også en Knælæ-be – men det er en helt anden historie!!

Tak til Vokshattene :-)

Tak til Jens Chr. Schou og på FugleogNatur tak til Torbjørn Borgen (også Atlas), Jette Anitha Hansen, Lise Samsøe Madsen, Henrik Tranberg og Ole B. Lyshede, ligesom Margaretha Liebmann og Aage Pedersen puster lunt til interessen og på Atlas tak til David Boertmann, Thomas Læssøe, Jens H. Petersen, Jacob Heilmann-Clausen og Bjørn W. Pedersen.

Farvedage i Estland

Jytte Albertsen, Kirsten Fink, Tove Haxholm, Henny Lohse, Eva Pabst, Preben Graae

Sørensen & Ole Terney

Garntre med resultaterne af farvningerne af uld.
Foto Jørgen Albertsen.

9.-14. september 2014 deltog en delegation fra foreningens farvegruppe i „16. International Fungi & Fibre Symposium“ i Marguse Holiday Center i Otepää, der ligger i Varga distriktet i den sydlige del af Estland. Symposiumet havde 80 deltagere fra 14 forskellige lande.

Hovedaktiviteterne ved disse svampesymposier er farvning med svampe, og aktiviteterne var opdelt i en række workshops med ca. 10-12 deltagere, som foregik enten formiddag eller eftermiddag.

I en workshop instruerede Keret Altpere om farvning af silke med den japanske shibori-metode. Herhjemme kendes den bedst som viklebatik. Silken foldes og sys sammen med sytråd i et mønster og omvikles med tråd inden den lægges i farvebadet. Ideen er, at farven trænger forskelligt ind i stoffet, afhængig af hvor tæt det ligger på ydersiden. En ny teknik var at bruge store syltetøjsglas og vikle silken om glasset med stærk tråd. Det gav nogle flotte zebrastribe resultater.

Jytte Albertsen, Olsbæk Strandvej 71A, 2670 Greve; jyttealbertsen@net.telenor.dk
Kirsten Fink, Falkonergårdsvej 4, 1959 Frederiksberg
Tove Haxholm, Rylevej 2, 2670 Greve; tovehax@mail.dk
Henny Lohse, Søvnøget 9, 3100 Hornbæk, tang.lohse@mail.dk
Eva Pabst, Sløjfen 8, 3060 Espergærde
Preben Graae Sørensen, Rønnebærvej 40, 2840 Holte; pgs@kiku.dk
Ole Terney, Falkonergårdsvej 4, 1959 Frederiksberg C; bionyt@gmail.com

Impressions from the 16th International Fungi & Fibre Symposium in Estonia.

Silkestykker farvet efter Shibori-metoden. Foto Preben Graae Sørensen.

Shibori-metoden blev også udnyttet i en workshop ledet af Liina Kool. Her ætsede man stof-fet inden farvningen. Materialet, der blev brugt, var en speciel kvalitet af silke: Organza 5,5, hvor silkefibrene består af sericin og fibroin. For at få flotte tørklæder ud af denne proces sørger man for, at ætsningen kun foregår i bestemte og ønskede områder, her gjort ved at folde og pakke tørklædet til en lille pakke (et strygejern er en god hjælp) og binde trækloster tæt om. Ætsningen udføres ved hjælp af en kogende sodaopløsning på 20-21% i 3-5 min. For lidt soda medfører ingen ætsning, for meget ødelægger silken. Silken farves i et varmt bad, med farvesvampe og bejdsemiddel, her 20% alun og 8% vinsyre.

I en anden workshop underviste Kristi Jöste i traditionel estisk mønsterstriking. Det specielle ved denne teknik er, at man strikker med flere farver, men uden at føre trådene med rundt på bagsiden af arbejdet. En af opgaverne var strikning af små luffer. Nærmere information om denne teknik kan findes på <http://kristijoste.blogspot.com>.

I en tredje workshop om papirfremstilling blev det undersøgt, om det var muligt at bruge masse af Tøndersvamp til at lave en skulptur. Man skærer kernen i fyrsvampen i skiver, hakker det i mindre stykker og finder det i vand med en blender. Derefter nulres vandet ud af massen ved at man presser massen mod metalnettet i en sigte. Materialet kan derefter formes til en skulptur. Efter tørring skrumper materialet. Det er let og skal opbevares tørt for ikke at mugne. Det er sandsynligt, at man vil kunne udnytte forskellige poresvampe med forskellige farve.

I en fjerde workshop blev der arbejdet med nunofiltning. Nuno er det japanske ord for væv – kombinationen af vævet stof og filt kaldes for nunofilt. Teknikken består i at få ulden til at „vandre“ gennem en tynd silke. Når ulden krymper, trækker ulden silken med, og herved fremkommer en meget karakteristisk rynket struktur. Bobleplast lægges nederst på bordet, herpå forskellige fibre (bl.a. uld) i forskellige

Fiskeskind efter behandling med svampefarvebad. Foto Preben Graae Sørensen.

mønstre og øverst et silketørklæde. Med varmt sæbevand blev materialet bearbejdet. Når det var godt gennemarbejdet med sæbe, blev endnu et stykke bobleplast lagt ovenpå. Materialet blev rullet om en tyk pind, der blev rullet frem og tilbage rigtig mange gange. Det krævede ret mange kræfter for at få ulden til at gå gennem silken. Krympeprocessen foretages under den varme hane efterfulgt af skylning med koldt vand. Filtningen kan forøges ved at slå silke/uld-materialet mod bordet. Det kræver nok en del træning for at fremstille et godt produkt.

Herudover var der workshops hvor Kai Libe underviste i farvning af fiskeskind, og Mare Tani i Macramé, som er en gammel knytteteknik, som blev brugt i de arabiske lande og senere af sømænd. Den almindeligste knude er et dobbelt halvstik. Der blev f.eks. knyttet vedhæng til en nøglering med svampefarvet papirgarn og hals-smykker med svampefarvede silkesnore og dyreknogler.

I flere farveworkshops farvedes uldgarn med farver fra en række forskellige svampe. De svampe der blev prøvet, var Blodrød Slørhat, Broget Rørhat, Brunporesvamp, Cinnoblerbladet Slørhat, Cinnoblerbæltet Slørhat, Cinnoberskallet Slørhat, Elle-Spejlporesvamp, Grenet Frynsesvamp, Grå Troldporesvamp, Mørk Læderpigsvamp, Rødlig Okkerporesvamp, Småskallet Kød-pigsvamp, Sortfiltet Viftesvamp og Farvebold. Farvningen foregik i en garage neden

Huer strikket med svampefarvet garn af den norske delegation. Foto Preben Graae Sørensen.

under spisesalen. Alt var tilrettelagt meget grundigt. Som workshopleder fik man udleveret en pose med garn og afvejede svampe. Alle etiketter var fortrykt og klar til at sætte på garnerne, når de var blevet tørre. På hver workshop blev der farvet 10-12 bundter garn, og da ugen var gået, hang der 45 flotte bundter på garntræet.

Under farvesymposiet var der også arrangeret en meget flot udstilling af svampefarvede tekstiler, som deltagerne havde med hjemmefra.

De fleste dage var der også arrangeret svampe-ekskursioner til områdets skove og naturparker, der i symposieperioden bugnede af både spise-svampe og af arter der er sjældne eller ukendte i Danmark, og de fundne svampe blev efter ekskursionerne udstillet, så der var gode muligheder for at diskutere fundene.

Om aftenen var der foredrag om bevaring af estiske fåreracer, om dyrkning af Rødlig Okkerporesvamp og om optimering af farveprocessen med *Dermocybe*-arter. Det blev vist, at mængderne af bejdsemiddel samt tidsforbruget ved bejdning og farvning kan reduceres væsentligt. Kirsten Fink viste en film om fremstillingen af de tasker, der var det danske bidrag til udstillingen.

Næste „Fungi and Fibre Symposium“ vil blive afholdt i oktober 2016 i British Columbia i Vest-Canada.

Landsdelsrapporter

Region Nordjylland

Foråret begyndte med tørt vejr og moderate temperaturer. Lidt regn indimellem gav forhåbning om, at der ville være nogle morkler og Vårusseron på de sædvanlige områder, men vi blev desværre meget skuffede, da realiteterne viste at vi ikke fandt morkler og kun lidt Vårusseronner. Vi kunne så håbe på, at det ville blive en bedre sæson i efteråret.

Blomstermessen i Frederikshavn og Havemarkedet i Østre Anlæg i Aalborg var godt besøgt, og der blev talt med mange personer, der var interesseret i at deltage på Svampeforeningens efterårsture. Jeg genkendte nogle få af dem på turene.

Sommeren var varm med lidt regn indtil ca. midt i august, hvor det begyndte at regne noget mere, og det lovede godt for at svampene kunne begynde at sætte frugtleger op over jordskorpen. Resultatet viste sig på de første ture sidst i august, hvor flere af deltagerne kom tilbage med kurvene fyldt med flere gode rørhatte (Karl Johan og Punktstokket Indigo-Rørhat) og få kantareller. Begyndelsen af september var en god periode, hvor der blev fundet mange flotte rørhatte. Sidste halvdel af september blev med meget afvekslende resultat, nogle steder med blandet resultat af rørhatte og kantareller; selvfølgelig var der mange andre typer svampe både spiselige og giftige.

Interessen for indsamling af vilde svampe er kraftigt stigende. Det har vi bemærket gennem deltagerantallet på turene for bare fem år siden og til i dag, hvor antallet er steget med ca. 20-30 %. På nogle af turene i efteråret har der været et deltagerantal på mellem 80 og 125. Det glædelige er at der tit er flere børn med på turene, det er jo dem, vi skal have aktiveret og gjort interesseret i at samle svampe i naturen. Måske kan der være nogle kommende guider til foreningens svampeture.

Efter et udsagn fra en velunderrettet kilde, så vil en af regionens bedste svampekendere være aktiv igen i foreningsarbejdet; vi glæder os til at byde velkommen til Dan Ole Faaborg. Tilbage i 1980'erne var Dan Ole Faaborg initia-

tivtager til den første landsdelsafdeling af Foreningen til Svampekundskabens Fremme og præsterede et flot arbejde på det tidspunkt og op gennem 1990'erne indtil Dan Ole Faaborg blev så meget involveret i sit arbejde, at det frivillige arbejde i Svampeforeningen måtte sættes på vågeblus.

Svampesamlere i Nordjyllandsområdet ved så meget om svampe, at de ikke behøvede at deltage i et svampekursus arrangeret af aftenskolen FOKUS. Der meldte sig én deltager. Skuffende. Vi vil trods alt prøve igen til efteråret 2015.

Svampeåret som helhed må betegnes som over middel for gode spisesvampe, hvorimod antallet af andre svampetyper var på et normalt niveau sammenlignet med resultater fra tidligere sæsoner.

Hvis der bliver arrangeret noget nyt, så vil det blive offentliggjort på regionens hjemmeside, ligesom der kan skrives besked til regionen på siden. Hjemmesidens adresse er: <http://www.svampenord-dk.com>

Henning Christensen

Vestjylland – Æ Skurrehat

Svampeåret 2014 var i Vestjylland, og sikkert over hele landet, et fantastisk år for de spiselige rørhatte, som myldrede op af jorden, da regnen kom i august efter en sommer, som var rekordvarm med en næsten to måneder lang tørkeperiode. Kantarellerne kom i mere normale mængder, og senere kom Tragtkantareller og andre spisesvampe.

I løbet af året er der gjort flere interessante fund, som skal nævnes. I Hoverdal blev der af mere specielle svampe bl.a. fundet Teglbladet Slørhat (*Cortinarius laniger*) og Kassesporet Foldtrøffel (*Hydnотrya cubispora*), andet fund i Danmark, og Hyldevid Trævlhat (*Inocybe sambucina*), en stor og lys art, blev fundet to forskellige steder, de eneste i Danmark i 2014 iflg. Svampeatlas. Anis-Sejhat (*Lentinus suavisimus*) blev fundet under Biowide-projektet, hvor

Nogle af de rødlistede arter i de tre vestjyske plantager er ikke blot sjældne – men også ret dekorative. Her er det sammenvoksede frugtleger af Orange Korkpigsvamp (*Hydnellum aurantiacum*) og øverst en formation på fem store Skællet Kødpigsvamp (*Sarcodon imbricatus*). Begge fra Fejsø Plantage 22. September 2014. Foto: Benny Christensen.

tre felter ligger i Hoverdal Plantage.

Det syvende registrerede fund af Tørve-Flammehat (*Gymnopilus fulgens*) i 31 år blev gjort i Søby Brunkulsleje. De nævnte arter er bestemt med hjælp fra Torbjørn Borgen, Thomas Læssøe og David Boertmann.

Medlemstallet

Der er p.t. 179 medlemmer, en lille fremgang i forhold til sidste år, hvor tallet var 164 på opgørelsestidspunktet, dvs. medio december, hvor beretningen bliver lavet. Men medlemstallet er mere dynamisk, end tallene udtrykker, fordi medlemmer „falder ud“ på grund af manglende indbetaling af kontingent, og mere end 30 medlemmer er kommet til i Æ Skurrehats dækningsområde.

Hjemmesiden og maillisten

Hjemmesiden er forbedret af Anna Andersen i løbet af året, og resultatet er blevet rigtig godt. Der arbejdes stadig på at forbedre siden, og så er det i øvrigt op til medlemmerne at gøre siden endnu bedre og mere interessant ved at indlægge fund og billeder af de vestjyske svampe. Det skyldes bl.a. hjemmesiden, at mere end 90% af medlemmer er på maillisten, hvilket giver en optimal mulighed for at få diverse informationer ud til medlemmerne.

Ture og arrangementer

Der er gennemført 16 ture og arrangementer annonceret i foreningens program. Heraf var de ni ture, og de øvrige aktiviteter var møder og mandagsaftener, hvor der blev bestemt svampe. Der skal lyde en stor tak til turledere og koordinatore, som har gjort det muligt at gennemføre arrangementerne.

Årets første annoncerede tur var en mørkel- og orkidetur til Staksrode Skov den 18. maj. Der blev ikke fundet mørkler, men lidt Vårmusseron og en del fine orkideer, bl.a. Stor Gøgeurt. Peer Høgsberg var turleder.

Den 27. maj var der tur efter Gul Nøkketunge og orkideer i Bjørnemosen arrangeret i samarbejde med DN og Ringkøbing Skjern Museum. Alle som havde viljen til at forcere det sumpede krat, så nogle få Gul Nøkketunge. Samarbejdet giver mulighed for omtale, i det tilfælde i museets og DNs kalendere, og der

kom 45 til turen, antagelig en del flere end til en „ren“ svampetur, og turen gav da også et par nye medlemmer til foreningen.

Den første efterårstur blev afviklet i Hoverdal Plantage den 2. september med Hanne Petra Katballe og Peer Høgsberg som turledere og havde 18 deltagere.

Den 14. september var der tur til Klelund Plantage, som er et delvist lukket jagtgods, hvorfor der undtagelsesvis var tilmelding til Dina, som koordinerede turen sammen med Helmuth Andresen og Peer Høgsberg. Turen blev fuldtægtet med 45 deltagere, og den resulterede i otte nye medlemmer af svampeforeningen. Efter turen serverede Helmuth smagsprøver af nogle af de spiselige arter for deltagerne.

Søndag den 21. september blev den traditionelle begynderetur efter spisesvampe afviklet i Dejbjerg Plantage med Benny Christensen plus flere hjælpere fra bestyrelsen som turledere. Det var nyttigt, at der var flere ledere, for næsten 100 deltagere mødte op til turen, som fik en fin omtale i lokalaviserne. Turen har et meget snævert fokus på nogle få spiselige arter – og noget om giftsvampene, så deltagerne lærer at omgås spisesvampene uden at komme galt af sted.

På turen den 25. september i Munkebjerg Skov så deltagerne den meget smukke Korallpigsvamp (*Hericium coralloides*), der er kategoriseret som sårbar, og Trompetsvamp, som er meget sjælden i det vestjyske, og som vi altså må til Østjylland for at opleve.

Den 11. oktober var der igen tur til Nørholm Skov med Jesper Kristensen og Peer Høgsberg, hvor der bl.a. blev fundet en del eksemplarer af Snyltende Rørhat af de 15 deltagere. Hanne Grethe Kirk fandt Løvegul Skærmhat (*Pluteus leoninus*), en art, som var ny for næsten alle, bortset fra en deltager, som havde set den i en polsk nationalpark.

Et kulinarisk arrangement koordineret af Dina Møberg, svampespisedag på Bundsbæk Mølle i efterårsferien, havde ca. 90 museumsgæster som deltagere. Her var flere af bestyrelsens medlemmer i sving med at lave forskellige smagsprøver af i alt otte forskellige svamperetter, enkelte lavet i forvejen, men de fleste fremstillet mens publikum interesseret så til og smagte. Flere af deltagerne havde spontane kommentarer i ret-

ning af „jamen det smager da rigtig godt!“ – altså bedre end forventet, og arrangementet resulterede da også i flere indmeldelser i foreningen. Et arrangement af denne størrelse giver naturligvis en del forberedelse med planlægning af retter, indsamling af spisesvampe og diverse praktiske aftaler, men alle havde en flot dag, som reklamerede smukt for foreningens arbejde. Der var gratis adgang til museet for medlemmer af Svampeforeningen og Danmarks Naturfredningsforening, som også havde annonceret arrangementet.

På den sidste af de programlagte ture, til Tykhøj Krat efter Tragtkantareller, fandt de fem deltagere hvad de kom efter – Tragtkantareller i en tæt bevoksning af Ædelgran.

Et foredrag med Jens H. Petersen i samarbejde med Folkeuniversitetet, hvor der kom 36 deltagere, var en stor oplevelse for deltagerne, som fik mulighed for at høre om tilblivelsen af bogen „I svampenes rige“ og nyde at få de mange meget flotte billeder kommenteret.

Det blev kun til fire ad hoc-ture, spontant arrangerede ture, som markedsføres via mailnettet med relativt kort varsel, en tur i Dejbjergområdet den 18. marts med otte deltagere og en tur i Skjern Birk Plantage den 14. maj, da de første rørhatte var fundet – denne gang kun med tre deltagere.

Den 25. maj arrangerede Jesper Kristensen og Peer Høgsberg en tur i Nørholm skov, en „urskovsrest“ der har status af urørt skov. Det blev en fantastisk flot tur for de syv deltagere, der dog fandt ret få svampe.

Den 9. november var der arrangeret en ad hoc-tur i Løvbakkerne, hvor Herning kommune gerne vil vide lidt om svampelivet i den nye indhegnede dyrehave. Med Inger Thamdrup og Arne Jakobsen som turledere kom der fem deltagere til arrangementet, som havde fint vejr. Man fandt 32 arter, som kom på listen, der blev sendt til Herning kommune – en tur af denne type må vel nærmest betegnes som et raid, der hurtigt kan skaffe viden om et område, og hvis turen gentages på et andet tidspunkt på året, er det muligt at udbygge sin viden om området.

Æ Skurrehat har desuden medvirket i en svampetur i Blåbjerg Plantage for familieforeningen

„Her mødes folk“ ved Anna Andersen og Tage Madsen, Høstmarked i Forundringens Have ved Vestjyllands Højskole i Velling ved Anna Andersen, Helmuth Andresen, Hanne Petra Katballe og Inger Thamdrup. Desuden lavede Johnny Hansen svampetur i Varde Sdr. Plantage med en gruppe, og Helmuth Andresen og Johnny Hansen var med i „Svampesøndag“-arrangement i NaturKultur Varde. Dina og Helmuth lavede en tur for en lokal gruppe sygeplejersker, og Benny Christensen havde to ture i Hoverdal Plantage for Stadil Vedersø Havekreds og en lokal gruppe fra Tim.

Mandagsaftener

Arrangementet fungerer fint i NaturKultur Varde. Succesen skal antagelig ses i sammenhæng med begynderkurset, hvor mandagsaftenerne giver deltagerne mulighed for at komme til at arbejde lidt ekstra med svampe. Derimod har interessen været lav på Bundsbæk Møllegård, og her skal der nytænkes for at få flere interesserede til at komme.

Svampekursus for nybegyndere

Der er afholdt to kurser for nybegyndere, et på Naturcentret NaturKultur Varde med Johnny Hansen og Helmuth Andresen og et på Løvbakke Naturcenter ved Herning med Inger Thamdrup og Tage Madsen som kursusledere med henholdsvis 10 og 17 deltagere. Kurserne afvikles som aftenkurser, hvor der indledes med en kort indsamlingstur ved naturcentrene. De indsamlede svampe sorteres af deltagerne, som arbejder i små hold, med gruppering efter udseende i rørhatte, lamelsvampe m.v. så man lærer at se efter de forskellige karakteristika, der adskiller forskellige svampegrupper. Der er lidt mere systematisk gennemgang af svampegrupper, og svampebestemmelse ved hjælp af nøglerne i Politikens Svampesvampbog for at indlære de elementære grundregler i svampebestemmelsen. Det har været en positiv oplevelse at arbejde med kursisterne, og der har været positive tilbagemeldinger og forslag til forbedringer fra disse.

Mini-kursus i mikroskopi

Kurset var arrangeret af Hanne Petra Katballe sammen med Torbjørn Borgen, som var kursus-

Mini-kursus i mikroskopi. Foto Hanne Petra Katballe.

leder på et kort kursus, hvor Ringkøbing Gymnasium lagde lokaler til. Tak til Torbjørn for at bruge tid på at instruere Æ Skurrehats medlemmer, og tak til gymnasiet for lån af lokale og mikroskoper. Kurset blev afholdt på to hverdage kl. 10-14, og syv medlemmer var tilmeldt. Med velvillig hjælp fra hovedforeningen har vi fået anskaffet to mikroskoper og en stereolup, og meningen med kurset var, at interesserede skulle lære at bruge mikroskoperne. Torbjørn havde lavet en liste over egnede svampe, som skulle samles til mikroskopering, og han havde medbragt et godt undervisningsmateriale og præparater med eksempler på, hvad vi skulle kigge efter på de indsamlede svampe. Kurset må ses som en god hjælp til, at vi får hævet niveauet i arbejdet med svampene i det vestjyske – en rigtig god begyndelse, og der arbejdes på at få lavet et kursus i 2015.

Turlederkursus

Turlederkursus er et projekt, der er startet op af Benny Christensen i 2010 for at få flere kvalificerede turledere til at lede foreningens ture og gerne motivere deltagerne til at stille op til Svampeforeningens diplomprøve. I 2014 blev afholdt et møde på Bundsbæk Møllegård, hvor der var erfaringsudveksling mellem foreningens turledere om turpædagogik og svampefaglige emner. Der er enighed blandt turlederne om, at turlederkursus fortsætter.

Overvågning af svampelokaliteter i Hoverdal, Stråsø og Fejsø Plantager

Registreringen af rødlistede svampe i Hoverdal, Stråsø og Fejsø plantager, hvor der er fokus på områder med særlig stor forekomst af rødlistede svampe, blev påbegyndt i 2002 af Benny Christensen. I starten omfattede undersøgelsen udelukkende pigsvampe, (*Phellodon*, *Hydnellum* og

Sarcodon), men senere er bl.a. nogle Ridderhatte og Slørhatte inkluderet, så den nu omfatter ca. 20 arter. I januar 2014 var BC og biolog Henning Fjord Aaser, Naturstyrelsen på besigtigelse i området for at vurdere, i hvilket omfang stormfaldet og oprydningen herefter kan give problemer for de rødlistede arter, men kun et enkelt område er ramt af skader. Der udarbejdes et årligt statusnotat til Naturstyrelsen, og for 2014 er det konstateret, at der har været en markant øget udbredelse af nogle af de registrerede arter, ikke mindst Orange Korkpigsvamp, (*Hydnellum aurantiacum*). Også andre sjældne arter er ved at etablere sig i områderne, således er Duft-Ridderhat (*Tricholoma matsutake*), der blev fundet i 2012 i Stråsø plantage, genfundet samme sted siden, og i oktober 2014 leverede et nyt mycelium tre store frugtleger.

Bestyrelsen

Bestyrelsesarbejdet har været præget af Poul Borups alt for tidlige død, og hans bortgang efterlader et meget stort savn for bestyrelsen. Han var vedvarende optaget af at udvikle arbejdet i Æ Skurrehat, og han var en dejlig person at arbejde sammen med – æret være hans minde. Der er en nekrolog over Poul Borup andetsteds i bladet. Arbejdet i bestyrelsen er præget af mange forskellige opgaver, som skal løses, og bestyrelsen skal have en stor tak for altid at være indstillet på at gå i gang med opgaverne.

Tage Madsen

Østjysk Lokalafdeling

Svampedage

Et af årets højdepunkter blev svampedagen den 28. september fra kl. 10-14 på Molslaboratoriet.

Allerede ved halv 10-tiden begyndte svampeinteresserede fra nær og fjern at strømme til, og ved 10-tiden havde vi optalt 220.

Det blev til fire stemmebåndsbelastende timer omkring udstillingsbordet, men den store interesse fra de fremmødte var det hele værd.

Svampedagen på Mols er et samarbejde, som begyndte i 2013 mellem Lokalafdelingen og Molslaboratoriet. Vi fortsætter succesen i

2015 (Se program).

Den traditionelle svampedag på Ørnereden havde besøg af et par hundrede deltagere, der som sædvanlig kunne se udstilling, købe svampebøger og andet, få en svampesnak, smage svampesuppe og deltage i ture i skoven omkring Ørnereden.

Årsmøde og generalforsamling

Anders Lykke fortalte om geologiske forhold i lokalområdet og om, hvordan man ved hjælp af geologiske kort kan finde egnede svampelokaliteter, hvis man ellers kender lidt til deres økologi.

Flemming Larsen fortalte om forskellige teknikker, man kan bruge ved fotografering af svampe, ved efterbehandling og ved fremvisning, samt en gennemgang af en ny teknik, Lightfield fotografering, der gør det muligt at ændre fokuspunkt og dybdeskarphed, efter man har taget billedet.

Karl Johan-boom

På facebookgruppen Svampeatlas kunne man midt i august misundeligt følge, hvordan sjællænderne og fynboerne væltede sig i Karl Johan'er fra de fede, østdanske bøgeskove. De uploadede ubeskedent billeder af fyldte kurve og store bunker klargjorte frugtleger i bryggere og på køkkenborde. Trods gentagne besøg på diverse sikre, østjyske lokaliteter var der ikke spor af disse eftertragtede svampe, men den 26. august skete det. Ved Gammel Rye kunne man i et par dage få fyldt fryseren efter besøg i en plantage med pyntegrønt. Men sådan gik det ikke alle steder. Ved Randers måtte Kristian Nielsen og Bodil Vestergaard tålmodigt vente til begyndelsen af november, før de fik fyldt kurvene (læs om deres trængsler senere). Hvad denne uensartede fremkomst skyldes, er svært at sige. Vejrforholdene må være en del af forklaringen. Juli var den næstvarmeste måned siden 1874 sammen med juli 1994. Altså en knastør sommer. August var våd, køligere og lidt solfattigere i forhold til perioden 2001-2010 med kraftig regn og skybrud i begyndelsen af måneden. Nedbøren var meget ulige fordelt i landet og er sikkert forklaringen på, at Karl Johan'erne dukkede op på forskellige tidspunkter i de forskellige regioner. Min fornemmelse er, at en tør-

Torbjørn Borgen på forårstur ved Jenskær. Mon det er en Ege-Sprækkeskive. Foto Jens Mårbjerg.

kesommer efterfulgt af rigelig regn giver Karl Johan-boom ca. tre uger efter.

Ture

Der blev udbudt 16 ture. Deltagerantallet var meget svingende. Turene annonceres i programmet i „Svampe“ og sendes også til vores mail-gruppe. For at nå længere ud vil vi fremover opslå dem på kalenderen i „Fugle og Natur“ og på facebookgruppen „Svampeatlas“. Det kunne måske også give nogle nye medlemmer til foreningen.

Her nogle udvalgte referater fra turlederne.

Kompedal Plantage 26. april

Torbjørn Borgen: *De otte deltagere konstaterede, at forårsfungaen var bedre udviklet end normalt. Der blev fundet ca. 25 arter, hvoraf foreløbig de*

23 er godkendt på Svampeatlas, herunder mange mycelier af Ægte Stenmorkel. Vi fandt bl.a. den sjældne Dunstokket Rødblåd og det andet jyske fund af huesvampen Mycena silvae-nigrae! Blandt de sædvanlige fund manglede vi kun Ud-bredt Stenmorkel og Rødbrun Nøgenhat.

Glatved 4. maj

Lisbeth Brendstrup: *Så vidt jeg husker, var vi 13 på tur til Glatved Strand – der ganske vist foregår på Hoed Strand og i Hoed Strandplantage!*

Det var en botanisk spændende tur, selvom den Oprette Kobjælde var på retur. Strandkålen var saftig og den Tyndaksede Gøgeurt stod flot, men i Rosa rugosa-busken stod der kun to indtørrede Kegle-Morkler, og Klokkemorklerne så vi ikke skyggen af. Vinter-Stilkbovisterne og Køl-le-Bævrerusten klarede forårstørken – men ellers fandt vi intet på forstranden. I strandplantagen

To tilfredse Trompetsvamp-findere på begynderholdets tur ved Ørnereden. Foto Jens Mårbjerg.

sås en enkelt stamme med Almindelig Violpore-svamp, og der var spredte Fyrre-Koglehatte. På en græsklædt skovvej fandt vi Sorthvid Foldhat og en klat Vårmusseron, og under æbletræerne piblede Flammet Rødblåd frem.

Jenskær 11. maj

Jens Maarbjerg: *12 deltagere havde fundet vej til Jenskær ved Gjessø for at deltage i den traditionelle forårstur, hvor det sikre hit plejer at være Nøkketunge. Heller ikke i år blev vi skuffede. De små orange-gule frugtlegerer myldrede frem flere steder i de rene kildevæld, hvor der også blev fundet Stor Dyndskive og en art af Bækskive. Af andre fund kan nævnes Glat Ildporesvamp, der sad over et tæppe af nyligt kastet hvidt sporestøv. Et af de bedre fund var Gran-Korkhat, der sad i store mængder på et stykke grantømmer. På vej til planlægningsmødet hos Carsten og Birthe af-*

lagde vi en kort visit i Silkeborg Vesterskov for at se på bøgestammer med Lungelav. Her så vi også en samling Ege-Sprækkeskive, der normalt vokser på tynde, visne kviste af levende ege, men disse sad på en afsavet egegren med en diameter på 10 cm og var eksemplarisk åbne i det fugtige vejr. Der blev i alt noteret 25 arter.

Fløjstrup Skov 7. september

Susanne Weiss: *På trods af flere dages østenvind og en noget udtørret kyststrækning fandt vi en del skørhatte og til alles begejstring også Trompetsvampe. Der var ca. 15 deltagere. Interessen for svampene blandt begynderne gav en god stemning på turen.*

Neckelmanns plantage 14. September

Susanne Weiss: *Der deltog kun seks personer, som denne gang fandt frem til denne plantage.*

Vi havde en fin tur gennem skoven, fandt lidt af hvert, dog ikke mange spisesvampe.

Rørbæk sø 5. oktober

Torbjørn Borgen: Vi var desværre kun tre deltagere, ud over Niels og jeg kun Anne Grethe Lentz, som kender området rigtig godt og var vores lokale guide. Alligevel var det en rigtig god tur, hvor vi kunne genfinde Grenet Fladhat i pæn tilstand (først fundet på rekognosceringsturen d. 18.09.2014). Herudover skal nævnes et smukt eksemplar af Nordisk Mælkehat og Cinnoberbæltet Slørhat under birk, en lillebitte, violet knoldslørhat (Ametyst-Slørhat) under bøg og eg samt Oksetunge på en ret lille, men gammel eg. Herudover blev det til nogle sjældne overdrevarsarter (Rødmende Alfehat og Purpur-Køllsvamp) i Høgdaal d. 03.11. og Bred Jordtunge d. 06.11, samme lokalitet, samt f.eks. det syvende danske fund af Trichoglossum variabile i Lillindal øst for Laven.

Ture på Randerseggen

Kristian Nielsen og Bodil Vestergaard: Det har været et mærkeligt svampeår. Nogle steder i landet har der været et sandt overflødhedshorn af svampe, herunder de mest eftertragtede spisesvampe, andre steder har der stort set ingenting været. Randerseggen, hvor vi huserer, hører desværre til sidstnævnte. Vi holdt spisesvampe-tur for deltagerne i Svampeforeningens begynderkursus den 7. september i „Udskovene“ i de vidstrakte Fussingøskove vest for Randers uden at finde særligt meget spiseligt. Under demonstrationen efter turen begyndte det ovenikøbet at styrtregne, men svampesamlere er heldigvis ikke så sarte.

Samme sted holdt vi vores traditionelle offentlige tur i samarbejde med Dansk Naturfredningsforening den 20. september med ca. 50 deltagere og god hjælp fra Lene Kjølner, som bestod diplomprøven sidste år. Også her var udbyttet lidt pauvert.

Meget bedre gik det ikke, da vi holdt suppe-tur i samarbejde med Byøkologisk Forum i Randers den 16. september. Eller det kommer jo an på synsvinklen; der blev såmænd samlet masser af svampe, men sorterede man Knippe-Svovlpøvsvampe og Honningsvampene fra, var der ikke meget tilbage, og slet ikke til suppegyden. Sup-

pen blev lavet af svampe fra vores egne frosne og tørrede lagre, og den blev da heldigvis god, men meningen var jo, at den skulle have været lavet af deltagernes egne nyindsamlede svampe.

Men bare rolig, vores egne lagre er så godt og vel blevet fyldt op igen, for i slutningen af oktober kom svampene endelig her på egnen, ja, så sent som 9.11. samlede vi masser af fine Karl Johan'er.

Langå Egeskov og Brusgård Skove

Pia Boisen Hansen: Svampesæsonen var godt i gang, da vi 7. september havde „jagt efter hønen, kyllingen og oksetungen“ på den traditionsrige tur i Langå Egeskov. Der var ca. 50 deltagere. Det høje antal skyldes en god appetitvækker i lokale aviser forud for turen. Der var usædvanligt mange svampe i skoven, og vi fandt ret hurtigt Svovlpøvsvampe (kyllingen) på en del af egetræerne. Også Oksetungen blev noteret ved mange træer, og alle fik set den ved fremvisningen sidst på turen. Trods jagten på „hønen“ (Tøvsvampe) fandt vi den ikke, det var nok også lidt tidligt for den. Blandt de mange forskellige svampe blev Snyltende Rørhat (Boletus parasiticus) fundet som ny for skoven.

Også turen til Brusgård den 4. oktober havde rekord i deltagerantal på ca. 50, hvilket også kan skyldes en forudgående artikel. Men det skyldes også, at folk i alle aldre viser en stor interesse og entusiasme for at samle deres egne svampe. Det var en langt større gruppe, end jeg plejer at have med, men de hang ved, selvom jeg var ved at glemme halvdelen efter et kort stop i lærkestykket for at finde Lærke-Slimrørhat. Ved indgangen til den urørte del af Brusgårds Skove fandt vi som noget nyt Oksetunge (Fistulina hepatica) på en egestub.

Det plejer at være en tur, hvor Honningsvampe står bredsået i skovbunden, men dem så vi stort set ikke på turen. Vi fik rundet Korallpigsvampen (Hericium coralloides) i den lysåbne del af skoven, den havde godt med frugtleger i år. Efter gennemgangen af dagens fund var vi lige et smut på Krakamarken, hvor vi genfandt Kastaniebrun Stilkpøvsvampe (Polyporus badius) på et af værkerne.

Bidstrup

Helle Wendel: Vi mødtes ved Bidstrup Gods,

Første mandagsaften i Århus. Jens H Petersen gennemgår. Foto Jens Mårbjerg.

men en pionerekскурsion til den planlagte Hestehave Skov den foregående uge viste, at det formentlig ville blive en artsfattig tur det pågældende sted. Vi sprang derfor i bilerne og kørte til et mere varieret terræn, der heldigvis, og for første gang i min tid, kunne fremvise et par Spiseligt Rørhat til hver deltager. Turen gik over, og for norges vedkommende i, en å, op og ned ad stejle bakker, og turen endte, da regnen begyndte at dugge brillerne, så vi nåede tilbage i god behold trods uvejsomt terræn.

Vi travede op ad den bregneklædte Busbjerg bakke i smukt vejr med udsigt over Gudenåen og landbrugslandet, og hvor vi ikke traf nogle af Danmarks eneste fugleedderkopper, men fandt ganske få trivielle svampearter som fx Rødmende Fluesvampe. Turen gik hurtigt nedad mellem lyng, bregner og enebær, og der fandtes lidt mælkehatte i krattet ved bakkens fod. Et par deltagere fandt lidt kantareller under et bøgetræ tæt ved parkeringspladsen.

Øvrige aktiviteter

Vi har holdt begynderkursus siden Østjysk Lokalafdeling blev oprettet, men aldrig har der været så mange, der ville deltage. Da vi var oppe på 29 tilmeldte, lukkede vi for yderligere tilgang. Grunden til succesen er sikkert, at der var mange svampe fremme omkring tilmeldingsfristens udløb. Deltagerne fik set på og smagt de fleste gode spisesvampe. En del havde dog aldrig fundet Trompetsvampe, men det lykkedes på den afsluttende tur til skovene omkring Ørnereden, hvor alle fik Trompetsvampe og Pigsvampe i kurvene.

Også på mandagsaftenerne så vi nye ansigter, der som vi andre kunne medbringe svampe, lave udstilling, udveksle erfaringer, bestemme svampe og deltage i Jens H. Petersens afsluttende gennemgang af weekendens fund. Hvis man ville blive klogere på det mikroskopiske, var Torbjørn Borgen som altid klar med en hjælpende hånd.

Jens Mårbjerg

Fyn – Pahati

Snarup Mose d. 6/9: Det var noget tørt og ret småt med svampe. Det mest spændende fund var nok Snyltende Rørhat (*Boletus parasiticus*), som også er kendt fra lokaliteten. De åbne områder er desværre ved at gro til, hvilket som bekendt fortrænger mange sjældne arter.

Svampelej under den skånske svampeforening „Puggehatten“ d. 10-12/10: Susanne Weiss, Anders Lykke og jeg (Klaus Sørensen) deltog på lejren, hvor vi, sammen med de skånske mykologer, besøgte lokaliteter i det sydlige Sverige. Selv om der ikke var overvældende mange svampe, er det altid spændende at se nogle arter, som vi sjældent eller aldrig ser herhjemme, og så har foreningen dygtige folk, som vi altid kan lære noget af.

Golfklubben v. Hollufgård d. 30/11: En lokalitet med mange liggende løvtræstammer og derfor ganske spændende for dem, der interesserer sig for vedboende svampe. Sidste år fandt vi Krusblad (*Plicaturopsis crispa*), men det lykkedes ikke at genfinde den. Der var stadig lidt spredte arter af velkendte hatsvampe i skovbunden.

Thurø rev 4/10: Meget få svampe bortset fra en ganske stor koloni af Skade-Blækhat.

Dårlig sæson på Fyn. Forår kun få morkler og ingen Vårusseroner. Lidt kantareller og ikke mere. Flot sommer for solbadere og ingen svampe. Først i slutningen af oktober lysnede det, rørhatte kom frem sammen med Tragtkantareller på Sydbyn, men ingen overdådighed.

Kan kun blive bedre til næste år.

Peder Bo

Sjælland Vinter/forår

Vinteren 2013/2014 var meget mild. Dog løb vi ind i en kold periode på årets første tur i Hareskoven den 19. januar. Der var kun fire deltagere på turen, og artsantallet, der blev registreret, var ikke særligt højt. Det mest spændende fund var nok en portion af Røddlig Okkerporesvamp, der blev samlet til svampesfarvning. På turen den 16. februar nåede vi op på ca. 45 arter, og det er fint på en vinterdagstur. Af spisesvampe kan nævnes Almindelig Østershat og Gran-Svovlhat, men ellers var dagens svamp nok Vinter-Huesvamp, der var fremme på bøg mange steder. Turen sluttede med, at vi fik en dejlig svampesuppe serveret af turlederen.

Foråret kom tidligt til forskel fra i 2013. På turen til Hejede Overdrev den 9. marts var vejret pragtfuldt: sol og kun svag vind. Som sædvanlig blev der fundet Stor Dukatbæger, men ikke så mange som i de bedste år. Eneste lamelsvamp var Kliddet Fnughat. De syv deltagere nød pausen ved bredden af Aunsø, og de, der ikke havde været med på turen før, var betagede af stedets skønhed. Det var mere regnfuldt på turen ugen efter i Hareskoven. Heller ikke her var der mange lamelsvampe fremme, men dagens bedste oplevelse var mellem 25 og 30 frugtlegemer af Krølhåret Pragtbæger. Den må have haft et godt år med den milde vinter, som vi har haft. Også på denne tur var der servering: svampepirogger og røllikesnaps. På en dejlig forårsdag den 12. april tog vi på tur i Brødemose Skov ved Asserbo/Melby. Vi kikkede især efter Anemone-Knoldskive, men vi havde desværre ikke held med os. Hassel-Læderskive og Ribs-Urneskive blev dog fundet. Ellers blev der samlet en del Almindelig Judasøre på turen. Den var talrig på de ældre hyldetræer. Af lamelsvampe fandt vi bl.a. Glimmer-Blækhat og Gråbrun Mørkhat.

I slutningen af april tog vi på tur i Tisvilde Hegn for bl.a. at kikke efter Ægte Stenmorkel. Den var fremme på mindst fem mycelier langs Lars Anders linje, men frugtlegemerne havde desværre kendt bedre dage og var efterhånden blevet noget indtørrede. Enkelte friske frugtlegemer så vi dog. Der var også lidt andre svampe fremme, men ellers bar svampefloret præg af, at det ikke havde regnet så meget i slutningen af april. Spiselig Morkel og Hætte-Morkel var fremme i slutningen af april. På turen til Arboretet den 27. april blev der bl.a. fundet Hætte-Morkel. Desværre var foreningens traditionelle ture til Boserup på Store Bededag den 16. maj i år lagt for sent, hvis det var morkler, man gik efter. Kun en enkelt afnavet stok af Spiselig Morkel blev det til. Til gengæld blev der på turen samlet en del Vårusseron, Foranderlig Skælhat og store flotte eksemplarer af Stor Blod-Champignon.

Sommer

I slutningen af maj og i juni blev det meget varmt og tørt på Sjælland, så det var ikke med de store forventninger, at vi tog på tur i Gribskov 2. pinsedag, men lidt blev der da fundet. Dagens mest spændende fund var nok Filtstokket Læderhat,

Dorte, Kim, Henny og Mette stuver kantareller ved Grønnekilde. Foto Jørgen Vingborg.

der blev fundet på en løvtræstub. På turen fandt vi desuden lidt Bleg Kantarel, et enkelt frugtlegeme af Punktstokket Indigo-Rørhat, lidt Skønfodet Rørhat, samt div. mindre svampe i vejkanterne. Turen i Grønnesse Skov den 22. juni var næsten svampetom. Kun to lamelsvampe blev det til foruden de sædvanlige pore- og lædersvampe, som vi ser på turene året rundt. Efter turen kørte vi i stedet op til den nærliggende Hald Strand, hvor vi kunne beundre den meget sjældne Røllike-Gyvelkvæler.

Efter 2½ måneds tørke begav vi os den 13. juli til kantarelgilde i Gribskov ved Grønnekilde. Regnen stod ned fra tidligt om morgenen til ud på eftermiddagen, så turlederne havde ikke regnet med, at der ville dukke nogen deltagere op ved Grønnekilde. Vi blev dog 12 deltagere i alt, og der var flere svampe fremme, end vi umiddelbart havde regnet med. Der var pænt med kantareller, både Bleg Kantarel og Almindelig Kantarel, en kæmpe kurvfuld Sommer-Østershat samt div. arter skørhatte, fluesvampe og rørhatte. Dagens sjældenhed var et frugtlegeme af Børstepigsvamp fundet på en gammel liggende bøg. Den 3. august tog fire håbefulde deltagere på tur i Nyrup Hegn. Der var dog ikke meget at komme efter. Kun 17 arter blev det til. Af spiseligt fandt vi nogle få

skørhatte, fluesvampe samt en håndfuld kantareller. Ellers var dagens fund nogle meget flotte eksemplarer af Brunporesvamp, som vi tog med til de medlemmer, der skulle til Estland til svampesfarvningssymposium.

I slutningen af august kom rørhattene, da vi havde fået en del regn i ugerne inden da. På turen i skovene ved Frederiksværk den 24. august blev der samlet en del Spiselig Rørhat. Også skørhattene var godt i gang, mens kantarellerne stadig var få og små. Dagens svamp var nok Sortblånede Rørhat, som vi fandt under eg i parken ved Arresødal.

Efterår

I starten af september var der mange svampe på turene. På svampenes dag den 7. september blev der afholdt to ture i Nordsjælland, en i Gribskov og en i Tisvilde Hegn. Turene havde været annonceret i Frederiksborg Amts Avis og i Ugeposten for Gribskov og omegn, så der var pænt med deltagere på turene. Ca. 30 i Gribskov og ca. 50 i Tisvilde. Alle fik noget med hjem i kurvene, bl.a. rørhatte, Gran-Mælkehat, Velsmagende Mælkehat, Brun Kam-Fluesvamp og Honningsvamp. Det er ikke hvert år, at vi er så heldige med udbyttet på Svampenes Dag.

Den 13. september havde foreningen som i de tidligere år en udstilling ved Torvehallerne i København. Dagen før havde en del af os været med på foreningsturen til Hallandsåsen i Sverige for at samle svampe, men ellers blev der bragt svampe ind fra nær og fjern. Det blev en meget flot udstilling, vi fik sat op. Fire store borde blev fyldt med svampe, og de vigtigste spise- og giftsvampe kunne præsenteres. Standen var meget velbesøgt, og publikum spurgte interesseret til de udstillede svampe, og vi fik uddelt div. brochurer. Det eneste minus var vejret, der ikke var det bedste. Der kom nogle heftige regnbyger en del af dagen.

September måned blev den bedste svampemåned i flere år. Det rygtedes i pressen, så vi fik mange nye medlemmer, der deltog i foreningens ture. Heldigvis var der planlagt mange ture i slutningen af september og starten af oktober. Den mest velbesøgte tur var Hareskovturen den 21. september med over 100 deltagere. Det gode svampevejr fortsatte i oktober med mildt vejr og en del regn. På turene blev der fortsat samlet en del spisesvampe, f.eks. kom der masser af Tragt-Kantarel, pigsvampe og Trompetsvamp i kurvene. Bønnet Skov på østkysten af Falster var et af de tørreste steder i Danmark på turen den 12. oktober. Vi fandt dog Sommer-Rørhat, Spiselig Rørhat, skørhatte og flere forskellige arter af Champignon. Af sjældenheder blev der f.eks. fundet Perlehøne-Champignon, en ret sjælden champignon fra Karbol-Champignongruppen. Til gengæld blev der samlet Tragt-Kantarel, Trompetsvamp og Foranderlig Skælhat i både pose og sæk på turen til Kongsøre Skov den 18. oktober. De var især talrige i de områder af skoven, der ikke lå lige ud til kysten. Af lidt sjældnere arter kan nævnes en flot Blomkålssvamp ved foden af en gran samt en meget stor gruppe kæmpeparasolhat ved navn *Macrolepiota fuliginosa*.

Den traditionelle tur til Hornbæk Plantage blev igen i år et tilløbsstykke, og der blev indsamlet og demonstreret 80 forskellige arter. Dagen sluttede på vanlig vis med en flot frokost kreeret af Dorte og Henny Tang Lohse. Bl.a. var der tarteletter med Spiselig Morkel og hjemmelavede „cocktail“-pølser med Trompetsvamp. En flot afslutning på hovedsæsonen på Sjælland efter et kanon-svampeeftår.

Anne Storgaard og Jørgen Vingborg

Bornholms svampevenner

Svampeåret 2014 vil nok blive husket som det bedste svampeår i mands minde.

Ikke siden midten af 1980'erne har vi oplevet et sådant væld af svampe som i år. Og ikke nok med, at der var mange; de blev også ved helt til jul, fordi december var så mild.

I lang tid så det ellers ikke særlig godt ud. Vinteren igennem havde der været lidt østershatte og Almindelig Fløjlsfod, foråret bød på en del Vår-musseron – de første allerede den 10. maj; det er tidligt for Bornholm. Til gengæld var det småt med champignoner, Elledans Bruskhatte og hvad vi ellers ser i maj.

Svampevennernes første tur var den 25. maj i højt, flot solskin, og alt var tørt. Ud over poresvampe blev der fundet en enkelt Gulbrun Slimrørhat og nogle Candolles Mørkhat. I begyndelsen af juni dukkede de første kantareller op.

Sommerens svampeture var noget magre. Tørken satte for alvor ind og fortsatte i det uendelige.

Først i anden halvdel af august begyndte der at komme liv i skovbunden. Den 24. august afholdt Svampevennerne begynderetur, hvor de ca. 50 deltagere blev delt i seks hold med hver sin svampekyndige ved hånden; en model, vi har prøvet med succes i nogle år. I den lille gruppe kan der gives megen vejledning undervejs og på et niveau, der passer til hver enkelt deltager.

Fra holdene blev indbragt bl.a. Blodrød Rørhat (*Boletus rubellus*), Filtstokket Læderhat (*Panus conchatus*) og Brun Skørhat (*Russula mustelina*) foruden lidt spisesvampe, bl.a. kantareller og de første Karl Johan.

I løbet af den næste uge og hen over midten af september formelig sprang Karl Johannerne op af jorden. Og da kantarellerne havde besluttet sig for at følge trop, blev jægerinstinktet aktiveret. Folk slæbte hjem i kilovis, tørrede, frøs ned, forærede og fortærede! Det var en vild oplevelse for mange, og aktiviteten på Facebook var enorm. Kantarellerne blev ved til langt hen i november og fik senere selskab af Tragt-Kantarellerne. Sidstnævnte blev plukket helt til jul.

Svampevennerne fortsatte sine ture gennem hele sæsonen med bedre og bedre udbytte, og mange tog ud på egen hånd eller i smågrupper. Billedet var overalt det samme: flere svampe, større svampe, større udbredelse af en enkelt art

og også andre arter end normalt.

Den 28. september var foreningen på endagstur til Sverige for at tage på tur med den skånske svampeforening „Puggehatten“. Det blev en spændende dag, hvor de viste os tre forskellige lokaliteter, alle mere kalkholdige og med en del andre svampe, end vi kender fra Bornholm.

Den 4. og 5. oktober havde vi besøg af Henrik Mathiassen. Om lørdagen var der fokus på poresvampe, først ved indsamling i forsøgsområdet i Almindingen, dernæst ved nærstudier og undervisning i laboratoriet på NaturBornholm.

Søndag gik turen til Dueodde. Her fandt man bl.a. den næsten „sikre“ Okkergul Fluesvamp (*Amanita gemmata*) i store, flotte eksemplarer, og på Fyr den flotte Tandet Violporesvamp (*Trichaptum fuscoviolaceum*).

Årets mest opsigtsvækkende fund er fra en have i Tejn, nemlig Tiger-Sejhat (*Lentinus tigrinus*) – se under usædvanlige danske svampefund, hvor også et ligeså spændende fund af Ribbestokket Rørhat omtales.

Mit eget bedste fund er Dråbe-Kødporesvamp (*Oligoporus guttulatus*), der er ny for Bornholm. Og jeg fandt den oven i købet to gange, den 22. august ved Lindetsbjerg skovpart og den 15. november i Pedersker Plantage, begge steder i ung granplantage.

Fløjls-Mælkehatten (*Lactarius lignyotus*) slog alle rekorder. Første fund var ved Øle Å den 6. september. Så kom rapporteringerne dryssende ind flere og flere steder fra. Jeg opgav helt at holde styr på de enkelte fundsteder, endsiges indsende belæg fra alle nye lokaliteter! Men jeg kunne i hvert fald konstatere, at den var ganske udbredt i både Paradisbakkerne, Rø Plantage samt Pedersker, Poulsker og Bodijsker Plantager. På en tur i Rø den 26. oktober talte jeg i en enkelt skovpart over 100 eksemplarer.

På markerne var Høj Posesvamp (*Volvariella gloiocephala*) udbredt, og glædeligt var det at se Kæmpe-Støvbolden (*Langemannia gigantea*) vokse flere steder på øen. Den har vi savnet. En enkelt heksering „blomstrede“ med ca. 45 store, flotte bolde, flere totalt sammenvoksede, så det var lidt svært at tælle dem nøjagtigt.

Der var gensyn med Hulstokket Slimrørhat (*Boletinus cavipes*), som jeg ikke har set i ca. 10 år, og Gummihat (*Sarcomyxa serotina*), sidst indrapporteret i 1990'erne. Min egen seneste

Den 4. og 5. oktober havde øen besøg af Henrik Mathiassen. Foto Martin Holm.

observation er endnu ældre. Gummihat bor på gamle bøgestammer i området ved Christianshøj midt på øen.

Nogle af dem, jeg kalder for „Gribskovarter“, fordi de hører til i den store, åbne muldrige bøgeskov (og jeg selv færdes en del i Gribskov), fandt vi flere af end normalt. Det gjaldt f.eks. Skønfodet Rørhat (*Boletus calopus*), Skade-Blækhat (*Coprinopsis picacea*) og Rosa Hue-svamp (*Mycena rosea*).

Svampeaktiviteterne var rigelige gennem hele november og ind i december. Og som jeg skrev i starten, blev der hentet både Almindelig Kantarel og Tragt-Kantarel til en del julemidtdage her på øen!

Karen Nisbeth

Nye oplysninger om Skællet Kødpigsvamp og slægtinge

Torbjørn Borgen

Efter aflevering af manuskriptet til min opsats i Svampe 70 fik jeg en stærk mistanke om at min bestemmelse af materialet fra fotografiet på s. 26 var Småskællet Kødpigsvamp i stedet for Skællet Kødpigsvamp. Det blev snart bekræftet via mails fra Hjördis Lundmark og Johan Nitare.

I løbet af sæsonen 2014 har jeg set en del friske og friskt tørrede indsamlinger af især Småskællet Kødpigsvamp. Det viste sig at langt det meste materiale under Almindelig Ædelgran, herunder Jens H. Petersens foto s. 27, også må antages at tilhøre denne art!

På en indsamlingstur til Store Stålbjerg med Benny Christensen og Hanne Petra Katballe så vi helt lignende indsamlinger under Fyr, Almindelig Ædelgran og Serbisk Gran (*Picea omorika*), og efterfølgende fandt jeg ingen mikroskopiske forskelle imellem dem. I litteraturen angives kun Fyr som mykorrhizavært for Småskællet Kødpigsvamp, og jeg har heller ikke set klare indikationer af Ædelgran som vært for Skællet Kødpigsvamp. Det er dog for tidligt bombastisk at erklære, at Almindelig Ædelgran og Serbisk Gran er mykorrhizaværter, idet f. eks. Skovfyr først kan udelukkes som mykorrhizavært, når den vokser over 30 m borte (Nitare pers. medd.).

I opsatsen i Svampe 70 antydede jeg, at kødet i gamle eks. af Småskællet Kødpigsvamp

kunne være blåligt med 10% KOH. Det kunne jeg ikke påvise i materialet fra 2014, og jeg fandt heller ingen tydelige forskelle mellem Skællet og Småskællet Kødpigsvamp på det punkt.

I de citerede referencer nævnes adskillige forskelle mellem de to arter; men det danske materiale er så variabelt at jeg her nøjes med nedenstående (se boks).

Jeg modtager med tak (helst) friske indsamlinger under Almindelig Ædelgran og Serbisk Gran i 2015 for at lære dem bedre at kende; men naturligvis også materiale under evt. nye værter! Hvis materialet er godt, og andre mykorrhizaværter ikke synes at komme i betragtning, så ville det være nyttigt at få dem sekventerede.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at rette en varm tak til alle bidragydere!

Litteratur

- Johannesson, H., Ryman, S., Lundmark, H. & Danell, E. 1999. *Sarcodon imbricatus* and *S. squamosus* – two confused species. – Mycological Research 103: 1447-1452.
- Lundmark, H. & Marklund, H. 2009. Färgsvampar & Svampfärgning. Motagg, 295 s.
- Nitare, J. & Högsberg, N. 2012. Svenska arter av fjälltaggsvampar (*Sarcodon*). En preliminär rapport. – Svensk Mykologisk Tidsskrift 33(3):2-49.

Adskillelse af Småskællet og Skællet Kødpigsvamp

Hat mørkt sodbrun til purpurbrun, mere eller mindre småskællet, især i randen, kød hvidligt hos friske, ikke gamle eksemplarer. Under Fyr, Ædelgran og Serbisk Gran

Småskællet Kødpigsvamp (*Sarcodon squamosus*).

Hat lyst til mørkere gråbrun, groft skællet. Kød smudsigt gråbrunt: Under Rødgran, formodentlig også andre arter af Gran, samt Ædelgran (JCS2004-392341)

Skællet Kødpigsvamp (*Sarcodon imbricatus*)

Torbjørn Borgen, Sensommervej 142, DK-8600 Silkeborg; torbjoern.borgen@gmail.com

New knowledge about *Sarcodon imbricatus* and *S. squamosus*.